

EGE ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EGE VE YAŞAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÖRNEĞİNDE, KÜRESEL ISINMANIN ÇEVRE BİLİNCİ
VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNE ETKİLERİ**

Esen Fatma KABADAYI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ümit ERDEM

Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bilim Dalı Kodu: 615.01.00

Sunuş Tarihi: 21.01.2010

Bornova – İZMİR

2010

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**EGE VE YAŞAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÖRNEĞİNDE, KÜRESEL ISINMANIN ÇEVRE BİLİNCİ
VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNE ETKİLERİ**

Esen Fatma KABADAYI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ümit ERDEM

Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bilim Dalı Kodu: 615.01.00

Sunuş Tarihi: 21.01.2010

Bornova – İZMİR

2010

Esen Fatma KABADAYI tarafından Yüksek Lisans tezi olarak sunulan “**Ege ve Yaşar Üniversitesi Öğrencileri Örneğinde, Küresel Isınmanın Çevre Bilinci ve Davranışlar Üzerine Etkileri**” başlıklı bu çalışma E.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 21.01.2010 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:**İmza**

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Ümit ERDEM

Raportör Üye : Prof. Dr. Fethi DOĞAN

Üye : Prof. Dr. Oğuzhan KAVAKLI

ÖZET**EGE VE YAŞAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÖRNEĞİNDE, KÜRESEL ISINMANIN ÇEVRE BİLİNCİ
VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNE ETKİLERİ**

KABADAYI, Esen Fatma

Yüksek Lisans Tezi, Çevre Bilimleri

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ümit ERDEM

21.01.2010, 170 sayfa

Bu tezde, bireylerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarını etkileyen faktörler araştırılmış, küresel ısınma konulu bir çevresel tutum ölçeği geliştirilerek üniversite öğrencilerine yönelik alan araştırması yapılmıştır.

Özellikle yeni çevresel paradigmalarda oluşmasının beklendiği günümüz toplumlarında, üniversite öğrencilerinin çevresel konu ve sorunlara bakış açısı son derece önemlidir. Bu kapsamda gerek gelişmekte olan bir ülke olarak, gerekse genç nüfusa sahip bir ülke olarak Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarının araştırılması özel öneme sahip bir konudur.

Çalışmanın uygulamalı (empirik) alan araştırmasına dayanan kısmı, bir vakıf ve bir devlet üniversitesi öğrencilerinin küresel ısınma ve çevre sorunları konusundaki bilinç ve davranış düzeylerindeki tutumlarına ve karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Geliştirilen çevresel tutum ölçeği ve oluşturulan hipotezler ekososyolojik bir araştırma niteliğindedir.

Anahtar Sözcükler: Küresel Isınma, çevre bilinci, davranış, çevresel tutum ölçeği.

ABSTRACT

**IN THE CASE OF EGE AND YAŞAR UNIVERSITY
STUDENTS, EFFECTS OF GLOBAL WARMING
ON ENVIRONMENTAL COUNSIOUSNESS
AND BEHAVIOR**

KABADAYI, Esen Fatma

MSc in Environmental Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Ümit ERDEM

21.01.2010, 170 pages

In this thesis, the environmental attitudes of individuals about global warming affecting factors were investigated and a field research for university students was conducted by developing an environmental behavior measure which theme is global warming .

Especially the creation of the new environmental paradigm expected in today's society, environmental issues and problems from university students perspective is extremely important. In this context, Turkey as a developing country, as well as a country with a population of young, investigating the environmental attitudes of university students is a special importance issue.

Practical (empirical) part of this study, which is depend on a field research portion, is based on comparison of a state university students with a foundation university students' consciousness and behavior attitudes about global warming and environmental issues. Environmental behavior measure and hypotheses that are developed are in ecosociological quality research.

Keywords: Global Warming, Environmental Counsiousness, behavior, environmental behavior measure.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Ümit ERDEM ve Prof. Dr. Mehmet Nurullah KUMRU'ya, imkânlarından yararlandığım Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi çalışanlarına, araştırmamda gerekli istatistikî yöntem ve teknikleri öğrenmemde büyük emeği olan değerli hocam Yard. Doç. Dr. Raif Serkan ALBAYRAK'a, akademik hayatıma değer katan sevgili arkadaşım Serdar SELİM'e, hayatım boyunca koşulsuz sevgi ve desteği ile yanımda olan başta annem olmak üzere aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VII
TEŞEKKÜR	IX
İÇİNDEKİLER	XI
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	XV
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIX
1. GİRİŞ.....	1
2.1. Klimatik Faktörler ve İklim.....	5
2.2. Hava Katmanları	7
2.2.1.Sera Etkisi ve Ozon Tabakası.....	8
2.2.2. İklim Değişiklikleri	9
2.2.3. İklim ve Okyanus Akıntıları Etkileşimi	10
2.3. Küresel Isınma ve Sera Gazlarının Düzeyinde Artış.....	10
2.3.1. Öngörülen Küresel Isınma	11
3. İNSAN-DOĞA İLİŞKİLERİ VE TARİHSEL EVRİMİ.....	13
3.1. Avcı-Toplayıcı Topluluklar.....	14
3.2. Tarım Toplulukları	15
3.3. Endüstri Toplulukları	16

3.4. Bilgi Topluları	17
3.4.1. Küreselleşmenin Toplumlar Üzerine Etkisi.....	19
4. ÇEVRE, EKOLOJİ VE SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ	22
4.1. Ekososyoloji'ye Doğru Değişen Kuramsal Temeller	23
5. ÇEVRE BİLİNCİ VE ÇEVREYE YÖNELİK DUYARLILIK.....	26
5.1. Yeni Ekolojik Paradigmalar	28
5.2. Çevreci Davranışların Oluşması	29
5.3. Küresel Isınmanın Günlük Yaşama Girmesi	34
5.4. Çevre Hareketlerinin Gelişimi.....	35
6. ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE POLİTİKALAR.....	40
6.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP).....	41
6.1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Evrimi	42
6.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gelişimi	45
6.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı	48
6.2. Avrupa Birliği Çevre Politikaları.....	49
6.2.1. AB Çevre Politikaları'nın Oluşumu	49
6.2.2. AB Çevre Politikaları'nın Hedefleri.....	51
6.2.3. AB Çevre Politikaları'nın İlkeleri	51

6.2.4. Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları	53
6.2.5. (Altıncı) Çevre Eylem Programı	53
6.2.6. AB Çevre Politikası'nda Temel Uygulama Alanları.....	54
6.3. Sivil Toplum Kuruluşları	54
7. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KÜRESEL ISINMA KONUSUNDAKİ ÇEVRE BİLİNCİ VE DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI.....	58
7.1. Önceki Çalışmalar	58
7.2. Amaç	61
7.3. Hipotezler	62
8. MATERYAL VE METOD.....	64
8.1. Veri Toplama.....	64
8.2. Ön Çalışma ve Güvenilirlik Analizi.....	64
9. VERİ ANALİZİ VE BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER.....	70
9.1. Öğrencilerin Demografik ve Sosyal Özellikleri.....	70
9.2. Faktör Analizi.....	79
10. BULGULAR VE HİPOTEZ TESTLERİ	86
11. TARTIŞMA VE YAPISAL ANALİZ.....	105
KAYNAKLAR DİZİNİ.....	115

KAYNAKLAR (DEVAM).....	116
KAYNAKLAR (DEVAM).....	117
EK 1 ÇEVRESEL TUTUM ÖLÇEĞİ	120
EK 2 ANKET VERİLERİNİN İSTATİSTİKLERİ	128
ÖZGEÇMİŞ	145

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1: Ön araştırmanın güvenilirlik analizi.....	65
Çizelge 2: Ön araştırmanın soru bazında güvenilirlik değerleri.....	67
Çizelge 3: Ön araştırmanın ikinci güvenilirlik analizi.....	68
Çizelge 4: Ön araştırmanın ikinci soru bazında güvenilirlik değerleri.....	69
Çizelge 5: Üniversite / Fakülte Çapraz Çizelgesi	70
Çizelge 6: Açıklanan Toplam Varyans.....	81
Çizelge 7: Çevrilmiş Bileşenler Matrisi ^a	85
Çizelge 8: Tek Örneklem İçin Kolmogorov – Smirnov Testi	88
Çizelge 9: Birinci Hipotez için Mann-Whitney Testi.....	90
Çizelge 10: İkinci Hipotez için Mann-Whitney Testi.....	91
Çizelge 11: Hipotez iki için Mann-Whitney Testi sonucu fakülteler bazında farklılıkların görüldüğü sorular için değer Çizelgesi.....	92
Çizelge 12 : Hipotez üç için baba eğitim durumu Kruskal-Wallis Testi Sonucu..	94
Çizelge 13: 14. Sorunun hipotez üç kapsamında baba eğitim durumunun detaylı analizi	94
Çizelge 14 : Hipotez üç için anne eğitim durumu Kruskal-Wallis Testi Sonucu.	95
Çizelge 15: 22 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi	96
Çizelge 16: 23 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi	96

Çizelge 17: 24 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi	97
Çizelge 18: 27 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi	98
Çizelge 19: 31 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi	98
Çizelge 20: 32 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi	99
Çizelge 21: Altıncı hipotez için cinsiyetin çevre bilincinin oluşmasında etken olan kaynakların dağılımı üzerindeki rolü	101
Çizelge 22: Hipotez 7 için gelir durumu ile çevre konusunda fedakârlık arasındaki ilişkinin ölçümü	101
Çizelge 23: Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi Öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma bağlamındaki öncelikleri	102
Çizelge 24: Sekizinci hipotez için Mann-Whitney Testi sonucu	103
Çizelge 25: Dokuzuncu hipotez için Ki-Kare testi sonucu	104
Çizelge 26: 40 numaralı soruda öğrencilerin örgütlenme faaliyetleri kapsamında tercihlerinin yönünün belirlenmesi	104
Çizelge 27: 11. soru için frekans ve yüzde değerleri	128
Çizelge 28: 12. soru için frekans ve yüzde değerleri	128
Çizelge 29: 13. soru için frekans ve yüzde değerleri	129
Çizelge 30: 14. soru için frekans ve yüzde değerleri	129

Çizelge 31: 15. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	130
Çizelge 32: 16. sorunun TV bileşeni için frekans ve yüzde değerleri	130
Çizelge 33: 16. sorunun İnternet bileşeni için frekans ve yüzde değerleri.....	131
Çizelge 34: 16. sorunun Okul bileşeni için frekans ve yüzde değerleri	131
Çizelge 35: 16. sorunun Aile bileşeni için frekans ve yüzde değerleri	132
Çizelge 36: 16. sorunun STK bileşeni için frekans ve yüzde değerleri.....	132
Çizelge 37: 16. sorunun Diğer bileşeni için frekans ve yüzde değerleri	133
Çizelge 38: 17. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	133
Çizelge 39: 18. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	133
Çizelge 40: 19. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	134
Çizelge 41: 20. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	134
Çizelge 42: 21. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	135
Çizelge 43: 22. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	135
Çizelge 44: 23. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	136
Çizelge 45: 24. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	136
Çizelge 46: 25. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	136
Çizelge 47: 26. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	137
Çizelge 48: 27. soru için frekans ve yüzde değerleri.....	137

XVIII

Çizelge 49: 28. soru için frekans ve yüzde değerleri	138
Çizelge 50: 29. soru için frekans ve yüzde değerleri	138
Çizelge 51: 30. soru için frekans ve yüzde değerleri	139
Çizelge 52: 31. soru için frekans ve yüzde değerleri	139
Çizelge 53: 32. soru için frekans ve yüzde değerleri	140
Çizelge 54: 33. soru için frekans ve yüzde değerleri	140
Çizelge 55: 34. soru için frekans ve yüzde değerleri	141
Çizelge 56: 35. soru için frekans ve yüzde değerleri	141
Çizelge 57: 36. soru için frekans ve yüzde değerleri	142
Çizelge 58: 37. soru için frekans ve yüzde değerleri	142
Çizelge 59: 38. soru için frekans ve yüzde değerleri	143
Çizelge 60: 39. soru için frekans ve yüzde değerleri	143
Çizelge 61: 40. soru için frekans ve yüzde değerleri	144

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Evrimi	45
Şekil 2: Parçacıl Çözümler	46
Şekil 3: Parçacıl- Bütüncül Çözümler	47
Şekil 4: Bütüncül Çözümler.....	47
Şekil 5: Cinsiyet Dağılımı	71
Şekil 6: Doğum Yılı Dağılımı	72
Şekil 7: Aile ile Birlikte Yaşanılan Yer Dağılımı.....	73
Şekil 8: Aile Gelir Dağılımı.....	74
Şekil 9: Baba Eğitim Durumunun Dağılımı	75
Şekil 10: Anne Eğitim Durumunun Dağılımı.....	76
Şekil 11: Babanın Meslek Durumu Dağılımı	76
Şekil 12: Annenin meslek durumu	77
Şekil 13: Annenin Halen Yaptığı İş Dağılımı	78
Şekil 14: Babanın Halen Yaptığı İş Dağılımı	79
Şekil 15: Döküntü Grafiği	82

1. GİRİŞ

21. yüzyıl, 1970'li yılların başından itibaren ekoloji kavramının da gündeme girmesiyle birlikte, çevresel sorunların ve etkilerinin giderek artan ölçüde farkına varıldığı ve tartışıldığı ortamı beraberinde getirmiştir. Çevre sorunları önceleri yerel ve bölgesel etkileri bağlamında incelenirken, küresel ısınma ve iklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi gibi tüm insanlığı tehdit eden küresel çevre sorunları olduğunun anlaşılması, uygarlığın küresel kaygılarının ve beraberinde küresel çözüm arayışlarının oluşmasına yol açmıştır.

İnsan yaşamını küresel ölçekte ve direkt olarak etkileyen bu süreçler önceleri yalnızca teknik, ekolojik ve ekonomik boyutları ile incelenip, araştırılırken; son onlu yıllarda bu sorunların toplumsal boyutlar göz ardı edilerek çözülemeyeceği gerçeği ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler bağlamında çevre sosyolojisi, ekososyoloji gibi disiplinler ortaya çıkmış ve özellikle çevre konusunda toplumsal değer ve eğilimlerin araştırılması dönemi başlamıştır. Her ne kadar batılı toplumlarda bu konudaki araştırmalara daha sık rastlansa da, çevre sorunlarının sosyal boyutları da içine alarak ve özellikle disiplinlerarası çalışmalarla araştırılması süreci dünya için de Türkiye için de yeni sayılabilecek bir dönemi ifade etmektedir.

Tarihsel olarak insan merkezli çevrecilik anlayışından doğa merkezli çevrecilik anlayışına doğru eğilim gösteren evrensel bilinç, bireylerin çevresel tutumlarının düşünce, duygu ve davranış boyutlarında meydana gelen değişiklikler ile doğrudan bağlantılıdır. Bu kapsamda toplumların egemen toplumsal paradigmaları, eğitim, kamuoyu ilgisi, medya etkinlikleri, uluslararası sözleşme ve politikalar ve sivil toplum hareketleri bireylerin çevresel tutumlarını etkileyen faktörlerdir.

Bireylerin ve toplumların gelişmiş, az gelişmiş ülke ayrımı olmaksızın ortak bir sorun ile karşılaştığı, bu sorunun bilincine vardığı ve çevre sorunları konusunda ortak kaygı duyduğu en etkin süreç kuşkusuz küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Küresel Isınma uygarlığın son dönemde karşılaştığı en önemli sorunlardan

biridir. Bu bağlamda küresel ölçekte çevre bilincinin oluşması konusunda en büyük etkenlerden biri ve belki de en önemlisi konumundadır.

Küresel Isınma büyük ölçüde insan etkinliklerinin sonucu olarak, Sanayi Devrimi'nden sonra hız kazanan bir çevre sorunudur ve dolayısıyla her türlü çözüm, toplumların yaşam, tüketim ve davranış kalıpları ile doğrudan ilişkilidir.

Çevre sorunları karşısında etkili toplumsal paradigmlar geliştirilmesi ancak bireylerin çevre konusundaki tutumlarının doğru şekillenmesi ile mümkün olabilir. Bu kapsamda çevre konusundaki toplumsal değer ve eğilimlerin araştırılması ve anlaşılması çevre sorunları karşısında geliştirilmek istenen toplumsal çözümlerin geçerliliğinin sağlanması ya da uygulanabilir çevresel politikalar oluşturulması açısından son derece önemlidir.

Çevresel değerler üzerine etki eden değişkenler birçok çalışmanın araştırma konusu olmuştur. Bu amaçla yapılan çalışmalarda “çevresel tutum ölçekleri” geliştirilmekte, uygulanmakta ve sonuçta çeşitli yorum ve görüşlere yer verilmektedir.

Bu tezin konusu bu kapsamda bireylerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarını etkileyen faktörlerin araştırılması ve küresel ısınma konulu bir çevresel tutum ölçeği geliştirilerek üniversite öğrencilerine yönelik alan araştırması yapılmasıdır.

Çevre konusundaki literatürün ortaklaşa olarak üzerinde durduğu bağımsız değişkenler yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet, gelir düzeyi, yaşanılan yer gibi temel faktörlerden meydana gelmektedir. Bu bağlamda bireylerin çevresel tutumları gelişirken içinde yaşadığı sosyo-ekonomik koşulların ve eğitimin önemi bilinmektedir.

Özellikle yeni çevresel paradigmların oluşmasının beklendiği günümüz toplumlarında üniversite öğrencilerinin çevresel konu ve sorunlara bakış açısı bu açıdan son derece önemli hale gelmektedir. Bu kapsamda gerek gelişmekte olan bir ülke olarak, gerekse genç nüfusa sahip bir ülke

olarak Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarının araştırılması özel öneme sahip bir konudur.

Ülkemizde bireylerin çevresel tutumlarına yönelik çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Çevresel sorunlar ile ilgili olarak üniversite öğrencilerine yönelik çok az sayıda yapılan alan araştırmalarında ise genel olarak bireylerin genel çevre bilgisi ve davranışları ölçülmeye çalışılmış, özel olarak küresel ısınma konulu bir alan araştırması gerçekleştirilmemiştir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde üniversite öğrencilerinin küresel ısınmaya yönelik tutumlarını etkileyen değişkenleri saptamak ülkemizde çalışılmayan bir konuya ışık tutması açısından önemlidir.

Çalışmanın kuramsal araştırmasında küresel ısınma sorunu, insan-doğa ilişkilerinin tarihsel evrimi ve bu bağlamda giderek etkin hale gelen çevresel bilincin oluşum süreci, bireylerde çevreci davranışların oluşması ve bugün dünyada bilinen en etkin ve güçlü çevresel örgütsel mekanizmalardan ikisi olan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ve Avrupa Birliği Çevre Politikaları ile sivil toplum kuruluşları hakkında bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın uygulamalı (empirik) alan araştırmasına dayanan ikinci kısmı, üniversite öğrencilerinin küresel ısınma ve çevre sorunları konusundaki bilinç ve davranış düzeylerindeki tutumlarına dayanmaktadır. Geliştirilen çevresel tutum ölçeği ve oluşturulan hipotezler ekosyolojik bir araştırma niteliğindedir.

2. ÇEVRE SORUNLARINDA KÜRESEL ISINMA VE NEDENLERİ

Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamların bütünüdür (wikipedia). Hızlı nüfus artışı, buna bağlı olarak beslenme, enerji, eğitim, çarpık kentleşme, sağlıksız sanayileşme, azalan ve tükenen canlı türleri, artan kirlilik ve iklim değişiklikleri dünyamızın en önemli çevre sorunlarını oluşturmaktadır. Doğanın temel fiziksel unsurları olan hava, toprak ve su üzerinde zararlı etkilerin oluşması ile ortaya çıkan ve canlıların hayati faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen çevre sorunlarının tümü çevre kirliliğini meydana getirmektedir. Çevre kirliliği, doğanın kendini temizleme gücünün üstünde olan yüklerin çevrede meydana getirdiği birikimlerdir (www.cevreorman.gov.tr).

Çevre sorunları özellikle geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya gündemini işgal eden en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Kuşkusuz bu çevre sorunlarının daha önce var olmadığı anlamına gelmemektedir. Nüfusun artışı, kentleşme ve sanayileşmenin hızlanması gibi faktörler dolayısıyla çevreye bırakılan atıkların gerek miktarı gerekse türlerinde artış olmuştur. Çevre sorunlarının artması ve ekoloji kavramının uluslararası gündemde kendine yer edinmesiyle birlikte, çevre kirliliğinin boyutları katı atık kirliliği gibi yerel kirlilikten, asit yağmurları olarak şekillenen bölgesel kirliliğe ve küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi gibi küresel kirlenmeye kadar genişlemiştir. Küresel çevre sorunları tüm insanlığı hatta gezegendeki tüm yaşamı etkileyen sorunları ifade etmektedir. Bunlar:

- küresel ısınma,
- iklim değişikliği,
- ormansızlaşma,
- atık sorunu,
- çölleşme ve kuraklık olarak nitelendirilebilir (www.biyoblog.com).

Ancak çevrenin gerçek kapsamı gereği, çevre sorunlarının arasında çevrenin diğer bileşenleri de bulunmaktadır. Örneğin, yoksulluk tuzağı ve

beraberinde ağırlaşan hayat şartları insanları mutsuz kılan, bütün gün çalışıp az para kazanan bireyler haline getirmektedir. Ekonomik sorunlar nedeniyle, sosyal ve kültürel çevre sorunları da her geçen gün daha çok insanı içine alarak küreselleşmektedir. Bu sorunlar;

- belirsizlik,
- güvensizlik,
- eşitsizlik,
- yoksulluk,
- kaygı ve toplumsal çözülme olarak değerlendirilebilmektedir (www.biyoblog.com).

Tarihte, gelişen teknoloji ve Endüstri Devrimi ile birlikte doğaya bağımlı olduğunu unutan insanoğlu, özellikle ekonomik çevresini iyileştirmeye çalışırken biyolojik ve fiziksel çevresini hiçe saymıştır. İşte bu yarattığı kısır döngünün içinde hapsolan günümüz uygarlıkları, gittikçe kötüleşen bir çevrede yaşamak zorundadırlar. Birçok insan gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse biyolojik ve fiziksel ortamları açısından arzu edilen çevrelerde yaşayamamaktadır.

Çevreyi oluşturan olgular içinde, biyolojik (canlılar) ve fiziki ortamlar (hava, kara, su) yaşamın temel unsurlarını oluştururlar. Bunlar tüm dünyayı etkileyen ve yaşamın ön koşullarını oluşturan ortamlardır. Bilimsel verilere göre, genel olarak insan etkinliklerinin bir sonucu olarak gelişen ve Küresel Isınma olarak adlandırılan süreç dünyanın fiziki çevresi üstünde ciddi değişikliklere yol açmaktadır. Dünyanın ve tüm uygarlığın yaşamını direkt olarak etkileyen ve etkileyecek bu süreç, şüphesiz tüm dünya kamuoyunun sürekli ilgisini çeken problemlerin de başında yer almaktadır

2.1. Klimatik Faktörler ve İklim

Ulusal meteoroloji kuruluşlarında, güneşlenme, bulutluluk, hava, deniz yüzeyi ve toprak sıcaklığı, yağmur, kar, dolu, şimşek ve fırtına gibi iklim elemanları ve atmosfer olayları, iklim bilimsel (klimatolojik) amaçlar için düzenli olarak kaydedilmektedir. İklim bilimcilere göre, atmosferdeki değişebilen süreçlere bağlı olan hava, yeryüzünün herhangi bir yerindeki ve herhangi bir andaki atmosferik olayların tümüdür. Tüm canlıların yaşamsal

etkinliklerinin çok büyük bir bölümü, hava olaylarına bağlıdır ve ondan etkilenir. Bu yüzden, hava olaylarının kısa süreli öngörülerinin yapılması, insan yaşamı için önemli kabul edilmektedir. Bu da, atmosfere (hava küreye) ilişkin bilgilerin oldukça kesin bir doğrulukla bilinmesine bağlıdır(Türkeş, 2001).

Tüm atmosfer olayları, süreçleri ve iklim, belirli bir zaman süresi ile tanımlanabilmektedir: Bir rüzgar hamlesi (rüzgar hızındaki ani artışlar) birkaç saniye sürebilir; bir kümülüs bulutu, birkaç saat içinde gelişip yok olabilir; alçak basınçlar (siklonlar) ve onlara bağlı kötü hava koşulları, birkaç günden on güne kadar etkili olabilir; yüksek basınçlara (antisiklonlara) bağlı iyi hava devreleri, haftalar ve kuraklık olayları aylarca sürebilir. Buzulların eriyip geri çekilmesine yol açan sıcaklık değişimleri, onlarca/yüzlerce; buzul ve buzul arası çağlar binlerce yıl sürebilir. Hava olaylarından yalnız birini tanımlamak ve anlamak için gerekli olan gözlem süresi, bu hava durumunun ya da sürecinin kendine özgü oluşum zamanı kadar olmalıdır (Türkeş, 2001). Bu kapsamda iklim, “Yeryüzünün herhangi bir yerinde uzun yıllar boyunca yaşanan ya da gözlenen tüm hava koşullarının ortalama durumu” olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz, iklim tanımı, aşırı olayları, sıklık dağılımlarını, olasılıkları ve değişkenliği de içermek zorundadır. Bu yüzden son yıllarda iklimi tanımlarken, ‘hava olaylarının ya da koşullarının ortalama durumu’ yerine, “Hava olaylarının, atmosferik süreçlerin ve iklim elemanlarının değişkenlikleri, uç oluşumları ve ortalama değerleri gibi uzun süreli istatistiklerle karakterize edilen sentezi yaklaşımı tercih edilmektedir (Türkeş, 2001).

Yukarıda verilen tanımlardan anlaşılacağı gibi, bir bölgenin iklimi, birkaç saniyeden (şimşek, gök gürültüsü, sağanak yağış, vb.) birkaç haftaya (yüksek basınç kuşakları) uzanan bir zaman ölçeğine sahip olan havadan farklıdır. Başka sözlerle, hava ve iklim arasındaki en önemli ayrım, ‘zaman’dır: Kısa süreli atmosfer koşulları ve süreçleri, hava olarak nitelendirilir. Bunların uzun süreli olanları, iklimdeki gibi dönemsel bir doğaya sahiptir (Türkeş, 2001). Bir bölgede uzun dönemdeki hava olaylarını yani iklimi belirleyen en önemli iki faktör, mevsimlere bağlı sıcaklık değişimleri ve yıllık yağış miktarı dağılımıdır.

İklim, bilindiği gibi dünyadaki biyolojik çeşitliliğin tipini, dağılımını ve bolluğunu etkileyen ana etmendir. İklim, aynı zamanda yeterli besin ve suyun elde edildiği ve dolayısıyla ekonomik faaliyetleri destekleyen anahtar doğal kaynaktır. Gerek insanların, gerekse diğer canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri, güneşten gelen kısa dalga boylu ve yüksek enerjili ultraviyole ışınlarını, stratosferde yeryüzüne ulaşmadan süzen bir ozon tabakasına bağlıdır.

2.2. Hava Katmanları

Dünyayı kuşatan ve yaşamın sürmesini sağlayan gaz katmanına hava küre (atmosfer) adı verilir. Bu gaz katmanı yerin yüzeyinden itibaren sıcaklık farklılıklarına göre değişik özellikler gösteren bölgelerden oluşmuştur. Bu bölgeler aşağıdan yukarıya doğru troposfer, stratosfer, mezosfer, termosfer'dir (www.paylastr.org).

Troposfer: Dünyanın hava kütesinin yaklaşık %95'i, dünya yüzeyinden yukarı doğru yaklaşık yalnızca 17 km. uzanan ve troposfer adı verilen en içteki katmanda bulunmaktadır. Troposferdeki temiz ve kuru havanın yaklaşık %99'u iki gazdan oluşur: %78 azot ve %21 oksijen. Ayrıca, troposferdeki hava %1'den az argon ve yaklaşık 0,0035 karbon dioksit içermektedir. Troposferdeki havada nemli tropiklerde %5, kutuplarda ise 0,0001 arasında değişen su buharı da bulunmaktadır.

Stratosfer: Dünya yüzeyinden yaklaşık 17-48 km. yüksekliğe kadar uzanan atmosferin 2. tabakasına stratosfer adı verilmektedir. Bu tabaka, güneşten gelen U.V. ışınların yaklaşık %99'unu süzen, küçük miktarlarda gaz halindeki ozon (O₃) içermektedir. Stratosferdeki O₃ tabakası süzücü etkisiyle tüm canlıları güneşin zararlı etkilerinden ve bizleri güneş yanması, cilt kanseri, göz kanseri ve kataraktı gibi hastalıklardan koruyan katmandır.

Mezosfer: Bu katman yaklaşık 35-45 km kalınlığındadır. Stratosferin bitimi mezosferin başlangıcı olan bölgede sıcaklık tekrar azalmaya başlar. Mezozferin bitiminde sıcaklık -100 °C'ye düşer.

Termosfer: Yeryüzünden başlayarak yaklaşık 80 km'den daha üstte bulunan bölgeye termosfer adı verilir. Mezozferin bitişi ile sıcaklık yeniden

yükselmeye başlar. Güneşin etkinliğine göre 400 °C – 1800 °C arasında değişir. Termosfer yaklaşık olarak 800 – 900 km kalınlığındadır. Bu katmanın bitiminde sıcaklık Güneşin etkinliğine göre 0°Cye düşebilir. Yani bu bölgede sıcaklık bakımından bir düzensizlik vardır. Termosferin üst katmanlarına doğru (yaklaşık 600 km) iyonlaşmış gazlar görülür. Bu yüzden iyonların bulunduğu bölgeye iyonosfer denir. Hava kürede bulunan gazlar Ortalama 1000 km kalınlığında kabul edilen Hava kürenin (Atmosferin) yerden itibaren ilk 100 km sinde %78 azot, %21 oksijen, %1 karbondioksit, su buharı, ozon, argon, kripton, ksenon, helyum, hidrojen gibi gazlar ayrıca is ve toz tanecikleri bulunur.

2.2.1. Sera Etkisi ve Ozon Tabakası

Sera gazları olarak da bilinen bu gazlar, güneşten gelen, ışığın ve kızılötesi ile ultraviyole ışınlarının bir bölümünün troposfere geçişine izin vermektedir. Daha sonra Dünya yüzeyi güneş enerjisinin büyük bölümünü absorbe ederler ve onu troposfere dönen kızıl ötesi ışınlara(ısıya) dönüştürmektedir. Bu ısının bir bölümü uzaya kaçmakta, diğer bölümü ise sera gazlarının molekülleri tarafından absorblanarak havayı ısıtmaktadır. Bu ısının troposferde yakalanması sera etkisi olarak adlandırılmaktadır. Böylece insanlar ve diğer türler, sadece az ve yavaş dalgalanmalar gösteren dünyanın sera etkisinin doğrudan yararlanıcıları olmaktadır.

İklim başka bir deyişle canlı türlerinin uyum sağladığı ortam koşullarıdır ya da insanlar için yarın ne giyeceğini, balıkçılar için balığa çıkma mevsimini, çiftçiler için tarımsal faaliyetlerini düzenlemesini, hayvanlar için üreme dönemlerini vs. etkileyen ve belirleyen olgudur. İklimin önemi aslında budur ve canlılığın devamı için gerekli olan karakteristik uyum iklime bağlıdır (www.msxlabs.org). Çoğu canlı iklime uyum sağlayabilmek için adaptasyonlar, modifikasyonlar geçirmektedir ancak uzun bir süreç sonunda uyum sağlamaları söz konusudur. Normalde yüz ya da binlerce yıllık bir sürede oluşması gerektiği halde, çok fazla soğuma ve ısınma olayları 20-30 yılda meydana geldiği takdirde tüm canlılar yaşamsal olarak bundan derinden etkilenecektir.

Stratosferdeki ozon (O₃), güneşin ultraviyole ışınları ile düzenli oksijen moleküllerinin (O₂) arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda

oluşur. Zararlı ultraviyole radyasyonu süzmesinin yanında, stratosferdeki ozon iklimi de etkiler. Ozonun UV ışınlarını absorblaması ile stratosferde sıcak hava tabakaları oluşur. Bu termal şapka troposferin ortalama sıcaklığını ve böylelikle dünyanın iklimini belirleyen önemli bir etmendir.

Stratosferde ozonun ortalama miktarını azaltan, troposferde ise sera gazlarının miktarını artıran herhangi bir insan etkinliğinin iklim, insan sağlığı, insanın ekonomik ve sosyal sistemleri ve diğer türlerin varlığını ve sağlığını etkilemesi kaçınılmazdır.

2.2.2. İklim Değişiklikleri

Bilim adamları, iklime duyarlı organizmaların fosil kayıtlarını, kayaların ve buzulların bileşimini inceleyerek Dünya'nın geçmişteki iklimine ışık tutacak parçaları bir araya getirmeye çalışmışlardır. Bu tür çalışmalar dünyanın hesaplanan ortalama yüzey sıcaklığının jeolojik çaplar boyunca önemli dalgalanmalar gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bilimsel veriler son 80.000 yılda birkaç buzul çağı meydana geldiğini göstermektedir. Buzul dönemlerinin her biri ortalama 100.000 yıl sürmüş ve bunu 10.000–12.500 yıl süren daha sıcak buzul arası (interglasiyel) dönemler izlemiştir.

Son buzul çağı ise tarımın başladığı yaklaşık 10.000 yıl önce sonlanmıştır. Son buzul çağında hesaplanan en düşük sıcaklık, bugünkünden tam 5°C daha düşüktür. Buzlar eridikçe, ortalama deniz seviyesi, dünyanın ekolojik çehresini değiştirerek 100 metre yükselmiştir.

İçinde yaşadığımız buzul çağı arasındaki sıcak dönemde, 100, 200 yıllık periyotlarda yeryüzünün ortalama yüzey sıcaklığında 0.5-1°C'lik yükselmeler ve azalmalar meydana gelmiştir. İklimdeki bu ılımlı ve yavaş dalgalanmalar dünya genelinde toprağın yapısında ve vejetasyonunun tipinde çok belirgin değişikliklere yol açmamış, dolayısıyla dünyadaki besin üretiminde büyük artışa olanak tanımıştır. Bunun sonucu, insan nüfusu çok kısa bir sürede 5.5 milyara ulaşmıştır.

Özellikle insan açısından bakıldığında besin kaynaklarının üretimi, ekonomik sistemler ve yaban hayat ortamları için en büyük tehlike, birkaç

on yıl içerisinde yeryüzünün ortalama yüzey sıcaklığında birkaç derecelik değişmeyi (artma ya da azalma) kapsayan iklim değişimidir. Bugün iki buzul çağı arasında, 'interglasial aralık' olarak adlandırılan bir dönemdeyiz. Buzul çağı ile ara dönem arasında Dünya genelindeki sıcaklık farkı sadece 3° ile 6° C arasındadır. Buysa alarm zillerinin çalması için yeterli bir sebeptir. Sadece birkaç derecelik bir değişiklik ciddi sonuçlara yol açabilmektedir.

2.2.3. İklim ve Okyanus Akıntıları Etkileşimi

Dünyanın dönüşü, ekseninin eğimi, hakim rüzgarlar ve suyun yoğunluğundaki farklılıklar, genellikle ekvatora paralel hareket eden okyanus akıntılara ve yüzey sürüklenmelerine neden olmaktadır.

Hava akımları gibi, okyanus akıntıları ve yüzey akıntıları, ısının tekrar yayılmasına böylece iklimin etkilenmesine ve özellikle kıyısal alanlara yakın bölgelerde karasal yaşam ortamlarına derin etki etmektedirler.

2.3. Küresel Isınma ve Sera Gazlarının Düzeyinde Artış

Yakın zamanlara kadar sera gazlarının çoğu, bozucu insan aktivitelerinden etkilenmeksizin, yeryüzündeki ana biyokimyasal döngüler tarafından doğal olarak serbest bırakılmakta ve uzaklaştırılmaktaydı. Bununla birlikte, Sanayi Devrimi'nden, özellikle de 1950'li yıllardan bu yana, çok aşırı miktarlarda sera gazı insan etkinliklerinin bir sonucu olarak atmosfere verilmektedir. Bunlar başlıca fosil yakıtların yakılması, CFC'lerin kullanılması, tarım ve ormansızlaşma gibi faktörlere bağlı olarak oluşmaktadır. Bu gazların doğal sera etkisini ve dünyanın sıcaklığını çok hızlı arttırabileceği düşünülmektedir.

Uydular ve diğer ölçümler, şu an insanların neden olduğu sera gazlarından karbondioksitin payının yaklaşık %54, kloroflorokarbonların %18, metanın %18 ve nitroz oksitin %6 olduğunu göstermektedir. Bu gazlardan son üç tanesi, CO₂'ye göre molekül başına daha büyük bir ısınma etkisi oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun yalnızca %22'sine sahip olan gelişmiş ülkeler tüm sera gazı emisyonlarının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Birleşik Devletler bu emisyonların ¼'ünden sorumludur.

Bu ülkeyi Eski Sovyet Birliği ülkeleri, Avrupa ülkeleri, Çin, Brezilya, Hindistan ve Endonezya izlemektedir.

Karbon dioksit, karbon ya da karbon içeren herhangi bir gaz yakıldığında açığa çıkmaktadır. Dünya enerjisinin %80'ini ve mevcut CO2 emisyonlarının yaklaşık %75'ine neden olan fosil yakıtlar, dünyadaki hava kirlenmesinin en büyük kaynağı durumundadır. Günümüzde troposferdeki karbondioksit düzeyi son 130.000 yılın en yüksek düzeyine çıkmış olup, bu düzey giderek artmaktadır. Hava kirlenmesindeki artış ile birlikte, öngörülen küresel ısınma krizi büyük ölçüde dünyanın fosil yakıtlarının hızlı, geniş ölçekli ve verimsizce yakılmasından kaynaklı bir enerji krizi olarak da görülebilmektedir.

2.3.1. Öngörülen Küresel Isınma

Konu üzerinde çalışmış hemen hemen tüm bilim adamları bazı noktalarda aynı düşüncededirler.

1. Sera etkisi gerçek olup, şu an dünyadaki tüm yaşam formlarının varlıklarını sürdürebilmelerinin temel koşuludur.
2. Atmosferde sera gazı konsantrasyonları hızla artmaktadır.
3. Emisyonların artmasının sebebi insan etkinlikleridir.
4. Sera gazları artışı ve iklimde ölçülebilir değişiklikler arasında uzun ve çoğunlukla bilinmeyen bir süre bulunmaktadır.
5. Birkaç on yıllık sürede hızlı iklim değişiminin (ısınma ya da soğuma) dünya ekosistemleri ve insan ekonomisi için felaket getirmesi olasıdır.
6. Küresel ve bölgesel iklimlerde sera gazlarına yaptığımız katkının olası etkilerine ilişkin belirsizlikler her zaman mevcuttur.

Sera etkisinin bu gerçeği Mayıs 1990'da İngiltere'de Birleşmiş Milletler'in görevlendirdiği klimatologlar tarafından dünya kamuoyuna açıklanmıştır. Güneşten dünyamıza ulaşan ışınların bir bölümünün yeryüzünden yansımından sonra geriye dönen bazı dalga boylarının yukarıda sözü edilen bazı "iz" gazlar tarafından absorpsiyonu nedeniyle

atmosferde görülen ısınma doğal ve hayati bir olaydır. Ancak Sera etkisi sonucu dünyamızı çevreleyen havanın önümüzdeki yıllarda ne kadar ısınacağı henüz tam olarak bilinmemektedir. Yine de atmosferdeki konsantrasyonları küçümsenmeyecek oranlarda yükselen söz konusu gazlar nedeniyle “sera etkisi”nin artışı sonucu küresel ısınma ortaya çıkmaktadır.

Bu son etmeden dolayı, bilim adamları sera gazlarının atmosferde artmasının sonucu olarak ortalama küresel sıcaklığın ne kadar artabileceği, iklim sistemindeki diğer faktörlerin sıcaklık artışını azaltacağı, sıcaklıkların hangi hızla tırmanabileceği ve bunun çeşitli yerlerdeki etkilerinin neler olacağı konusunda düşünce ayrılığı içindedirler. Bu anlaşmazlıkların bir nedeni fosil yakıtların hangi hızla tükeneceğini ve ormansızlaşmaya hangi hızla neden olacağımızın yanında, iklim değişiklikleri öngörmede matematiksel modellerin ve jeolojik kanıtların gerçekliği konusundaki belirsizliktir. Bu tür anlaşmazlıklar normal olup, bilimin sağlıklı yanını oluşturmaktadır.

Dünya atmosferi, bilim adamlarının araştırmaları sürecinde uzun zamandan beri değişimini sürdürmektedir. Gerçekçi ölçümlerin başladığı 1880’li yıllardan bu yana ortalama küresel sıcaklık yaklaşık 0.5°C artmıştır. Önemli bir değişim iklim değişiklikleri üzerinde olmaktadır. Sıcaklık değişimleri, bileşimde oluşan değişimler ve kendi kendini yenileme gücündeki farklılıklar bunların başlıcalarıdır. Ancak, değişimler hiçbir zaman son 200 yıldaki kadar hızlı olmamıştır. Bu son devrede özellikle atmosferin bileşiminde görülen değişiklikler önceki dönemlere oranla baş döndürücü bir tempoda izlenmiştir.

Bu değişimlerin insan etkinliklerinin sonucu olarak giderek artması, insan toplumlarının doğa ile olan ilişkilerini gözden geçirmesini zorunlu hale getirmiştir.

3. İNSAN-DOĞA İLİŞKİLERİ VE TARİHSEL EVRİMİ

Dünyanın ve doğal varlıkların durumu, canlıların yaşam ortamlarını belirleyen en önemli unsurdur. Tabiatıyla, insanlık ve uygarlık tarihi boyunca doğa ile sürekli etkileşim içindeki insan toplumlarının toplumsal ve ekonomik gelişimi de büyük ölçüde doğal kaynakların kullanımına bağlı olarak gelişmiştir. Dolayısıyla insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişki evrensel bir olgudur ve bu ilişki tarihin her döneminde insan yaşamı ve kültürü üzerinde farklı şekillerde yaşanmıştır. İnsan çevre ilişkilerine tarihsel açıdan bakıldığında dört temel aşamadan söz etmek mümkündür ve bu aşamalar avcı-toplayıcı toplumlar, tarım toplumları, sanayi toplumları ve bilgi toplumları şeklinde ayırt edilebilmektedir.

İnsan ve doğa arasındaki ilişki her zaman toplumsal olarak yapılanmış bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğa-tarih ve doğa-insan ilişkisi, bu anlamda pek çok disiplinin konusu olagelmıştır. Bu ilişkiye olan yakın ilgi, salt entelektüel bir merakın sonucu değil, özellikle son iki yüz yılda yaşanan tarihsel-toplumsal dönüşümlerin içinde insanın kendisini yaşamın içinde anlamlandırabilme, var edebilme ve yaşamının koşullarını ve yaşamını değiştirebilme istencinden gelen bir ilgidir (www.ekolojistler.org). Her toplum kendi gerçekliğini veya doğa ile olan ilişki biçimini tanımlayan bir egemen dünya görüşü ve bir doğa kavramsallaştırması yaratmaktadır. Bu bağlamda insan ve doğa arasındaki ilişkiler de egemen toplumsal paradigmlar yoluyla açıklanabilmektedir.

Toplum ve çevre arasındaki ilişkiler birçok araştırmacı tarafından incelenegelmiştir. Bu araştırmacılardan biri olan Harper'ın (1996) genel toplumsal sınıflaması avcı-toplayıcı toplumlar, tarım toplumları ve sanayi toplumları olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır. Harper her toplum tipinin doğa ile olan ilişkilerini ve bu ilişkileri açıklayan ve meşrulaştıran egemen paradigmları tanımlamıştır (Tuna, 2006;8).

Harper'a göre "çevre kavramsallaştırılması (çevre algısı), insanların dünyaya ve gerçekliğe ilişkin paylaştığı kültürel inanç sistemlerinin bütünü olan kültürel dünya görüşünün bir parçasıdır. Çevre kavramsallaştırması insanların paylaştığı paradigmların da bir parçasıdır. Bir toplumsal paradigma, dünyanın nasıl işlediğine ilişkin toplumdaki insanlar tarafından

zımnı olarak paylaşılan düşünce modelidir” (Tuna, 2006;8; Harper,1996;36).

Toplumsal paradigmlar toplumun kurumsal yapısını ve değerler sistemini etkilerler. Her toplum birbiriyle mücadele halinde olan paradigmlara sahiptir, fakat bunlardan sadece bir tanesi egemen paradigmadır. Egemen Toplumsal Paradigma (ETP) toplumdaki tek paradigma olmak zorunda olmadığı gibi, ETP'nin toplumsal sistemin elitleri tarafından desteklenir olması beklenir. ETP toplumsal ve kültürel yapının nasıl olması gerektiğini tanımlayarak toplumdaki egemen yapıyı toplumsal ve kültürel olarak meşrulaştırır. Lenski (1966) ve Harper'in (1996) ifade ettiği gibi her toplum kendine özgü yaşam biçimi, güç yapısı, iş bölümü, değer yapısı ve çevre ilişkileri yaratmaktadır. Tarihsel olarak her toplum doğal çevre ile kendine özgü bir ilişki türü içinde yaşamıştır (Tuna, 2006;9).

Türümüz Homo sapiens sapiens dünyada yaşadığı 40.000 yıl boyunca, belli başlı büyük kültürel değişimler gerçekleşmiştir. Türümüzün var olduğu 40.000 yılın yaklaşık 30.000 yılı, çoğunlukla göçebe avcı-toplayıcılar olarak geçen ve ciddi kültürel değişikliklerin yaşanmadığı uzun bir dönemdir. O zamandan beri, iki büyük kültürel değişim meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi 10.000 - 12.000 yıl önce başlayan Tarım Devrimi ve diğeri yaklaşık 275 yıl önce başlayan Sanayi Devrimi'dir.

Toplumlar ile doğal çevreleri arasındaki ilişkiyi irdeleyebilmek için kuşkusuz toplumların ortaya çıkış sürecindeki tarihsel, toplumsal, yönetsel ve ekonomik oluşumlarını incelemek gerekmektedir. Bu bölümde ayırt edilen üç toplum tipinin doğal çevre ile olan ilişkileri tarihsel perspektiften ele alınarak yüzeysel olarak sunulmuştur.

3.1. Avcı-Toplayıcı Toplumlar

Avcı-toplayıcı toplumlar günümüzden yaklaşık 40.000 yıl kadar önce ortaya çıkmış en erken toplum biçimidir. Bu toplumlar yenilebilir bitkileri toplayarak ve yakın çevrelerindeki hayvanları avlayarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Avcı toplayıcı toplumlarda yiyecekler günlük ya da kısa süreli olarak toplanıp tüketildiğinden, kural olarak saklanabilecek ve ekonomik değer oluşturabilecek yiyeceklerden söz edilememektedir.

“Onların yaşamı, doğayı tanıma uzmanlaşmış bilgisinin kültürel olarak birikimine bağlıydı” (Tuna, 2006;9; Harper,1996:37). Tabiatıyla avcı-toplayıcı toplumlarda uzmanlık bilgisi yakın çevrede varolan yiyecek bulma olasılığını ve toprak, su, hava ve bitkiler hakkında yaşamsal önemli gerekli bilgileri kapsamıştır. Modern toplum ile karşılaştırıldığında, artı değer birikimi olmadığından sömürünün de olmadığı avcı toplayıcı toplumlar üyelerinin de az sayıda olmasından dolayı, doğal çevre üzerindeki etkileri sınırlı ve yerel ölçülerde olan toplumlardır.

Sonuçta avcı-toplayıcı toplumlarda doğal çevre ile karşılıklı bağımlılık ilişkisi söz konusudur. Toplum üyeleri bir yandan doğa ile karşılıklı ve eşitlik temeline dayanan bir ilişkiye sahip iken, diğer yandan toplumun diğer üyeleri ile olan ilişkileri de aynı temele dayanmaktadır. Bu doğaya bağımlı olma, avcı-toplayıcıların Egemen Toplumsal Paradigması'nın da temelini oluşturmuştur. Kısaca avcı-toplayıcı toplumlar üretim yapılarından dolayı, doğa ile olan ilişkilerini sömürü temelli değil, doğayla uyumlu bir ilişki biçiminde geliştirmişlerdir.

3.2. Tarım Topluları

İnsanoğlu bitki ve hayvanları yetiştirmeyi yaklaşık 10.000 yıl önce öğrenmiştir. Tarımcı toplumların ortaya çıkması sadece ekip biçmenin ve hayvanların evcilleştirilmesinin öğrenilmesi açısından değil; aynı zamanda doğal çevrenin kullanımının artışına ve toplumun çevre ile olan ilişkilerde kontrol mekanizması haline gelmesine yol açan kilit öneme sahip bir konudur. Tarım toplumlarının ileri aşamasında, zamanına göre gelişmiş sayılabilecek sulama, gübreleme gibi tarım teknikleri tarımsal üretimin hızlı artışına sebep olurken bu durum tabiatıyla toplumsal organizasyonun köklü değişimini sağlamıştır. Tarım topluları nüfusunun %90'ı gibi büyük bir bölümü üretici köylülerden oluşurken, kalan kısmı üretimle elde edilen ürünlerin artı değer organizasyonunu geręekleřtiren yönetici sınıflar ve zanaatkar sınıflar olarak gelişmiştir. Doğaldır ki, hızla artan tarımsal faaliyetler doğal çevrenin yapısını o güne kadar olmayan bir biçimde değiştirirken, insanın çevre ile olan ilişkisini de değiştirmiştir. Giderek artan miktardaki arazinin tarıma ağılması, hayvan ve bitkilerin kültüre edilmesi bu anlamda insanın doğaya hükmetmeye başlamasını sembolize etmekte ve bu egemenliğin doğa ile olan ilişkinin temelini ortadan kaldırmasını, insanın

içinde bulunduğu çevreye ilk yabancılaşmasının başlangıcını oluşturmaktadır.

Tuna'ya göre (2006), tarımcı toplumların ortaya çıkması ile birlikte, doğanın insan tarafından sömürülmesine koşut olarak, insanın insan tarafından sömürülmesi süreci de başlamıştır. Tarımcı toplumlar ile avcı-toplayıcı toplumlar arasındaki temel farklar da bu noktada, yani toplumsal eşitsizlik ve doğal çevrenin ve doğal işleyişin yönlendirilmesi ve sömürülmesi noktasında ortaya çıkar. Artı değer birikimini yönlendiren ilkin yönetici sınıflar ile üretici güçler arasındaki eşitsizliğin ortaya çıkmasına yol açan temel faktör budur. Doğal çevrenin kullanımı açısından, doğal işleyişin yönlendirilmesi, doğal kaynakların kullanımı ve doğanın tarımsal üretim için aşırı kullanımı, tarımcı toplumların temel ayırt edici özellikleridir (Tuna, 2006;10).

Özetle tarım toplumlarının Egemen Toplumsal Paradigması doğanın kontrolü, yönlendirilmesi ve sömürülmesi temeline dayanmaktadır. Ancak tabi ki bu süreç kasıtlı bir zarar verme eğilimi değil, insanın doğayı kullanmayı öğrendiği 30.000 yıllık doğal tarihsel bir sürecin sonuçları olarak görülmelidir.

3.3. Endüstri Topluları

Sanayileşme süreci yaklaşık 275 yıl önce Batı Avrupa'da başlayan bir olgudur. Buhar makinesinin keşfi, elektrik enerjisinin bulunması ve petrolün enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanması da bu süreci hızlandıran olguların en önemlilerinden kabul edilebilir. Yeni enerji kaynaklarının kullanılmaya başlanması, üretimde teknolojik gelişimler ve dolayısıyla gelişen endüstriyel üretimdeki artış ve dolayısıyla ürünlerin biriktirilmesi ve organizasyonunu sağlamak, merkezileşmiş yönetsel örgütlenmelerin varlığını zorunlu kılmış ve sonucunda insanoğlunun günlük yaşamının kökten değişmesine yol açmıştır. Avcı-toplayıcı toplumun sefalet dolu kentsel yaşamı tarım toplumlarında endüstri merkezlerinde toplanmaya başlamış ve ilk kez insanların çoğunluğunun kentte yaşaması olgusu ortaya çıkmıştır.

Çevresel olarak değerlendirildiğinde sanayileşmenin temeli doğal kaynakların tüketilmesine dayanmaktadır. Doğal kaynakların insan refahı için sınırsızca kullanılabilmesinin ve beraberinde ekonomik büyümenin insan toplumlarında yarattığı rahatlık ve mutluluk bireyleri kentsel yaşama taşıırken düşünsel olarak da doğanın insanın kullanımına sunulmuş bir nesne olarak görülmesine yol açmıştır. Avcı-toplayıcı toplumların kutsal olan, ruhu olan ve tüm tanrılara ev sahipliği yapan doğası artık insan için yaratılan ve sonsuz kullanıma açık bir nimet olarak görülmesi ile sonuçlanmıştır. İnsanın doğal çevresini egemenliği altına alması fikri olumlu değerlendirilirken, doğayı yönetip, denetleyip yeniden üretme fikri endüstriyel toplumun temel değer ölçütü haline gelmiştir.

3.4. Bilgi Topluları

Çağdaş sosyolojide göze çarpan ve 19.yüzyıldan itibaren tartışılan olgulardan birisi insan toplumunun basitten daha karmaşık formlara doğru ilerlemekte olduğudur. Bu gelişme toplumsal yaşamın ve toplumsal kurumların doğasında belirli niteliksel ve niceliksel değişmelere eşlik ettiğini göstermektedir. Toplumsal ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılamada kullanılan yöntem ve teknikler sürekli bir oluşum içindedir. Son onlu yıllarda toplumsal ve kültürel değişimin bir ürünü olarak günümüz toplumlarına "bilgi toplumu" adı verilmektedir. Bilginin bir meta olduğu fikrinin tarihi, bilgi toplumunun ortaya çıkışından daha önceye uzanmaktaysa da yeni bilgi ve iletişim teknolojileri bilgiye ilişkin katma değer kavramında çığır açmıştır (Tatlidil, 2000;122) .

İnsanlık tarihinde çok az sayıda teknolojik buluş insan yeteneklerini milyon kat artırmıştır. Bunlardan birisi de bilgi teknolojisidir. Bilginin toplanmasında, işlenmesinde, depolanmasında, ağlar aracılığıyla bir yerden bir yere iletilmesinde ve kullanıcıların hizmetine sunulmasında yararlanan ve iletişim ve bilgisayar teknolojilerini de kapsayan bütün teknolojiler “bilgi teknolojisi” olarak adlandırılabilir. İletişim teknolojisi mesajların bir yerden bir yere daha önce bilinen tekniklerden milyon kat daha hızlı iletilmesine olanak sağlamakta, bilgisayar teknolojisi ise hesaplama ve bilgi işleme yeteneklerimizi milyonlarca kere artırmaktadır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin birleşmesiyle (bilgi teknolojisi) insan yetenekleri ilk kez milyon kere milyon kat artmaktadır. Chachra (1992), insan yeteneklerinde

yüz katlık artış tarım toplumuna, bin katlık artış sanayi toplumuna giden yolu açıtıysa, trilyon katlık artışın ne getireceğini tahmin etmenin güç olduğunu söylemekte ve bu büyüklükteki bir artışın ancak kütüphanelerin, bilgisayarların ve iletişim ağlarının sahip oldukları yeteneklerin birleşmesiyle gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, bilgi toplumuna giden yolun başlangıcı muhtemelen "içerik" (bilgi) ile "teknoloji"nin (bilgi teknolojisi) bütünleşmesinde aranmalıdır (Tonta Y.1999; 365).

Avrupa Komisyonunun 1996'da açıkladığına göre, donanımın (kişisel bilgisayarlar, modemler, telefonlar,vs) ve yazılımın maliyetinin düşmesi, teknolojinin yaygınlaşmasında ve kullanıcı sayısının artmasında özellikle rol oynamıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde depolanmış bilgilere erişme ve hepsinden önemlisi, büyük miktarda veriyle birleştirme ve çözümleme olanağı sayesinde başka insanların sahip olmadığı ve katma değer içeren yeni bilgileri üretmek artık mümkün hale gelmiştir. Bir bilgi toplumunda, bilgi en önemli metadır (Tatlıdil E. 2000).

Bilgi ya da enformasyon toplumu insanların yaşamlarını ilgilendiren çeşitli enformasyona kolayca erişebilmelerine, bu enformasyonu bilgiye dönüştürebilmelerine ve dolayısıyla da kendilerini geliştirebilmelerine olanak tanıyan bir toplum olarak tanımlanmaktadır (Irzık, 2002:6) İletişim ve bilişim döneminde teknoloji sayesinde bilgi üretimi de önem kazanmıştır. Sanayi toplumunun maddi ürünü yerini artık bilgi üretimine bırakmıştır. Günümüzde bireyler yoğun bir biçimde bilgisayar, televizyon ve video iletişimiyle kuşatılmış durumdadır. 1970'lerden beri süregelen teknoloji patlaması beklenmedik düzeyde toplumları ve ekonomileri etkilemektedir (Tekeli, 1994:16).

Yukarıda açıklandığı gibi tarım, sanayi ve bilgi toplumunun temelinde kendilerine özgü belli bir teknoloji yatmaktadır. Teknoloji değişimi toplumda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda etkiler yapar, yeni değişim süreçleri ortaya çıkar (Erkan, 1998:92-96).

3.4.1. Küreselleşmenin Toplumlar Üzerine Etkisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme ve bilginin ucuz, kullanılabilir tekniklerle dolaşımı ekonomik ve sosyal değişimlerde kuşkusuz önemli rol oynamaktadır. Bu durum küreselleşme kavramının ekonomik ve siyasi boyutlarının yanı sıra kültürel olarak da zaman ve mekan bağlamında açıklanmaya çalışılmasına gereksinim yaratmaktadır.

Bu bağlamda küreselleşme artık yaygın biçimde “çok boyutlu” bir fenomen olarak algılanmaktadır. Kültürün küreselleşmenin ihmal edilen bir yanı olduğu sık sık dile getirilirken, Tomlinson gibi sosyal bilimciler kültürün küreselleşme tartışmalarında sahip olması gereken merkezi rolü sistemli bir şekilde keşfeden araştırmalar ve çalışmalar sunmaktadırlar. Küreselleşme birçok insanın kim oldukları ve nerede yaşadıkları ile ilgili düşüncelerini değiştirmekte olan bir süreçtir. Bunda dünya üzerinde bir yerden bir yere kolayca seyahat edebilmemizin, uzak mesafelerdeki insanlarla rahatça etkileşime girebilmemizin ve uzak/yakın her yerdeki bilgiye kolay ve ucuz ulaşabilmemizin etkisi büyüktür. Tomlinson’un deyişiyle “yerelliklerimiz”le kurmuş olduğumuz ilişki her geçen gün dönüşüm geçirmektedir.

II. Dünya savaşından sonra makro düzeyde meydana gelen toplumsal değişmelerin küresel değişim dinamiklerinden giderek daha çok etkilendiği tartışılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının informatik ve teknolojik gelişimi, uluslararası sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmelerin yaygınlaşması ve etkinliklerinin artması değişme sürecinde ortak değerlerin paylaşımına yol açmıştır (Tatlıdil,2000).

Bununla birlikte değişme sürecinin yönü ve hızı toplumların sahip oldukları doğal ve beşeri kaynakların, yerleşim alanlarının nitelikleri ve ekonomik gelişim sürecinde buldukları aşamalardan farklı biçimlerde etkilenmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ulusların sahip olduğu kaynak ve birikimlerinin farklılığı bilgi ve teknoloji kullanma özellikleri ve insan kaynağının niteliği küreselleşen dünyada ortak değerlerin yaratılmasında dengesiz katılımlar sağlamaktadır. Smart (1993:135-141) gibi yazarlar küreselleşmenin toplumların ekonomik, politik ve kültürel boyutta etkileşimler yolu ile fonksiyonel açıdan bütünleştiği ve bu nedenle

toplumlararası farklılığın giderek yok olduğu veya çatışmaların azaldığı anlamına gelmediğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda küreselleşme kendi içinde hem toplumlar arası bütünleşmeyi hem de farklılaşmayı içeren çok yönlü bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Tatlıdil'in de atıfta bulunduğu Smart'ın (1994:152) burada vurgulamış olduğu esas, bir toplumsal olgunun kendi içinde özgünlüğü ve farklılığı içerse bile; eskiden olduğu gibi yalnızca yöresel ve ulusal sınırlar içerisinde kalmayıp bir dünya olgusu haline gelmesidir. Uluslararası ekonomik ve politik konsorsiyumlar bu bağlamda kültürel bütünleşmede de önemli rol oynamaktadır (Giddens 1990:64). Tatlıdil'e göre Giddens küreselleşmenin ancak zaman ve mekân bağlamında açıklanabileceğini öne sürer. Ona göre modern çağ öncesinde toplumlar zaman ve mekân açısından birbirlerinden çok uzaktırlar. Günümüzde ise küreselleşmenin, zaman ve mekânsal boyutta toplumların birbirlerine yakınlaşmasının sonucu olduğunu ileri sürer.

Bunun sonucunda ekonomik süreçte kapitalist sermayenin genişlemesine bağlı olarak dünya çapına yayılan küreselleşmenin, kültürel boyutu da içine alarak kapitalist dünyayı tek bir sistem haline getirdiği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte dünya toplumlarının etnik ve kültürel farklılıklarını koruyarak küreselleşme sürecine katıldıkları görülmektedir.

Dünya toplumlarının tarihsel gelişim ve deneyimlerinin farklılığı, buldukları coğrafyanın özellikleri, bölgesel ve yöresel farklılıkların küreselleşme sürecinde var olacağı bilinmektedir. Bu farklılıklar toplumların birbirleri ile daha çok etkileşim içerisine girmesini fonksiyonel anlamda bütünleşebileceği yönünde değişeceğini ileri sürmek mümkün değildir. Belki bu nedenle günümüzde bazı yazarlar yöresel ve bölgesel düzeyde var olan toplumsal farklılıkların küreselleşme sürecinde birer kültür mozağının parçaları olacağını ileri sürmektedirler (Tatlıdil, 2000).

Her koşulda, dünyada ilk kez ulusal sınırları bu denli aşip etkileşim içinde olan kültürel dünya, en çok ekonomik ve çevresel sorunlar bağlamında küresel kaygılar, küresel eylem planları, küresel politikalar oluşturmaya başlamıştır. Dolayısı ile kültürler arasında küreselleşen en önemli fikirlerin kişilerin ekonomi bilgilerinin zayıflığından ötürü en çok çevresel anlamdaki fikirler olması muhtemeldir. Bu anlamda çevresel fikirlerin oluşması sürecinde de bilgi teknolojileri en önemli yerde dururken,

Çevresel bilincinde küresel olarak Şekillenmesi sürecini yaratmaktadır. Dünyanın genelinde en çok genel kaygı duyulan konular arasında küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi küresel ölçekli evre sorunları yer almaktadır.

4. ÇEVRE, EKOLOJİ VE SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ

Ekoloji, canlıların birbirleri ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır. Ekosistem ise canlı ve cansız çevrenin oluşturduğu sistemler bütünüdür. Ekosistemi abiotik faktörler (toprak, su, hava, iklim gibi cansız faktörler) ve biyotik faktörler (üreticiler, tüketiciler ve ayrıştırıcılar) olmak üzere iki faktör oluşturmaktadır.

Yaşam alanını, fiziksel toprak parçasını, ekosistemlerini, tüm canlı türlerin ve birey gruplarının ekosistem ortamına yerleşimini, örgütlenişlerini, cansız dünya ile ve kendi aralarında kurdukları ilişkileri, etkileşimleri, döngüleri, değişim ve dönüşümlerini içeren bir alan olarak ekoloji tüm canlılığı ilgilendiren ilişkilerin bilimi olarak kabul edilmektedir.

İnsan ekolojisini hayvan ekolojisinden farklılaştıran ölçütlerin başında ise, insanın yaşam ortamıyla olan ilişkisinde biyolojik olmayan, başka deyişle; deneyerek kazandığı bilgiler ve bunları kültürü aracılığıyla aktarması gelmektedir; insan doğası bir gizilgüçtür, bunun hayata geçmesi ise kültürel dir (Öztunalı Kayır, 2005; Crognier,1994:5,124). Kültürel olanın çoğulcu yapısı da Baechler'in terimleriyle (2004:86) bir yönüyle akılcılık, sonluluk, kusurluluk ve yanılabilirlik niteliklerinden oluşur. Diğer yanılla, amaçları getiren düzenler ve rejimlerdir. Üçüncü boyutta hoşnutsuzluklar alanı olan başkaldırı, koruma, reform ve devrimi içermektedir. Hepsi birbiriyle çelişen, insan doğasına ve nesnel doğaya uygun olan gelişmeleri ortaya koyar. Kısaca belirtmek gerekirse;

- 1.İnsan türü kültürüyle diğer canlılar içinde tektir,
- 2.Kültür sürekli değişecektir ve biyolojik verilerden daha hızlı gelişebilir,
3. İnsanlar arasındaki farklar verili değil toplumsal kökenlidir, sosyal açıdan değişebilir, engel çıkaran herhangi bir farklılık ise hemen elimine olabilir,
4. Kültürel birikim, gelişmeyi; kendi kendine belirsiz bir biçimde takip eder ve tüm toplumsal sorunların çözümünü güçleştirebilir.

Sosyoloji bilimi de bu anlamda değerlendirildiğinde insanların birbirleri ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen bilim dalı olması dolayısıyla bugün ekolojinin bir alt dalı olarak kabul edilebilmektedir.

Ekolojik bakış açıları artık biyolojik boyutu aşan etkiler ve yeni toplumsal, siyasal hareketler yaratmıştır. İnsan Ekolojisi bir alt dal olarak gelişmeye başlamış ve araştırma objesi tek başına birey değil, doğal ya da sosyal gruplar, topluluklar, onların yaşam ortamlarıyla ilişkileri, biyolojik, iklimsel ve kültürel uyumları, beslenmeleri, hastalıkları, kırsal-kentsel örgütlenmelerini içerecek biçimde genişlemiştir. Toplumbilimsel çalışmaların tersine, insan, hayvan ve bitkilerin yaşam ortamları, ilişki ve etkileşimlerini inceleyen ekoloji insanı da alanına dahil etmiştir. (Öztunalı Kayır, 2005).

Sosyal Bilimler sürekli olarak toplumsal amaçları ve düzenleri irdelemeye, tanımlamaya, açıklamaya çalışmaktadır. Gelişme, ilerleme, yenilenme, çelişkileri çözme, sorunları giderme, sınırları belirleme gibi sayılarını çoğaltabileceğimiz çok boyutlu sosyal içerikler sosyal bilimlerin konularıdır. Çevre artık, bir sosyal boyut olarak özellikle de sosyoloji'nin alanına da dahil edilmiştir. Sosyal bilimler tarihinde araştırma alanlarının yeniden yapılanması örneklerinin başında çevre ve ekoloji gelmektedir. Chicago Okulu'nun R. Park, E. Burgess, L. Wirth tarafından geliştirilen ekolojik süreçlerin, rekabet, ayıklama, istila ve yerine geçme biçimleriyle kentler için de geçerli olabileceğini temel alan "Kentsel Ekoloji Kuramı"; gelişmelere yeni bir boyut katmış ve 1958 yılında Schnore tarafından, Durkheim'in sosyal morfoloji analizine insan ekolojisini yerleştirmesiyle sürdürmüştür (Öztunalı Kayır G.2005).

4.1. Ekososyoloji'ye Doğru Değişen Kuramsal Temeller

Lester Brown ve arkadaşları (1990) "Gezegenin Durumu" adlı eserle, 1990 yılında geleceğin toplumunun nasıl besleneceği, ne tür enerjiler kullanacağı, nesnel ihtiyaçlarının ve tüketim kalıplarının ne olacağı gibi sayılarını çoğaltabileceğimiz birçok konuda, "yaşanabilir gezegensel bir toplum" tasarımı yapmaya başlamıştır (Öztunalı Kayır, 2005).

Bu süreçlere eş zamanlı olarak ekoloji; toplum ve ekosistemler arasında yeni bir diyalog başlatmıştır. Kayır'ın atfına göre insanı diğer canlılardan ayıran “en önemli sınırın doğal veya biyolojik değil, kültürel” (Morin,1980:12) olduğu vurgulanırken; ekososyoloji, hem ekosfer hem de sosyosferin örgütlenmesinin temelini oluşturan ekolojik kurallar; sınırlılık, dayanışma, bağımlılık ilişkilerini ve çelişkileri, açmazları, sorgulamaları ele almaya başlamıştır.

Bugün sosyoloji araştırmalarında ekolojik düşünce analizlerinin kullanılması birçok farklı yaklaşımın da oluşmasına olanak tanımaktadır. Kayır'a göre (2005) ekososyoloji bugün hala tartışmalı bir yere sahip olsa da, son yıllarda sosyolojinin bir alt dalı olarak gelişmekte ve farklı bir uzmanlık dalı haline gelmektedir.

Biyoloji ve sosyoloji ilişkisinin karşıtlığı yerine birliğin görülmesini sağlayan ekososyoloji, sosyoloji'nin bir sosyal bilim olarak doğa bilimlerinin sınırlarını zorlamasıyla, insan merkezli bakış açılarından canlı merkezli bir paradigmanın gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Kayır (2005) ekososyoloji kavramının ilk kez 80'li yıllarda Montréal Üniversitesi öğretim üyesi Jean-Guy Vaillancourt (1982) tarafından küresel ölçekte çevre sorunlarının ekosistem düzeyinde ve ekonomik düzeyde ciddi anlamda farkına varılması ve yeni bir aşamaya gelinmesini de vurgulamak üzere kullanıldığını belirtmiştir.

Çevre günümüzde pek çok bilim dalının konusu ve nesnesi olmakta ve bilimsel yöntemlerin, ilkelerin, yaklaşımların, tekniklerin ve terminolojilerin çokluğunu beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda bilimsel arenada disiplinlerin sınırlarının zorlandığı bir dönemin yaşanmakta olduğu söylenebilmektedir. Kayır'a (2005) göre bu durum, bir yandan bilimsel sınırların giderek daha da genişlediğini, bütünselliği ve objektifliği sağlamada zorlanmalar olduğunu; diğer taraftan birbirine yakın disiplinler arasındaki bazı boşlukların doldurulması gerektiğini göstermektedir. Ekososyoloji, bu boşluğu doldurabilecek bir örnek olarak kabul edilebilir.

“Ekososyoloji” yaşam alanında ortaya çıkan değişiklikler ve bunlara bağlı olan sosyal gelişmeleri konu edinen bilimsel bir yaklaşımdır ve bir disiplin olarak da kabul görmeye başlamıştır. İnsanların tüm diğer canlılarla,

ekosistemlerle, cansız ortamlarla ilişkilerini, etkileşimlerini ve bunların toplumsal sonuçlarını irdeleyen ekososyoloji, toplumların geçmişte var olmuş, bugün var olan ve gelecekte de var olacak ekosistemler içindeki durumlarını, ilişki, etkileşim ve gelişimlerini öngörür, inceler ve tanımlar getirir (Öztunalı Kayır, 2005).

5. ÇEVRE BİLİNCİ VE ÇEVREYE YÖNELİK DUYARLILIK

İnsanoğlunun doğa ile ilişkisi evrendeki varoluşu ile yaşittir. İnsanın doğa ile ilişkisi, ondan yararlanma çabaları ile başlayıp, daha sonra bilimin gelişmesine paralel olarak onun üzerinde üstünlük kurma çabalarına dönüşmüştür (Türküm S. 2006). Teknolojinin desteğini alarak güçlenen insanoğlu, doğayı sınırsızca kullanmaya ve hatta sömürmeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren çağdaş ekoloji kavramının kullanılması ile birlikte giderek bu durumun yıkıcı etkilerini görmeye başlayan insanoğlu, bu kez de çevre sorunları olarak adlandırılan bu durumla nasıl başa çıkabileceğini sorgular olmuştur. Su gibi temel doğal kaynakların hızla tükenmesi, ozon tabakasının delinmesi, açlık, yoksulluk, ormansızlaşma, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi çevre sorunlarının yarattığı rahatsızlık giderek yerini gelecek kaygısına bırakmış ve insanoğlunu tedbirler almaya, hatalarını tekrarlamamaya yönlendirmiştir. Bu açıdan bakıldığında çağdaş çevre bilincinin oluşumunun hızlandığı söylenebilir. Bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olarak çevre bilinci; bireyin geçmişi unutmadan ve geleceği dikkate alarak kendisine ve doğaya saygılı olabilmesi demektir.

Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve davranışsal boyutları vardır. Diğer bir deyişle çevre bilinci; çevreyle ilgili kararları, ilkeleri, yorumları içeren düşüncelerden, bu düşüncelerin yaşama aktarılması olan davranışlardan ve bütün bunlarla ilgili olarak çeşitli duygulardan oluşmaktadır. Böylesine kapsamlı bir kavramın gelişimi de kuşkusuz basit bir süreçle oluşmamaktadır. İnsanın çevresiyle etkileşime girişiyle ivme kazanan bu süreç yaşam boyu devam etmektedir. Çevre bilinci kişilik gelişimine paralel olarak çeşitli etkenlerin karşılıklı etkileşimi ile gelişmektedir. Bu üç boyutun her zaman aynı oranda geliştiğinden söz edilemez. Örneğin çevre ile ilgili bilgisi olup bunu davranışlarına dönüştüremeyen insanlar olduğu gibi, çevrenin kirlenmesinden endişe duyup ama onu koruma yönünde davranışlar sergilemeyenler de olabilmektedir (Bilgin, Sanin ve Öktem, 2007).

Çevre bilinci, 'bir insanın çevresiyle ilişkisinin kendi varlığı bakımından önemini farkına varmasıdır' şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu ilişkinin farkına varılan önemini iki yönü vardır. Birincisinin daha çok

araçsal olduğu, çevre sorunlarından kaynaklandığı söylenebilir. Sanayi toplumunun kısa erimli mantığının yarattığı çevre sorunlarının birikerek insanın varlığını tehdit eder bir boyuta ulaştığının farkına varmak şeklinde gelişmektedir. İkinci boyutu, çevre ve insan ilişkisinin yaşamı anlamlı kıldığının farkına varmaktır. Bu ikinci boyutu olmayan çevre bilincinin yetersiz kalacağı söylenebilmektedir (TÜBA Raporları, Sayı 1, s: 29).

Tüm çevreci yaklaşımlarda çevre bilincine sahip olan bir kişinin çevreyle ilişkisini çevresel sorumluluk taşıyarak kurması beklenmektedir. Bu sadece çevreye karşı değil, aynı zamanda topluma karşı taşınan sorumluluk demektir (Vaizoglu et al. 2005). Çevre bilincinin çevreyle kurulacak ilişki üzerinden tanımlanması sürecinde düşüncelerin içeriği büyük ölçüde inançlar ve niyetler gibi çevreye ilişkin ideolojik çerçeveler tarafından belirlenmektedir. Bu kapsamda düşüncelerin insan merkezli mi yoksa çevre merkezli mi olduğu önem kazanmaktadır.

Çevre-toplum ilişkileri genel tarihsel perspektiften değerlendirildiğinde de görüldü gibi, en üst düzeye ulaşmış olan insanın insan tarafından ve doğanın insan tarafından sömürülmesi sonucunda ortaya çıkan toplumsal yaşantıdaki derin kriz, toplumsal yapıda tarihsel yeni bir dönemin başlangıcını da beraberinde getirmektedir. Bu yeni dönem, toplumlarda çevreye daha duyarlı bireyler meydana getirmektedir. Giddens (1990,1991) gibi bazı sosyal bilimciler ve düşünürler endüstriyel toplumdaki bu yeni aşamayı postmodernizm olarak adlandırmışlardır. Teorik yaklaşımların tamamı aynı olmasa da düşüncelerin ortak yanı bu yeni çağın endüstrileşmeye ve modernleşmeye karşı alternatif bir paradigma ortaya koymakta olduğudur. Çevresel değerlerin dikkate alınması bu yeni dönemin önemli bir özelliğidir. Bilgi toplumlarının çevresel temeli “doğaya dönüş olgusu” etrafında şekillenmektedir ve bu görüş insan merkezli görüşün terk edildiği ve yerine doğa merkezli olarak ifade edilebilecek yeni görüşlerin ortaya atıldığını ifade etmektedir.

Tuna’ya göre modernizmde, temel olarak endüstri toplumlarında insan ile doğa arasındaki ilişkinin insan merkezli, sömürücü ve tüketime dayalı bir ilişki ve düşünce sistemi yatmaktadır. Bu bağlamda sera etkisi sonucu küresel ısınma, ozon tabakasındaki incelme ve delinme gibi çevresel sorunları endüstrileşme ve modernleşmenin doğrudan sonuçları olarak

değerlendirilmelidir. Postmodernizm, insan ile doğal çevre arasında sömürücü ilişki yerine bütüncül ve saygıya dayalı bir ilişki önermektedir. Postmodern düşünce, postmodern şartların gerçek bir çevreci düşünce ile birlikte modernite düşüncesine gerçek bir alternatif oluşturabileceğini öne sürer.

Postmodernizm, toplumun yeni bir çağın eşiğinde olduğunu ve çevresel sorunların ve çevresel değerlerin bu yeni çağın en önemli özelliklerinden birini oluşturduğunu öne sürer. Bu bağlamda çevreci düşünce, endüstri toplumlarının ETP'na karşı bir alternatif oluşturmaktadır (Tuna 2006; Yearly, 1994, 1996; Szerszysk, 1996; Dunlap ve Catton, 1978, 1984, 1992).

5.1. Yeni Ekolojik Paradigmalar

Endüstri toplumlarının ETP'na bir alternatif olarak değerlendirilebilecek olan çevrecilik, çevreci eylemi, çevreci hareketleri, çevre politikalarını ve çevreci tutumları da içeren geniş bir anlamda değerlendirilebilmektedir. Çevrecilik hem bir eylem, hem de bir ideoloji olarak değerlendirilir: "...bir ideoloji olarak çevrecilik insanın doğa ile olan ilişkilerini değiştirme olasılığını kapsayan bir inanç sistemidir"(Harper, 1996:293; Tuna, 2006). Bu tanıma göre çevrecilik çevreci inançları ve çevreci tutumları kapsamaktadır. Çevrecilik toplumun çevresel ilişkiler üzerinde olan kavramsallaştırmasını, doğayı nasıl algıladığını ifade etmektedir.

Çevrecilik tarihsel olarak toplumsal hareket ve politik ideolojiler açısından değerlendirildiğinde, insan merkezli çevrecilikten (anthropocentrism) doğa merkezli çevreciliğe (ecocentrism) doğru evrilmektedir denilebilmektedir.

Yeni Ekolojik Paradigmaya göre toplumsal faktörler ve doğal faktörler karşılıklı olarak birbirleri için belirleyicilik niteliğine sahiptir (Frendenburg, Beck ve Gramling 1995, Tuna 2006;25). Buna göre toplumsal ve çevresel değişkenler karşılıklı bağımlılık karakterindedir. Nüfus (tüm canlılar), toplumsal organizasyon, çevre ve teknoloji arasında karşılıklı bağımlılık kavramı ilk kez Amerikalı sosyolog Duncan tarafından

kullanılmış ve sonraları çevre sosyolojisinin kurucuları kabul edilen Dunlap ve Catton tarafından POET değişkenleri olarak formüle edilmişlerdir. (“POET”, population (nüfus), organization (organizasyon), environment (çevre) ve technology (teknoloji)).

Çağdaş çevre bilinci, çevreyi oluşturan unsurlar, koruma, geliştirme yolları ve bozucu etkenler hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra, çevreyi koruma yönünde davranışlar sergilemeyi de içermektedir. Çağdaş çevre bilincinin ilk temelleri ailede atılır ve ilerleyen yıllarda çeşitli öğrenim yaşantılarıyla gelişir (Türküm S. 2006).

Çevre duyarlılığının geliştirilmesinde ailenin, eğitim kurumlarının, kitle iletişim araçlarının ve sivil toplum örgütlerinin önemli rolleri vardır. Çevre duyarlılığı diğer bir deyişle çevre bilinci yaşam boyunca gelişebilen dinamik bir yapı içerir. Yani yaşamımızın bir döneminde oluşup daha sonra hiç değişmeyen bir yapı olmayıp, yaşam boyunca gerek kişinin kendisinden gerekse çevresinden gelen etkilerle şekillenen, gelişen, kimi zaman da gerileyebilen bir yapıdır. Bu değişimin olumlu anlamda (kişinin kendisine ve çevresine zarar vermeksizin) akılcı düşünerek davrandığı biçimlerde olabilmesi için “çevre, çevre sorunları, çevre duyarlılığı, çevreyi koruma yolları” gibi konuların gündemden düşürülmemesi gerekmektedir (www.mitoloji.info)

Çevresel değerler çevreciliğin bir bileşeni ve göstergesi olarak kabul edilmektedirler. Genel olarak herhangi bir çevresel olay ya da durum ile karşılaşıldığında bu olay ve duruma karşı takınılan tavır, tutum ya da kendini ifade etme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu olay ya da durum çevresel kaynakların azalması, çevresel kirlilik, çevre toplum ilişkisi ya da çevresel politikalar olabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu çevresel durumlarda çevreden yana takınılan tutum çevrecilik olarak adlandırılır (Tuna, 2006; Harper, 1996).

5.2. Çevreci Davranışların Oluşması

Yaşamının ilk dönemlerinden beri toplum içinde yaşamayı öğrenmeye başlayan insanoğlu, çevresiyle etkileşimi sırasında öğrenme yaşantıları geçirerek çeşitli tutumlar kazanmakta, çeşitli davranışları sergilemeyi ya da

sergilememeyi öğrenmektedir. Psikoloji bilim dalı bu sürecin nasıl oluştuğu ile ilgilenmektedir. Sosyal psikoloji alanındaki kimi araştırmalar, kişilerin tutum ve davranışlarının, diğer insanların varlığından etkilendiğini ortaya koymaktadır. Sosyal etki olarak isimlendirilen bu güç, kişilerin içinde buldukları grup veya topluluğa uymalarına ve benzer tepkilerde bulunmalarına ve benzer davranışlar sergilemelerine yol açmaktadır. Aynı toplumdaki bireylerin benzer davranışlarının büyük bir kısmı yaşamın ilk dönemlerinde başlayan, yaşam boyunca devam eden “ortak öğrenme” ürünleridir (www.mitoloji.info).

Ancak kimi zaman bireyler bir zorunluluk duymadan ya da “ortak öğrenme” yaşantıları geçirmeden de uyma davranışları sergileyebilirler. Böylesi bir davranışın ardındaki itici güç; kişinin gözlenen davranışın bir işlevi, bir mantığı olduğunu düşünmesidir. Bu düşünce kişinin davranışına rehberlik eder. Özellikle fiziksel çevre ile ilgili kimi belirsizliklerin olduğu durumlarda kişi bu rahatsızlıktan kurtulmak için etkileşim içinde olduğu kişilerin oluşturduğu kurallara uyar (www.mitoloji.info).

İnsanlar, grup içinde çevrelerindeki insanlara uyma davranışını grubun fikrine inandıkları için, fikren de kabul ettikleri için sergiledikleri gibi, aynı fikri paylaşımlar da uyma davranışını sergileyebilmektedirler. Bireylerin aynı fikri paylaşmalarına karşın çevrelerine uyma davranışlarının ardında da çeşitli mekanizmalar vardır. Kişiler çevrelerine uymadıklarında ortaya çıkabilecek sonuçlardan çekindikleri için uyma davranışı sergileyebilirler. Kişilerin bedel olarak dışlanma, reddedilme, sevilme, onaylanmama, istenmeme cezalandırılma gibi durumlarla karşılaşacaklarını düşündükleri bu tür uyma davranışı “boyun eğme” olarak isimlendirilmektedir. Boyun eğme sonucu oluşan uyma davranışının temelinde uyulanın, uyanın üstünde gücü veya kontrolü vardır veya var olduğu düşünülür. Ancak söz konusu güç kaynağı devreden çıktığında sergilenen davranış da ortadan kalkar (www.mitoloji.info). Örneğin sırf ceza almamak için ağaç kesmekten kaçınan orman köylüleri, ceza almayacakları ortamı veya koşulu bulduklarında bu kuralı kolaylıkla çiğneyebilirler.

Kimi sosyal uyma davranışının ortaya çıkışında “özdeşleşme” de etkili olabilmektedir. Bu mekanizmada birey bir kişinin veya grubun fikrine, ona veya onlara benzemek için uyar. Bu süreçte uyulanın cazibesi, değeri vardır

ve bu değer devam ettiği sürece uyma davranışı da devam eder. Örneğin Bahadır Greenpeace adlı çevreci topluluğa karşı sempati duymakta ve bu topluluğun topluma verdiği mesajlar doğrultusunda davranışlar sergilemektedir. Diğer bir deyişle o davranışların çevreyi koruma anlamında işlevine inanmaktan çok, bir topluluğun sempatisini olarak hareket eden Bahadır, bu sempatisinin zayıfladığı noktada artık o davranışları sergilemeyecektir. İnsanların çeşitli davranışlar sergilemelerinde belirleyici olan yukarıda açıklanan boyun eğme ve özdeşleşme mekanizmalarının benzer yönü her ikisinde de davranışı asıl belirleyen gücün kişinin dışındaki kaynaklardan yönlendirilmesi ve davranışın sürekliliğinin büyük ölçüde bu kaynakların gücüne bağlı olmasıdır (www.aof.anadolu.edu.tr).

Uyma davranışının ortaya çıkmasına etki eden üçüncü bir kaynak da “benimseme” kendine mal etmedir. Yani kişinin önerilen bir kurala veya görüşe onun gerçekten doğru olduğuna inandığı için uyma davranışı sergilemesidir. Burada uyulanın fikri, uyan için inanılır bir fikirdir; uyma davranışının temelinde bu inanma, doğru olarak kabul etme inancı yatmaktadır. Yukarıdaki örneğe devam edilirse, orman konusunda bilgilendirilen orman köylüsü, kısa dönemlik kar düşüncesiyle ormana zarar verirse uzun vadede ödeyeceği bedeli anlamış ve zararlı olacağına inanmışsa, ormanı koruması için dıştan denetlenmesi gerekmeyecektir (www.mitoloji.info).

Bu kapsamda boyun eğme ve özdeşleşme bireyin kendisi dışındaki kaynaklardan beslenen dış kaynaklı, diğer insanlara dönük, onlarla ilişkileri olumlu hale getirme işlevini taşırken, benimseme bireyin içsel kaynaklarını harekete geçiren i kaynaklı kendi kendine akıl yürütme becerilerini kullanmayı, bağımsız olmayı gerektiren bir yapıya sahiptir.

Bu bilgilerin işığında kişilerin evre konusunda duyarlıklarını geliştirmede en etkili yollardan birinin birçok kişinin düşündüğü gibi cezaların arttırılması gibi caydırıcı önlemlere ağırlık vermekten farklı bir şeyler olduğu söylenebilir. Doğaya zarar verenlerin etkili bir biçimde cezalandırılmasının gerekliliğini yadsımaksızın, kişilerin doğayı tanımalarına, bitkilerin, hayvanların büyümelerini karşılıklı ilişkilerini kısaca doğayı anlamalarına fırsat verici bilgilerle yaşamın her evresinde karşılaştırılmaları, bitki, hayvan yetiştirme gibi deneyimler kazanmalarına

ortam yaratılması ve bu yöndeki davranışların cesaretlendirilmesi kişilerin çevre ile ilgili fikirlerinin gelişmesine ortam yaratacaktır. Böylesi bir yaklaşımın işler kılınabilmesi, hedef kitlenin yani çevre bilinci geliştirmesi amaçlanan grubun bazı kişilik özelliklerine sahip olmalarını gerektirmektedir (www.mitoloji.info).

Yukarıdaki açıklamalardan çevre duyarlılığının tüm canlı ve cansız varlıklara ilişkin bir bakış açısı içerdiği söylenebilmektedir. Bu bakış açısı kişilerin çevre ile ilgili bilgileri ve tutumlarından oluşur. Tutum, bir objeye, bir duruma, bir olguya veya bir olaya ilişkin geliştirilen, oldukça tutarlı (sürekli) duygu, düşünce ve davranış bileşiminden oluşan bir eğilimdir. İnsanlar tutumlarını, doğuştan getirmeyip yaşam boyunca, kimi zaman kendi deneyimlerine, kimi zaman ise diğer insanların aktardıklarına, kimi zaman da her ikisinin etkileşimine dayalı olarak geliştirirler. Tutumun yukarıda da belirtildiği gibi, sevme, nefret etme, iğrenme gibi duygusal; inanma inanmama, yorum yapma, beklenti içinde olma gibi düşünsel ve eylemde bulunma bulunmama gibi davranışsal boyutları vardır. Tutum doğrudan gözlenebilir bir özellik olmayıp, ancak bireyin gözlenebilir davranışlarına yansıtıldığında, o davranışlardan yola çıkarak anlam verilebilen bir eğilimdir (www.aof.anadolu.edu.tr).

Her tutumun bir yoğunluğu vardır. Tutum olumludan, olumsuzu doğru farklı yoğunluklarda olabilir. Çevreye yönelik olumlu tutum; bireylerin çevrenin korunması ve canlıların yaşamındaki işlevine ilişkin olumlu görüş, duygu ve davranışları içerir. Böylesi bir tutumun gelişmesi için gerekli olan; olumlu örnekler içeren bir deneyim, uygun modeller ve bilgi donanımıdır. Bunlardan deneyim, rastlantısal olarak karşılaşılan veya planlı, programlı bir biçimde kişiler için yaratılan ortamlarda gelişmektedir. Örneğin toprakla uğraşan, geçimini çiftçilik yaparak sağlayan bir ailede yetişen bir genç, doğal yaşamla ilgili bitkilerin türleri, yetiştirilme yolları; hayvanların yaşam biçimi, hastalıkları iyileştirilme yolları gibi konularda gerekli bilgi ve deneyimi yaşam sürecinde kazanır (www.mitoloji.info).

Kentte doğup büyümüş bir başkası için ise benzer konular hakkında bilgi sahibi olma şansı büyük ölçüde eğitim programları aracılığı ile olabilir. Doğal yaşamla pek de ilgili olmayan bir çocuk evcil bir hayvan besleme fırsatı bulduğunda doğaya ilişkin tutumlarında olumlu bir değişim olma

olasılığı yükselir. Bu etki sadece doğaya ilişkin düşüncelerin gelişmesine değil, doğayı anlama, sevmeye, koruma gibi duygusal ve davranışsal tepkilerin ve bazı kişilik özelliklerinin gelişmesine ortam yaratmaktadır (www.mitoloji.info).

Bireyler hem çevrelerini koruma gerekliliği ve bunun günümüzde, gelecekteki yansımaları konusunda bilgilere sahip olup, hem de bu mantığa aykırı davranışlar sergilediklerinde kendi içinde bir çatışma yaşayacaktır. Bilişsel çelişki olarak isimlendirilen bu çatışma hali, kişiyi rahatsız eder, kişi bu rahatsızlıktan kurtulmak için çeşitli yollara başvurur (www.mitoloji.info):

- Kişi sahip olduğu bilgilerle çelişen davranışını değiştirebilir.
- Bu konudaki tutumunu değiştirebilir veya yeni bilgi kaynaklarına ulaşmayı deneyerek bu konuda var olan bilgisini değiştirebilir.
- Mantıklı dayanak noktaları olduğunu düşündürecek mazeretler bulmaya çalışır.

Bu modelin ışığında baktığımızda kişilerin sağlıklı bir çevre kavramını geliştirmeleri için bu konuda bilgilencmelerinin önkoşul olduğunu görmekteyiz. Bir toplumu oluşturan bireyler, içinde yaşadıkları toplumun ve daha geniş bir açıdan bakarsak evrenin bugünü ve geleceğine zarar veren durumlar hakkında ne ölçüde bilgilendirilirse, bu bilgilerle çelişen davranışlarının yoğunluğu oranında çelişki yaşayacaklardır. Özellikle kişilerin bu çelişkiden çıkma yolu olarak çevreye karşı olumlu tutum geliştirme ve buna uyan davranışlar geliştirme yönünde yönlendirilmeleri anlamlı olacaktır. Bu da formal eğitimle, kitle iletişim araçları yoluyla olası görünmektedir. Ülkemizde var olan tv kanallarında belgesel programların birçoğunun gece yarısına yakın saatlerde yayınlanması bu olanağı etkili bir biçimde kullanmadığımızın bir işareti olarak değerlendirilebilir (www.aof.anadolu.edu.tr).

Bu tür yönelimler yukarıda da belirtildiği gibi kişilerin içinde yaşadıkları çelişkileri azaltma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi ortada kişinin kendi ve diğer canlıların sağlığını tehlikeye sokucu bir takım davranışları söz konusu ise, en işlevsel yönelim enerjisinin mazeret

aramaya değil, gerçekçi davranma yönüne sevk edilmesidir. Bu mantıktan yola çıkarak amaçlı, sistemli bir çevre duyarlılığı geliştirme programından söz edebilmek için, kişileri belli davranışları yapmaya ikna etmeye uğraşmak yerine; özellikle var olan davranışları ile çelişen bilgi kaynaklarını devreye sokmak bir anlamda kişilerde bilişsel çelişki yaratmak daha işlevsel görünmektedir. Çünkü kişiler kendilerine davranışlarının yanlışlığı üzerinde odaklaşan mesajlar yollayan kaynakları öncelikle dirençle karşılama, kendilerini savunma ihtiyacı duyarlar. Bu da mesajın gönderilme amacından sapılmasına neden olabilir. Oysa ortaya çıkan çelişkiyi kişi kendisi fark ettiğinde, bundan kurtulma yolları konusunda yönlendirildiğinde, kendisine seçme şansının verildiğini de düşündüğünde, içinde var olan doğruya yönelme gücünü de kullanarak sağlıklı çıkış noktaları bulacaktır. Böylesi bir üslup aile, eğitim veya iş ortamı gibi toplumsal yapının tüm boyutlarında kullanılabilir (www.aof.anadolu.edu.tr).

Etkili bir çevre politikasında, çevreyi korumaya ilişkin içinde bulunulan zaman dilimine uygun, caydırıcı olabilen yasalarla düzenlemeler gerekmektedir. Ancak insanların çevreyi koruyan davranışlar sergilemeleri için bu tür düzenlemeler yeterli değildir. İstenmedik davranışlar sergileyen kişilerin cezalandırılması yanında, yeniden eğitimden geçirilmesi ve verdikleri zararı telafi eden bazı davranışlar sergilemeleri de beklenebilir. Örneğin belirlenen av mevsimi dışında avlanan kişilere bilinçsiz bir biçimde avladıkları tilkilerin sayılarının azalması durumunda doğanın dengesinde oluşturdukları bozukluk, hangi zararlı kemirgenlerin kontrolsüz biçimde çoğalarak doğaya, dolayısıyla insanlara verdikleri zararlı etkiler çeşitli yazılı ve görsel malzemelerden yararlanarak öğretilbilir (www.mitoloji.info).

5.3. Küresel Isınmanın Günlük Yaşama Girmesi

Çevre bilinci ve çevreye yönelik duyarlılık söz konusu olduğunda şüphesiz kamuoyunu tüm dünyada en çok rahatsız eden gelişmeler küresel ısınmaya yöneliktir. İlk kez Birleşmiş Milletler örgütünün dünyadaki kaynakların sınırlarını sorgulamaya başladığı süreç, insan aktivitelerinin sonucu dünyanın ikliminin hızla değiştiğinin anlaşılmasıyla dünya çapında kamuoyunun ilgisini çekmiş ve önlemler almak yönünde örgütlenmelere sebep olmuştur.

Bilgi teknolojileri ve medyanın artan ilgisi ile günümüzde ortalama vatandaşların çoğu küresel ısınma konusunda az da olsa bilgi ve fikir sahibi olmuştur. Bugün en bilinen arama motoru olan Google'da "küresel ısınma" başlığı İngilizce aratıldığında 47.300.000 sonuç, Türkçe aratıldığında ise 2.200.000 sonuç çıkmaktadır.

Gerek uluslar arası sözleşme ve politikalar, gerek kamuoyunun ilgisi, gerekse küresel ısınmanın günlük yaşama olan direk etkileri bireylerin ve toplumların konu hakkında bilgi edinmelerine ve kaygılanmalarına sebep olmaktadır. Günümüzde birçok çevreci üretim mekanizması geliştirilmekte ve küresel ısınmaya katkı sağlayan her türden ürünün toplum tarafından reddedilmesine çalışılmaktadır. Binaların yalıtımından, otomobillerin üretimine, atıkların değerlendirilmesinden, suyun tutumlu, etkin ve verimli kullanılmasına kadar günlük yaşamın içinde olan her türden tutum ve davranış değiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda küresel ısınmanın etkilerini azaltmaya yönelik davranış kalıpları da toplumlarda yavaş yavaş yer edinmektedir.

5.4. Çevre Hareketlerinin Gelişimi

Çevre sorunları, özellikle geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya gündemini işgal eden en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Kuşkusuz bu çevre sorunlarının daha önce var olmadığı anlamına gelmemektedir(www.canberktabakoglu.blogcu.com). Doğaldır ki, çevre kirliliği yalnızca doğal çevrenin değil, sosyal, ekonomik çevrelerin de hızla zarar görmesine yol açmaktadır. Örneğin yoksulluk tuzağına düşen insanların hızla kente göç etmesi ve bu kapsamda her türlü kirliliğin plansızca artması önemli bir çevre sorunudur.

Çevre sorunlarının artması ve bir yerde meydana gelen çevre sorunlarının küresel ölçekte etkilerinin olabileceğinin görülmesi ile birlikte, ekoloji kavramı uluslararası gündemde kendine yer edinmeye başlamış ve sonuçta kalkınma düşüncelerinde çevreci bakış açılarının gelişmesine yol açmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı da bu kapsamda dünya zirvelerinde ortaya çıkan ve günümüzde bilinen en etkin çevreci mekanizmalardan biridir.

Hızla artan dünya nüfusu ve doğal çevrenin yok edilmesi tehlikesi, uluslararası ortamda çevre kirliliğinin çözümüne ilişkin artan endişeler ulusları çözüm yolunda örgütlenmeye yönlendirmiştir. Böylece 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulusların gündeminde sürdürülebilir kalkınma gibi kavramların yer almaya başladığı görülmektedir.

Günümüzde, çevrenin bozulmasından ve kirlenmesinden geniş ölçüde sorumlu tutulan insan, çevre koşullarını iyileştirmeye yarayan teknik bilgiye ve araçlara da sahip bulunmaktadır. Bugünün, özellikle gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeleri -ki günümüzde gelişmişlik sanayileşmekten geçmektedir-, kendilerini teknolojik gelişme ile toplum gönenci arasında bir denge kurmak zorunda görmektedirler.

Özellikle kapitalist ülkelerde, bireyin, kârını en çoğa çıkarmak çabası, ekonomik etkinliklerin, toplumsal mal oluşunu yükleyecek sorumlu bulmayı güçleştirmekte, bu bedel çoğu kez toplumca yüklenilmektedir. Çünkü üreticilerin, daha doğrusu sanayicilerin, kârlarını en yüksek düzeyde tutabilmek için sanayi atıklarını yok etmekte en ucuz yöntemleri seçmeleri, çevre ve toplum sağlığı yönünden doğan sonuçlarla uğraşmaktan kaçınmalarına yol açmaktadır. 20. yüzyılın bütün ikinci yarısına egemen olan bu görüş ve anlayış, bugün, yerini yavaş yavaş, sanayicilere bu alanda daha büyük toplumsal sorumluluklar yükleyen yeni bir anlayışa bırakmaktadır. Artık günümüzde, üretim etkinliklerinin toplum ve çevre için zararlı olan sonuçlarına bir disiplin ve denetim getirme zorunluluğunun bilinci, halk kitlelerinde, bilim çevrelerinde, aydınlarda olduğu kadar, sanayicilerin kendilerinde de gelişmektedir. Bu alanda, yalnız uluslar düzeyinde değil, fakat uluslararası alanda da kimi çalışmalar yapıldığına tanık olmaktayız (Keleş R. 2006, s:684). (Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

Ekonomik gelişmeden doğan çevre sorunları; insan gönencine ve sağlığına “doğrudan doğruya” zarar veren etkiler, hava kirlenmesinde olduğu gibi, doğrudan doğruya insan sağlığına yönelen zararlar ile maden arama işleri gibi etkinliklerin neden olduğu toplumsal rahatsızlıklardan, kalabalık, gürültü ve pislik gibi nedenlerle, yaşam kalitesinde yer alan bozulmalardan oluşmaktadır (Keleş R. 2006, s:684).

Öte yandan, “dolaylı” zararlar ise, ülkelerin biyolojik sistemlerine verilen ve dolayısıyla insanların gelecekteki beslenme olanaklarını tehlikeye sokan zararlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bilim, devlet ve siyaset adamlarının ve halkın bugüne kadarki ilgilerinin, daha çok, çevrenin insanlar üzerindeki zararları ve bunlar arasında da, sürekli olanlardan çok, şiddetli olanları üzerinde toplandığı görülmektedir (Keleş R. 2006, s:685).

Çevre, toplumların gündemine girdiğinden bu yana hangi alanda olursa olsun sürekli bir ikilem içinde görülmüştür. Çevrenin uluslararası boyutlarında da bu özellik açıkça görülmektedir. Uluslar arası düzeyde çevre hem çatışmaların hem de uzlaşmaların temelini oluşturmaya devam etmektedir.

Çevre özyapısı gereği uluslar arasıdır. Bu kapsamda ilişkiler ister kültürel, ister siyasal, ister ekonomik açıdan ele alınsın, çevre tümünde ağırlığını hissettirmektedir. Çevreyi belirleyen temel etkenler sıralanacak olursa, bu nitelik açıkça ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma hedefi gibi çevreci hareketler, insanın, yönetimlerin, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin ve tabii düşünce alanındaki gelişmelerin çevre üzerinde yarattığı etkiler, gelişmeler ve sağladığı bilgilerle bağlantılı bir algılama-tepki süreci doğurmakta ve genel olarak toplumda ya belli konularla sınırlı ya da köklü bir değişimi talep etmektedirler. Ağırlıklı olarak 20. yüzyılın bir ürünü olan bu hareketler, bir anlamda çevreye ilişkin sorunların ve zincirleme ilişkilerin kavranmasında ve bir çevre bilincinin oluşturulmasında kamuoyuna aracılık yapma işlevi görmektedirler.

Küresel Isınma, iklim değişikliği ve sera gazı gibi kavram ve olgular 1970'lerden bu yana toplumun ilgisi artarak çekmeye başlamıştır. Bilim adamları tarafından yaklaşık yüz yıldır iklimin insan etkisine bağlı olarak değişme olasılığı incelenmekte olsa da, ilk kez 1896 yılında Nobel ödülü sahibi İsveçli S. Arrhenius tarafından öngörüldüğü kabul edilmektedir.

Toplumun ilgisini son 20 yıl içinde çekmeye başlayan artan sera etkisi ve küresel ısınma konusu, bilim adamları tarafından yaklaşık yüz yıldır bilinmekte ve incelenmekteydi. Atmosferdeki karbondioksit (CO₂)

birikiminin değişmesine bağlı olarak iklimin değişebilme olasılığı, ilk kez 1896 yılında Nobel ödülü sahibi İsveçli S. Arrhenius (1896) tarafından öngörölmüştür. Ama aradan yıllar geçmesine rağmen, atmosferde artan CO₂ birikiminin yol açabileceği olumsuz etkiler konusundaki uluslar arası ilk ciddi adımın atılması için 1979 yılına kadar beklenilmiştir. Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)'nün öncülüğünde 1979 yılında düzenlenen Birinci Dünya İklim Konferansı'nda konunun önemi dünya ülkelerinin dikkatine sunulmuş ve özetle şunlar ortaya konmuştur. Toplumun, ana enerji kaynağı olarak fosil yakıtlara olan uzun süreli bağımlılığının ve ormansızlaşmanın gelecekte de sürmesi durumunda, atmosferdeki karbondioksit birikimi büyük ölçüde artabilecek gibi görünmektedir. İklim süreçlerini anlayabilmemizi sağlayan bugünkü bilgilerimiz, CO₂ birikimindeki bu artışın küresel iklimde önemli ve olasılıkla da uzun süreli değişikliklere yol açabileceğini göstermektedir. İnsan etkinlikleriyle atmosfere eklenen CO₂'nin, atmosferden insan etkinlikleriyle uzaklaştırılması yavaş gelişen bir süreçtir ve bu yüzden artan CO₂ birikiminin iklimsel sonuçları da uzun bir süre etkili olmaktadır (www.forumalev.net).

Bu konferansı izleyen uluslararası etkinlikler, artmakta olan CO₂'nin, küresel iklim sistemi ve bölgesel iklimler ile atmosfer-okyanus-biyosfer ortak sistemi içerisindeki karbon döngüsü üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin sosyoekonomik sonuçlarını araştırmak gerektiğini pekiştirmiştir. Çok sayıda bilim adamının katıldığı çalışma toplantıları, seminerler ve sempozyumlar, yalnızca 1979'daki düşünceleri kuvvetlendirmekle kalmamış, küresel ısınmanın ortaya çıkardığı tehdit konusunda dünyada örneği çok az görölen bilimsel bir uzlaşma ortamı oluşturmuştur (www.forumalev.net).

1985 ve 1987 yıllarında Villaca da (Avusturya) ve 1988'de Toronto'da düzenlenen toplantılar, dikkatleri ilk kez iklim değişikliği karşısında siyasal seçenekler geliştirilmesi konusu üzerinde toplamıştır. Villaca 1985 Toplantısı, Karbondioksit ve Öteki Sera Gazlarının İklim Değişimleri Üzerindeki Rolünü ve Etkilerini Değerlendirme Uluslararası Konferansı. başlığını taşımaktaydı. 1988 yılında düzenlenen Değişen Atmosfer konulu Toronto Konferansında, uluslararası bir hedef olarak, küresel CO₂ emisyonlarının (salınımlarının) 2005 yılına kadar %20

azaltılması ve protokollerle geliştirilecek olan bir çerçeve iklim sözleşmesinin hazırlanması önerilmiştir (www.dogakorumadernegi.org).

Aralık 1988'de Malta'nın girişimiyle, BM Genel Kurulu .İnsanoğlunun Bugünkü ve Gelecek Kuşakları için Küresel İklimin Korunması. konulu 43/53 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararda, küresel iklim insanoğlunun ortak mirası, iklim değişikliği ortak sorunu olarak nitelendirilmiştir. Kasım 1989'da, Hollanda'nın Noordwijk şehrinde Atmosferik ve Klimatik Değişiklik konulu bir Bakanlar Konferansı düzenlenmiştir. Bu toplantıda, ABD, Japonya ve eski Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerin çoğu, CO₂ emisyonlarının %20 oranında azaltılmasını destekledikleri halde, azaltmaya ilişkin özel bir hedef ya da takvim belirlenmemiştir (www.dogakorumadernegi.org).

Küresel ısınmadan kaynaklanan iklim değişikliğinin önlenmesi konusunda küresel bir anlaşmaya yönelik sondan bir önceki adım, 29 Ekim-7 Kasım 1990 tarihlerinde Cenevre'de yapılan İkinci Dünya İklim Konferansıdır. Dünya Meteoroloji Örgütü'nün (WMO) öncülüğünde düzenlenen Konferansta, ana konusu iklim değişikliği ve sera gazları olan İkinci Dünya İklim Konferansı Bakanlar Deklarasyonu, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 137 ülke tarafından onaylanmıştır. Hem Konferans sonuç bildirisi, hem de Bakanlar Deklarasyonu, BM Çevre ve Kalkınma Konferansında (UNCED) imzaya açılmak üzere, bir iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi görüşmelerine ivedilikle başlanması açısından tarihsel bir önem taşımaktaydı. Bu belgelerde, sera gazlarının atmosferdeki birikimlerinin azaltılmasını sağlayacak önlemler savunulmuştur. Dahası, konuyla ilgili belirsizliklerin, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için gerekli olan eylemlerin geciktirilmesi amacıyla kullanılmaması gerektiği vurgulanmıştır (www.dogakorumadernegi.org).

6. ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE POLİTİKALAR

Çevre ve çevre hareketleri tarihi, son dönemlerde gerek popüler, gerekse akademik ilgi çeken bir inceleme alanı olarak gelişmekte, doğa bilimleri, ekonomi ve sosyoloji gibi uzmanlık alanlarından çıkan çalışmalar giderek çoğalmakta ve daha sistematik yaklaşım ve yorumlara olanak veren ciddi bir birikim oluşmaktadır (TÜBA, 2002; 9).

Temel ilginin genel olarak insan-doğa ilişkisi üzerine yoğunlaştığı bu alanda, insanın da doğanın da hem karşılıklı ilişkileri bağlamında hem de kendi içlerindeki değişimleri, bu tarihsel sürecin incelenmesini ilginç olduğu kadar zor hale getirmektedir. Söz konusu tarihin bir parçası olan çevre hareketlerinin gelişimini de bu çerçevede dışında ele almak olanaksızdır (TÜBA, 2002; 9).

Hızla artan dünya nüfusu ve doğal çevrenin yok edilmesi tehlikesi, küresel ısınmanın artan etkisi ve uluslararası ortamda çevre kirliliğinin çözümüne ilişkin artan endişeler ulusları çözüm yolunda örgütlenmeye yönlendirmiştir. Böylece 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulusların gündeminde ekoloji ve sürdürülebilir kalkınma gibi kavramların yer almaya başladığı görülmektedir.

İlk kez 1972’de Birleşmiş Milletler ortamında masaya yatırılan çevre sorunlarının, gün geçtikçe küresel ve yerel ölçekte oldukça etkili olduğu görülmüş ve çevre sorunları yaşamın merkezinde rol oynayan bir etmen olarak kabul görmeye başlamıştır. Böylece 70’lerde ‘çağdaş ekolojik sistem’ yaklaşımının kullanılmasıyla birlikte, üye ülkelerde erişilmiş bulunan yaşam kalitesinin daha da yükseltilebilmesi için “doğal yaşam koşullarının” sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesinin ve geliştirilmesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde günümüzde en etkin çevreci yaptırımları içeren AB Çevre Politikaları ile ekoloji kavramını gündemine ilk taşıyan Birleşmiş Milletlerin “Sürdürülebilir Kalkınma” fikrinin gelişim ve oluşum aşamalarının yanı sıra Sivil Toplum Kuruluşlarının çevre bilincinin oluşmasındaki yerinden bahsedilecektir.

6.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün öncülüğünde, çevre sorunlarının etkilerinin ilk kez görülmeye başlandığı yıllardan itibaren gelişimini ve benimsediği gelişim modellerini anımsatmak; 'Sürdürülebilir Kalkınma' anlayışına ulaşılan dek dünya kamuoyunun gösterdiği gelişimi gözler önüne sermektir. Uluslararası boyutlarda çevre ve ekonomi tartışmalarına kısaca yer vererek, çevre ve çevre bilincinin yitirilmesi ve kazanılması konularına değinilerek toplumsal olarak çevre bilinci ve sosyolojisinde gerçekleşen etkileri de anımsatmak çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, toplumun refahı için kısa, orta ve özellikle uzun vadede gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasına yönelik ekonomik büyüme modelini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını yerine getirme olanağını engellemeyecek biçimde karşılanmasına yönelik kalkınma düşüncesini temel almaktadır. Uygulamada ise sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunmasına önem vermek suretiyle uzun vadeli bir ekonomik kalkınmanın koşullarını oluşturmayı öngörmektedir (www.ikv.org.tr).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı iki kısımda ele alınabilir. Birinci kısımda 'ihtiyaçlar', ikinci kısımda ise çevrenin günümüzde ve gelecekteki talepleri karşılayabilme gücüne direk doğanın kendisinden kaynaklanabilecek sınırlamaları önlemek bulunmaktadır. Diğer bir deyişle sürdürülebilir kalkınma, insan sağlığını ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkân verecek şekilde doğal kaynakların akılcı bir şekilde yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yakışır bir doğal, ekonomik ve sosyal çevre bırakmak yaklaşımıdır. Böyle bir yaklaşım, kalkınmanın her aşamasında küresel anlamda ekonomik ve sosyal politikaların çevre politikaları ile birlikte ele alınmasını temel almaktadır. Kısaca 'Sürdürülebilir Kalkınma' toplumun refahı için düşünüldüğünde sosyal, ekonomik, kültürel, biyolojik ve fiziksel ortamlar açısından gereken tüm yaklaşımları içinde barındırmasıyla önem kazanmaktadır (biibf.comu.edu.tr).

6.1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Evrimi

1960'ların sonu ve 1970'lerde kalkınma ideolojisine karşı eleştirel bir bakışa sahip aydınlar, artan nüfus, gelir ve tüketim karşısında doğal kaynakların sınırını ve büyüme süreçlerini sorgulamaya başlamışlardı. Roma Klübü Raporu olarak bilinen "Büyümenin Sınırları" bu tür yaklaşımların en ünlüsü olup 30 aydının başlattığı bir çalışmadır.

Raporda gıda, enerji kullanımının bölgeler arasında dengesiz dağılımı, madenler, petrol gibi belli rezervi bulunan doğal kaynakların kişi başına düşen miktarındaki farklılıklar ele alınmıştır. Raporda "dünya nüfusunun geometrik artışına paralel tüketimlerinin artması sonucu, doğal kaynakların azalmasına dikkat çekilmektedir. Dünya nüfusunda, sanayileşmede, çevre kirlenmesinde gıda kaynaklarında ve doğal kaynakların tükenmesinde, bugünkü büyüme eğilimi sürecelecek olursa, gezegenimizde ekonomik büyüme gelecek yüzyıl içinde sınırlara dayanacaktır. Bu büyüme eğilimi değiştirme ve gelecekte uzun bir dönem sürdürülebilecek ekolojik ve ekonomik bir denge, dünya yüzeyinde her bireyin temel maddi gereksinimlerinin tatminini sağlayacak ve her bireyin potansiyelini geliştirmesi için eşit fırsata sahip olmasına olanak verecek biçimde tasarlanabilir." denilerek global denge arayışını Neoklasik kalkınma anlayışının dışında formüle etmeye çalışmıştır (www.sonbaski.com).

Böylece ilk defa 1971 yılında İsviçre'nin Founex şehrinde yapılan bir uzmanlar panelinde ele alınmıştır. İnsanlığın dikkatini bu konuya çeken Roma Kulübü toplantısının yayınlanan raporunun ardından Birleşmiş Milletler Örgütü'nün, 1972'de Stockholm'de gerçekleştirdiği 'İnsan ve Çevre' konferansına birçok gelişmekte olan ülkenin katılmasına sebep olmuş ve sonuçta Sürdürülebilir Kalkınma düşüncesi oluşmaya başlamıştır (biibf.comu.edu.tr).

Stockholm Bildirgesi'nde, çevrenin "taşıma kapasitesi"ne dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklararası adaleti gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler, "sürdürülebilir kalkınma" kavramının temel dayanaklarını oluşturmaktadır. 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" başlıklı -komisyon

başkanının adıyla- "Brundtland Raporu" olarak bilinen ünlü raporda, giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında, insanlığın çıkış yolu olarak, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki yaşamsal köprünün kurulması ve gelişmenin "sürdürülebilir" olması gösterilmektedir (www.sonbaski.com).

Sürdürülebilir kalkınma kavramından çıkarılabilecek çevre ve kalkınma politikalarının kritik amaçları Brundtland Raporunda şu şekilde belirtilmektedir (Ortak Geleceğimiz,1987;78):

- 1.Büyümeyle canlandırmak,
- 2.Büyümenin kalitesini değiştirmek,
- 3.Temel insan gereksinimleri karşılamak,
- 4.Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garantiye almak,
- 5.Kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek,
- 6.Teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek,
- 7.Karar vermede çevre ve ekonomiyi birleştirmek.

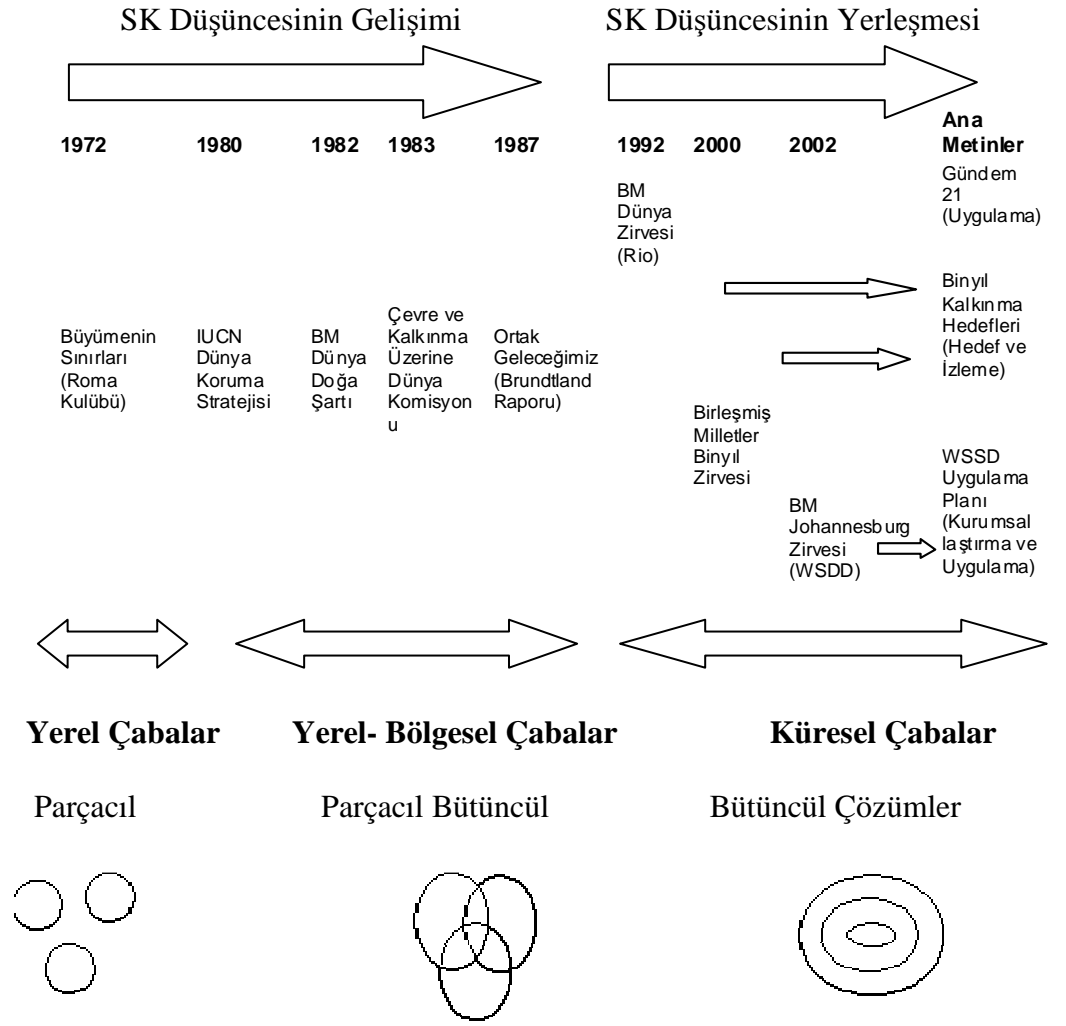
1992 tarihli Rio Bildirgesi'nde ise "sürdürülebilir kalkınma olgusunun merkezinde insanlar yer almaktadır. İnsanlar, doğa ile uyum içerisinde, sağlıklı ve üretken bir yaşam sürdürmek hakkına sahiptir" denilmektedir (Gündem21:1999:1).

Sürdürülebilir kalkınma yukarıda da değinildiği gibi, yalnızca ekonomik büyüme kavramını içermemekte, aynı zamanda büyümenin kalitesini değiştirmek amacını gütmektedir. Günümüzde de sürdürülebilir kalkınma kavramının kapsamı kalite arayışı ile beraber genişlemektedir. Pek çok kuruluş sürdürülebilir kalkınmanın başlıca göstergeleri üzerinde değişik fikirler öne sürmektedir. Sürdürülebilir kalkınma sadece ekonomik büyümeyi değil, eğitim, çevre, kamu yönetimi, sağlık, konut, nüfus, güvenlik, doğal kaynaklar, ulaşım vb. konularda iyi ve kaliteli mal ve hizmet anlayışıyla sürdürülebilir kalkınmadan, sürdürülebilir toplumsal yaşam kavramına hızla yaklaşmaktadır.

Bu anlamda bazı kurumlar ve belgeler sürdürülebilir kalkınmanın takipçisi durumundadır. 1992 yılında Rio'da 170 den fazla ülkenin

imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik , ormanlar ile ilgili düzenlemeleri bir plan çerçevesinde ele alan Gündem (Agenda) 21 sürdürülebilir gelişmenin 21. yüzyılda da planlanması amacına hizmet etmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma fikrine ait kronolojik gelişmeler aşağıdaki Çizelgede belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma Günleri,2008)

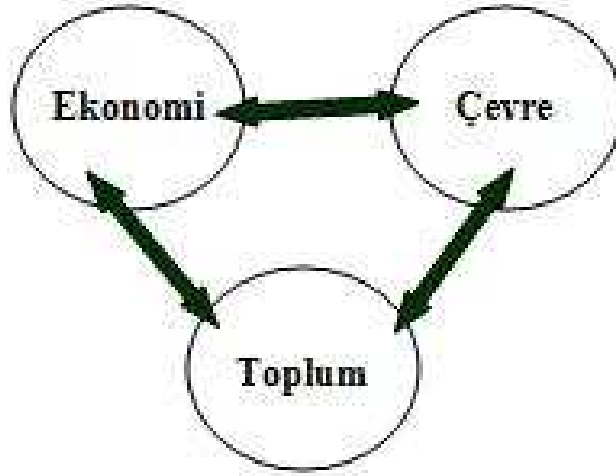
Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Evrimi

6.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gelişimi

İnsanlık tarihinde doğal kaynaklar uzunca bir süre için ekonomik büyüme için bedelsiz bir mal olarak görülmekteydi. Bu yaklaşım çevresel sorunlar ile sosyal ve ekonomik sorunlar tamamen birbirinden ayrı konular olarak düşünülmekte ve hatta çevresel yatırımların kalkınmanın önünde engel teşkil ettiği hakim görüşler arasında yer almaktaydı.

i. Parçacıl Çözümler

İnsanlık tarihinde doğal kaynaklar uzunca bir süre için ekonomik büyüme için bedelsiz bir mal olarak görülmekteydi. Bu yaklaşım çevresel sorunlar ile sosyal ve ekonomik sorunlar tamamen birbirinden ayrı konular olarak düşünülmekte ve hatta çevresel yatırımların kalkınmanın önünde engel teşkil ettiği hakim görüşler arasında yer almaktaydı.

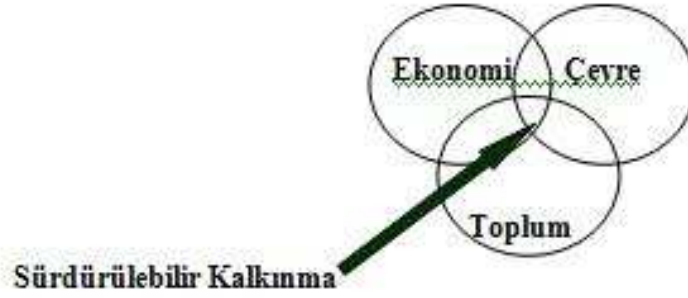

Şekil 2: Parçacıl Çözümler

ii. Parçacıl-Bütüncül Çözümler

İlerleyen zamanlarda ortaya çıkan Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ile birlikte, sürdürülebilir kalkınma fikri ekonomi, çevre ve toplum kümelerinin kesişim kümesinde kendine yer bulmuş; yani tüm bu konularla bağlantısı önem kazanmaya başlamıştır.

Bu kapsamda, 1987 yılında Çevre ve Kalkınma üzerine Dünya Komisyonu'nun yayınladığı Brundtland Raporu'nda 'Sürdürülebilir Kalkınma', "bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır." şeklinde tanımlanmaktadır (Brundtland Raporu, 1987).

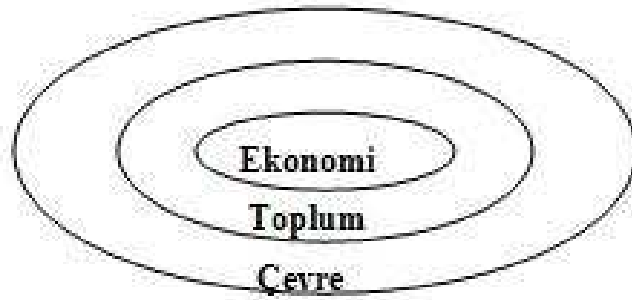

Şekil 3: Parçacıl- Bütüncül Çözümler

iii. Bütüncül Çözümler

Küresel çevre sorunlarının her geçen gün daha çok insanı etkisi altına alması ile birlikte, sürdürülebilir kalkınma fikrinin esası ekonomik kalkınmaya koşut olarak ekolojik sistemlerin daha da ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Bu şekilde oluşturulan yeni tanımda çevrenin ekonomiden daha önemli olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Buna göre; “Sürdürülebilir kalkınma, yaşam kalitesinin, çevredeki yaşamı destekleyici doğal sistemlerin taşıma kapasitesi içerisinde kalacak şekilde iyileştirilmesidir.” denilmektedir (World Conservation Union, BM Çevre Programı ve World Wide Fund for Nature).

Şekil 4: Bütüncül Çözümler

6.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilir Kalkınma kavramının gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, insanların refah düzeyini yükseltmek amacıyla;

- doğal sermaye,
- ekonomik sermaye ve
- toplumsal sermayenin

birbirini destekleyici ve bütünleyici olacak şekilde, nesiller arasında dengeli olarak planlanması ve yönetilmesi sürecidir.

Özetle Sürdürülebilir Kalkınma,

- Ekonomik açıdan
 - dünya piyasalarıyla rekabet edebilen,
 - insanların temel ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılandığı,
 - refah düzeyini yükseltici
- Toplumsal açıdan
 - hakkaniyetçi, eşitlikçi,
 - dezavantajlı grupları kapsayıcı,
 - yaşam kalitesini yükseltici,
- Çevre ve doğal sistemler açısından
 - önleyici,
 - koruyucu,
 - iyileştirici,
 - destekleyici

olacak şekilde bütünleyici; nesiller içi ve nesiller arasında dengeli bir planlama, uygulama ve yönetme sürecidir (Şekillerin tamamı ve bazı bilgiler “Sürdürülebilir Kalkınma Günleri – 2008” sunumundan alınmıştır.)

6.2. Avrupa Birliği Çevre Politikaları

İnsanlık ve uygarlık tarihi boyunca, dünyanın ve doğal varlıkların durumu, canlıların yaşam ortamlarını belirleyen en önemli unsur olmuştur. Doğa ile sürekli etkileşim içindeki insan toplumlarının toplumsal ve ekonomik gelişimi büyük ölçüde doğal kaynakların kullanımına bağlı olarak gelişmiştir. Doğaldır ki devlet sistemleri de öncelikle kendi sınırlarının doğal kaynaklarını kullanarak ve öncelikle kendi vatandaşlarının refahını gözeterek yaşam ortamlarını iyileştirmekten sorumludurlar.

Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından baş gösteren Sanayi Devrimi ve buna bağlı olarak gelişen hızlı nüfus artışı ile kaynakların hızla tükenmesi, devletleri birbirleri ile yakın ilişkiler kurarak varlıklarını güvence altında tutmaya sürüklemiştir. İşte bu doğal kaynak ve enerji çıkarları doğrultusunda 1951 yılında "Kömür ve Çelik Topluluğu" olarak Paris Antlaşması ile ilk oluşumunun temelleri atıldığı kabul edilen Avrupa Birliği, gün geçtikçe siyasi, ekonomik, politik hatta kültürel bir birlik haline gelmiştir.

Avrupa Birliği, 70'lerde 'çağdaş ekolojik sistem' yaklaşımının kullanılmasıyla birlikte çevre sorunlarını yaşamın merkezinde rol oynayan bir etmen olarak görmeye başlamış ve bir "Çevre Politikası" oluşturmuştur. Böylece, üye ülkelerde meydana gelecek olumsuzlukların üstesinden gelmeye çalışan AB, günümüzde sürdürülebilir kalkınma anlayışını tüm üye ülkelerinde hedefleyen bir anlayış sergilemektedir. Bugün özellikle iklim değişikliği, biyoçeşitlilik ve atık yönetimi gibi güncel ve küresel ölçekte etkili çevre sorunlarının zararlarını önlemeye çalışmak AB'nin sürdürülebilir kalkınma anlayışı içinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

6.2.1. AB Çevre Politikaları'nın Oluşumu

Avrupa Birliği'nin kendine özgü bir çevre politikası geliştirmesinin bir nedeni yukarıda bahsedildiği üzere siyasi bir birliktelik sağlamaktır. Aynı ekonomik düzenin parçası olan ülkelerde çevre politikalarındaki farklılıklar nedeniyle, yaşam koşullarının farklı şekillerde ve düzeylerde olması üye ülkelerce, siyasi bakımdan da, arzu edilmeyen bir durum olarak değerlendirilmiştir (www.ibb.gov.tr).

İlk kez 1972’de Birleşmiş Milletler ortamında masaya yatırılan çevre sorunlarının, gün geçtikçe küresel ve yerel ölçekte oldukça etkili olduğu görülmüş ve çevre sorunları yaşamın merkezinde rol oynayan bir etmen olarak kabul görmeye başlamıştır. Böylece 70’lerde ‘çağdaş ekolojik sistem’ yaklaşımının kullanılmasıyla birlikte, üye ülkelerde erişilmiş bulunan yaşam kalitesinin daha da yükseltilebilmesi için “doğal yaşam koşullarının” sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesinin ve geliştirilmesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Ancak AB’de Çevre Politikaları oluşturulması ilerleyen zamanlarda, bir yerde meydana gelen doğal çevre kirliliğinin, ülkeleri, bütün kıtayı, hatta bütün dünyayı etkileyebildiğinin anlaşılması, yani çevre kirlenmesinin siyasal sınırları tanımadığının görülmesi üzerine hazırlanmıştır.

1993 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa bütünleşmesi açısından önemli bir dönüm noktasını ifade eden Maastricht Antlaşması ile mevcut bazı politika alanları da güçlendirilmiştir. Çevre politikası da Maastricht Antlaşması ile güçlendirilen bu politika alanlarından biridir. Bu çerçevede, Maastricht Antlaşması ile çevrenin korunması ilkesi ilk kez açık olarak, birliğin hedefleri kapsamına alınmıştır. Ekonomik büyümenin çevreyle uyum içinde gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiş, bu amaçla birliğe bir çevre politikası geliştirilmesi görevi verilmiştir (www.ibb.gov.tr).

Bu konuda küçük bir kronolojik takvimi belirtmekte yarar vardır;

- 1987 Tek Avrupa Senedi ile AT’nin temel yasalarına çevre konusunun doğrudan girişi olmuştur.

Tek Avrupa Senedi, Roma Antlaşması’nın 130. maddesinde değişiklik yaparak “kirleten öder” ilkesi ortaya çıkmıştır.

- 1992 Maastcriht Antlaşması ile çevre alanına politika statüsü verilmiş ve AB hukukunda “sürdürülebilir kalkınma” kavramı resmen oluşturulmuştur.

- 1997 Amsterdam Antlaşması ile sürdürülebilir kalkınma kavramı AB’nin ana hedeflerinden birisi haline getirilmiştir.

6.2.2. AB Çevre Politikaları'nın Hedefleri

Çevrenin sadece bölgesel değil küresel etkileri olan bir alan olması, insanlığın ve dünyamızın geleceğini çok yakından ilgilendirmesi nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. AB, en detaylı ve yönetilmesi ile denetlenmesi en zor politikalarından biri olan Çevre Politikası ile, çevrenin korunması, kollanması ve kalitesinin yükseltilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların akılcı ve dikkatli kullanılması ve hem bölgesel hem küresel çevre problemleri ile ilgili olarak uluslararası düzeyde önlemlerin alınmasını hedeflemektedir. Bu hedefleri kısaca özetlemek gerekirse;

- Çevrenin korunması, kollanması ve kalitenin yükseltilmesi,
- Doğal kaynakların ve doğanın ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde işletilmesi,
- Toprak kullanımında Çevre Etki Değerlendirmesi'nin (ÇED) dikkate alınması,
- İnsan sağlığının korunması,
- Çevre problemlerine ortak çözümlerin aranması olarak nitelendirilebilmektedir (www.ibb.gov.tr).

6.2.3. AB Çevre Politikaları'nın İlkeleri

- **Kirleten öder ilkesi:** Topluluğun temel hedefidir.
- **Bütünleyicilik ilkesi:** Çevrenin korunmasında topluluğun diğer politikalar içine entegre edilmesidir.
- **Kaynakta önleme ilkesi:** Atığın üretildiği yerin yakınında bertaraf edilmesidir.
- **Önleme ilkesi:** Zararın ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınmasıdır.
- **Tedbirli olma ilkesi:** Çevre açısından olumsuz sonuç oluşturacak belli bir fiilin bilimsel ispatını beklemeden önlem alınmasıdır (www.ibb.gov.tr).

Kirleten öder ilkesi ilk Çevre Eylem Programı'nda belirtildiğinden beri, topluluk çevre politikasının temel taşıdır. Kirletenlere, sebep oldukları kirlilik ile mücadelenin bedelinin ödettirilmesi, onları kirliliği azaltmaya ve daha az kirleten ürün ve teknolojiler bulmaya teşvik etmektedir. Bu ilke, kirleticilerin uyması gereken çevre standartları koyularak da uygulanabilmektedir. Topluluk mevzuatının ikincil kaynakları kapsamında bu ilkeye çeşitli atıflar yapılmıştır. Örneğin Atık Çerçeve Direktifi, kirleten öder ilkesine doğrudan atıf yapmakta ve atığın yok edilmesi masraflarının atık sahibine ait olduğunu belirtmektedir (www.skatmk.itu.edu.tr).

Bütünleyicilik ilkesi ile çevrenin korunmasının birliğin diğer politikalarının içine entegre edilmesi fikri, topluluk tarafından yürütülecek faaliyetlerin temellerinden birini oluşturmaktadır. Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 6. maddesinde, çevre korunmasının gereklerinin sürdürülebilir gelişmenin teşvik edilebilmesi için diğer topluluk politika ve faaliyetlerine eklenmesi gerekmektedir. Avrupa bütünleşmesinin başlangıcından itibaren bu ilkedен en çok etkilenen iki politika alanı malların serbest dolaşımı ve rekabet politikası olmuştur (www.skatmk.itu.edu.tr).

Yüksek seviyede koruma ilkesi ile yasama yetkileri dahilinde başta Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi olmak üzere topluluğun tüm kurumlarını bağlamaktadır. Bütün kurumlar, topluluğun farklı bölgelerindeki çevre koşullarını da hesaba katarak yüksek seviyede çevre korumasını amaç edinmelidir (www.skatmk.itu.edu.tr).

İhtiyat ilkesi ilk kez Maastricht Anlaşması'na dahil edilmiştir. Belli bir hareketin çevre açısından olumsuz ve zararlı sonuçlar doğuracağı hakkında ciddi bir şüphe mevcutsa, bilimsel kanıtın ortaya çıkmasına kadar beklemeden ve çok geç olmadan önlem alınması anlamına gelmektedir (www.skatmk.itu.edu.tr).

Tek Senet ile antlaşmalara eklenen önleme ilkesi zararın tam olarak ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması gereğinin altını çizmektedir. Bu ilkeye 3. Çevre Eylem Programı'nda atıf yapılmıştır. Önleme ilkesinin uygulanabilmesi için karşılanması gereken koşullar; bilginin tüm karar vericiler için kullanılabilir (mevcut) olması, gerçek

durumun karar alma süreçlerinin erken bir aşamasında değerlendirilmesi ve topluluk tarafından kabul edilmiş olan tedbirlerin üye ülke iç hukuklarına aktarılıp aktarılmadığının izlenmesidir (www.skatmk.itu.edu.tr).

Kaynakta önleme ilkesi ile topluluk çevre politikası, çevresel zararın, öncelikle kaynağında önlenmesi ilkesine dayanmaktadır. Topluluk mevzuatı bu ilkeyi, özellikle emisyon standartlarının çevre kalite ölçütlerini açtığı su ve atık sektörüne uygulamaktadır. Atık sektöründe, örneğin, atık nakillerinin sınırlandırılması amacıyla, atığın mümkün olduğunca üretim yerine yakın bir yerde yok edilmesi gerekmektedir (www.skatmk.itu.edu.tr).

6.2.4. Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları

Çevre Eylem Programları AB Çevre Politikası'nın yasal dayanaklarıdır. İlk olarak Konsey'in çağrısı üzerine Komisyon'un hazırladığı Çevre Eylem Programı, 22 Kasım 1973 tarihinde Konsey ve üye ülke temsilcileri tarafından kabul edilerek topluluk bildirisi haline getirilmiştir. Bu eylem programını, 1977 yılında 2. Çevre Eylem Programı, 1983 yılında 3. Çevre Eylem Programı, 1987 yılında 4. Çevre Eylem Programı, 1993 yılında 5. Çevre Eylem Programı ve 2002 yılında 6. Çevre Eylem Programı izlemiştir (www.skatmk.itu.edu.tr).

Topluluk kurumlarına çevre sorunları ile ilgili girişimde bulunmak konusunda açık biçimde yetki tanınması ile ilgili hükümlerin Kurucu Antlaşmalara dahil edilmesi ise 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile gerçekleşmiştir (www.skatmk.itu.edu.tr).

İlk dört çevre eylem programının temel ilkesi kirliliğin önlenmesi, 5. Çevre Eylem Programının temeli ise sürdürülebilir kalkınma ve sorumluluğun paylaşılması esasına dayanmaktadır (www.skatmk.itu.edu.tr).

6.2.5. (Altıncı) Çevre Eylem Programı

6. Çevre Eylem Programı ile AB'nin önümüzdeki 10 yıl içindeki çevre hedefi ortaya konulmuştur. "Çevre 2010: Geleceğimiz, Tercihimiz" başlıklı programın öncelikli hedefleri şunlardır:

- **İklim Değişikliği:** 19. yüzyıldan bu yana dünya yüzey sıcaklığı ortalama 0.3-0.6 C° derece artmıştır. Fosil (kömür, doğal gaz ve petrol) yakıt kullanımı ve ağaçların yok edilmesinden dolayı oluşan sera gazlarının (CO₂ , CH₄ , O₃ ...) küresel ısınmaya yol açması, AB üye devletlerin 2008-2012 yılları arasında sera gaz emisyonunu % 8 oranında azaltması programına gidilmiştir.
- **Doğa ve Biyolojik Çeşitlilik:** Farklı canlı türlerinin korunması ve endüstriyel kazaların önlenmesi.
- **Çevre ve Sağlık:** Hava, su ve gürültü kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi.
- **Doğal Kaynaklar ve Atıklar:** Kaynakların doğru kullanılması ve atıkların doğru şekilde ayrılmasıyla geri dönüşüm sağlanarak çöp sorununun çözülmesi (www.skatmk.itu.edu.tr).

6.2.6. AB Çevre Politikası'nda Temel Uygulama Alanları

- Hava Kalitesi
- Gürültü Kirliliği Yönetimi
- Su Kalitesi
- Atık Yönetimi
- Endüstriyel Kirliliğin Kontrolü ve Risk Yönetimi
- Kimyasallar ve Doğanın Korunumu
- İklim Değişikliği
- Nükleer Güvenlik ve Radyasyondan Korunma
- Yatay Mevzuat

6.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Tüm dünyada sayıları gitgide artan sivil toplum kuruluşları, insani ya da toplumsal bir amaç etrafında bir araya gelen gönüllü insanların oluşturduğu, dinamik, değişime öncülük eden, toplumsal duyarlılıkları dile getiren kuruluşlardır. Bugün dünyada yaklaşık olarak 10.000 aktif sivil toplum kuruluşunun bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu kuruluşlar çok

çeşitli amaçlarla kurulmuş olsalar da bir takım ortak özellikler taşımaktadırlar. Bu özellikler şunlardır:

- 1)Yurtseverlik, doğaseverlik, insan severlik
- 2) Bağımsızlık
- 3) Kar amacı gütmeme
- 4) Gönüllülük ve
- 5) Tüzel kişilik

“Sivil Toplum Kuruluşları”, “Hükümet Dışı Kuruluşlar”, ya da “Üçüncü Sektör” olarak adlandırılan bu kuruluşlar sayesinde “sosyal sorumluluk” kavramı tüm dünyada önem kazanmıştır. Aslında sosyal sorumluluk, insanoğlu var olmaya, topluluklar, sosyal gruplar halinde yaşamaya başladığından beri süregelen bir kavram olmuştur. Ancak son yıllarda, özellikle kurumsal, toplumsal, ulusal ve uluslararası sorumluluk boyutu çokça gündemde olan bir konudur (www.insankaynaklari.com).

STK’lar toplumun yerelde örgütlenmesini, sorunlara bakış açısını, öncelikleri sıralar yerel siyaseti akılcı, bilinçli, özverili, toplumu kucaklayan, barışık bireylerin kendi sorunlarına kendisinin çözüm bulma düşüncesini getirir. Kamuoyu yaratarak bireylerin isteklerini dile getirmeye yardımcı olan çoğulcu bir toplum yapısı yaratmayı amaçlayan kamu ve özel sektörün eylemlerine karşı bir tampon görevi gören yerel siyasetin işlemesine destek veren, toplumsal sorunları üstlenen yapıda olduğu ve öncelikleri tespit ettiği için başarıyı da yükselten kuruluşlardır (www.yerelsiyaset.com).

Sivil toplum kuruluşları, toplumda karar verme sürecine katkı sağlamak, kamuoyunu bilgilendirmek, yönlendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla dernek, vakıf, birlik, oda, platform gibi toplulukların şemsiyesi altında hizmet vermektedir. Her ülkede özellikle gelişmiş olan ülkelerde uzun bir geçmişi olan bu kuruluşlar, modern çağda demokratik sisteminde güçlü birer parçası haline gelmişlerdir.

STK'lar kamuoyu yaratarak bireylerin isteklerini dile getirmeye yardımcı olan çoğulcu bir toplum yapısı yaratmayı amaçlayan kamu ve özel sektörün eylemlerine karşı bir tampon görevi gören yerel siyasetin işlemesine destek veren, toplumsal sorunları üstlenen yapıda olduğu ve öncelikleri tespit ettiği için başarıyı da yükselten kuruluşlardır.

Halkın yönlendirilmesinde, kamuoyu oluşturulmasında, halkın bilgilendirilmesinde ve bilinçlendirilmesinde de odak merkezi teşkil ederler. Günümüzde STK'lar (Enciyo-NGO) ve medya, toplumun bilgilendirilmesinde ve bilinçlendirilmesinde çok önemli yer tutmaktadırlar (www.yerelsiyaset.com).

Tüm bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının çevre konusundaki sorunsallarla başa çıkma konusunda da son derece hayati bir noktada olduğu söylenebilmektedir. STK faaliyetleri, çevre konusundaki bilincin artması ve halkın çevre politikalarına katılımının sağlanması açısından önemlidir.

II. KISIM

BÖLÜM I

7. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KÜRESEL ISINMA KONUSUNDAKİ ÇEVRE BİLİNCİ VE DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

Empirik bir alan araştırmasına dayanan çalışmanın bu bölümünde küresel ısınma konusundaki çevresel tutumun farklı boyutları dikkate alınarak bir “Çevresel Tutum Ölçeği” geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak, tutumun değişik boyutlarını ölçebilen bir ölçek ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ölçekte, kaynaklarda ve kuramsal kısımda belirtilen, tutumun düşünce, duygu ve davranış boyutlarından çevre bilincinin temelindeki düşünce boyutu ve davranış boyutu ele alınmış, duygu boyutu araştırmanın genel olarak dışında bırakılmıştır.

7.1. Önceki Çalışmalar

Çevrenin, insanların tutumlarından nasıl etkilendiğini anlama ve değer sistemleri, çevresel yönetimin gelişimi için önemlidir (Günden ve Miran 2008; Trobe ve Acott 2000). Sosyal bilimciler uzunca bir süredir insanların doğaya karşı tutumları ve çevresel eğilimleri üzerine çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak bu alanda yapılan araştırmalardaki güçlüklerden birisi, insan deneyiminin bu alanında, anlamlı, doğru ve gerçeğe yakın ölçüm geliştirmektir.

Kaynaklara bakıldığında, çevresel tutum alanında belli sayıda çalışmaya (Alp, 2005; Bradley, Waliczek & Zajicek, 1999; Çetin, 2002; Jemigan & Wiersch, 1978; Kara & Chan, 1996; Kuhlemeier, Bergh & Lagerweij, N. 1999; Leeming & Porter, 1997; Maki, A.E.Khalick, & Boujaoude, 2003; Özmen, Çetinkaya ve Nehir, 2005; Pooley & O'Connor, 2000; Roth & Perez, 1989; Şama, 2003; Topaloğlu, 1999; Tosunoğlu, 1993) rastlanmaktadır (Uzun ve Sağlam, 2006). Bu araştırmalardaki ölçekler geçerlik ve güvenilirlik çalışması yönünden incelendiğinde, konunun daha kapsamlı ele alınması gerektiği görülmüştür (Uzun ve Sağlam, 2006). Geliştirilen "Çevresel Tutum Ölçeği"ni tanıtan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu (Berberoğlu ve Tosunoğlu 1995; Leeming ve Dwyer, 1995), bunun yanında, özellikle üniversite düzeyinde yapılan çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan birçok çevresel tutum araştırmalarında genel olarak Berberoğlu ve Tosunoğlunun geliştirdiği 21

maddelik çevresel tutum ölçeğinden yararlanıldığı görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Berberoğlu ve Tosunoğlu'nun (1995) üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirdikleri bir ölçek, kendileri tarafından 639 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçek, dört boyutu ölçmek amacındadır. Bu boyutlar; nüfus artışı, enerji tasarrufu, çevresel sorunlar ve nükleer enerji olarak belirlenmiştir.

Uljas (2001), sosyal kimlik ve değerlerin, çevresel tutum ve davranışlara olan etkisini araştırmıştır. Yerel ve küresel çevre sorunlarına ilişkin ifadelerin yer aldığı ölçek, 416 kişiye uygulanmıştır. Şama'ya göre (2003) uygulamanın sonuç ve yorumlarına göre bireyin sosyal kabul görmesi, grubun normlarına olan ilgisi onun çevre sorunlarına yönelik algısını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda bireylerin kendini ait hissettiği grubun değerlerini benimsemesinin çevresel algı, tutum ve davranışlarına yön verdiği söylenebilmektedir. Ancak çalışmaya göre bu durum bireyin küresel anlamdaki kaygısı üzerinde fazla etkili olmamaktadır. Bu kapsamda bireylerin sosyal kimliği çevre sorunlarına ilgisi ve tutumları kadar, ailesine ilişkin tutumları üzerinde de etkili olabilmektedir.

Kilbourne ve arkadaşları (2001), üniversite öğrencilerinin çevresel tutumları ile baskın sosyal paradigma arasındaki ilişkiyi konu alan uluslararası bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Danimarka üniversitelerinden 386 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları ve ileri sürülen görüşler şunlardır: Baskın sosyal paradigmanın ekonomik, politik, teknolojik boyutu ile öğrencilerin çevresel tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Baskın sosyal paradigmaya ilişkin puanlar yüksek ise çevre sorunlarına ilişkin algılarda düşüş görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri üniversite öğrencilerinin tutum puanları, Danimarka ve İngiltere üniversite öğrencilerinin tutum puanlarından daha düşüktür. İngiltere ve Danimarka karşılaştırıldığında ise Danimarkalı öğrencilerin çevresel tutum puanları yüksektir. Bu durum, ülkelerin farklı sosyo-kültürel yapıları ile açıklanmaktadır. Batı sanayi toplumlarında, çevreye yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde çevre politikalarıyla uğraşanların daha çok çalışmalarının gerekliliğine değinilmektedir. Bunun başarılabilmesi için de

baskın sosyal paradigmanın etkisinin azaltılmasının önemi vurgulanmaktadır (Günden ve Miran, 2008).

Bu ölçümlerden biri de "Yeni Çevresel Paradigma" (New Environmental Paradigm) üzerine geliştirilen çevresel tutum ölçeğidir. Dunlap ve Liere (1978), sanayi toplumlarının egemen toplumsal paradigmasına karşı gelişen yeni çevresel tutumlara yönelik yeni dünya görüşünü aydınlatmak için, yeni çevresel paradigma (YÇP) ölçeğini geliştirmişlerdir. YÇP, büyümeye yönelik sınırlılıkların kaçınılmazlığı, süreklilik arz eden bir ekonomiye ulaşmanın gerekliliği, doğayı korumanın önemi, doğanın yalnızca insan kullanımı için var olduğu şeklindeki insan merkezli görüşü reddetme zorunluluğu ile ilgili tutumları ortaya çıkarmaktadır. 1978 yılından itibaren çevre ile ilgili konularda yaygın olarak kullanılan YÇP için geliştirilen ve başlangıçta 12 ifadeden oluşan YÇP ölçeği, Dunlap ve arkadaşları (2000) tarafından 15 ifade şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Tuncer, Ertepinar, Tekkaya ve Sungur (2005) Likert tipi 45 maddeden oluşan çevresel tutum ölçeklerinde, çevresel problem farkındalığı, ulusal çevre sorunları, problemlerin çözümleri, bireysel sorumluluk farkındalığı olmak üzere dört faktörden oluşan anketi, özel ve resmi okullarda öğrenim gören 1497 öğrenciye uygulamışlardır. Çalışmanın sonucu, okul türü ve cinsiyete bağlı olarak öğrencilerin çevresel tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edildiği yönündedir.

Yılmaz, Boone ve Andersen (2004) ise çalışmalarında, 51 maddelik "Çevresel Sorunlara Yönelik Tutum Ölçeği" geliştirmişler ve 458 ilköğretim öğrencisine uygulamışlardır. Elde edilen tutum puanları cinsiyet, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik durum, okulun bulunduğu bölge gibi bağımsız değişkenlere göre karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir.

Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli'nin (2002) orta ve yüksek öğretim öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve çevre sorunları üzerine bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapmış oldukları araştırmada, hazırlanan anket 621 öğrenciye uygulanmıştır. Değerlendirmede, öğrencilerin çevre konusunda sahip oldukları bilgi düzeylerinin yetersiz

olduğu ve çevre sorunları hakkında tam olarak bilgi ve fikir sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Erten (2002) öğrencilerin evde enerji tasarrufu yapma davranış amaçlarının belirlenmesine ilişkin yaptığı çalışmasında iki temel amaç belirlemiştir. Bunlardan birincisi, dersler aracılığı ile kız ve erkek öğrencilerin çevreye yararlı davranışlarının nasıl oluşacağı; ikincisi de Ajzen (1985; 1991)'in Planlanmış Davranış Teorisinin çevre ve biyoloji eğitiminde uygulanabilirliğinin test edilmesidir. Teorinin öngördüğü standart anket 7. ve 8. sınıf ile lise 1. sınıftan 970 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Araştırma ile elde edilen bazı sonuçlara göre; tutumsal inançlara ilişkin olarak, ankette sunulan önermelerin davranışa yönelik tutum üzerinde fazla bir etkisi görülmemiştir. Normatif inançlara ilişkin önermelere ait bilgilerin okuldan edinildiği, buna karşılık bilgilerin davranışa dönüşme ihtimalinin zayıf olduğu görülmüştür.

Pooley ve O'Connor (2000) geliştirdikleri çevresel tutum ölçeğini önceden ders verdikleri 18-55 yaş arasındaki çeşitli öğrenim geçmişleri olan 92 kişiye uygulamışlardır. Ders programları ile elde edilen bulguları karşılaştırdıklarında ders programlarında tutum ve davranış boyutunun ihmal edildiğini; ağırlıklı olarak çevresel bilgilere yer verildiğini görmüşlerdir. Hedef grubun çevreye karşı olan inançları, duyguları ve tutumları üzerine yoğunlaştıkları çalışmada, elde edilen program bilgileri ve araştırma sonuçlarına göre, çevre eğitiminde amaç, ağırlıklı olarak bilgi vermek olmamalı, çevreyle dost insanların yetiştirilmesi için eğitim programlarının tutum ve davranış boyutuna öncelik verilmelidir denilmektedir.

7.2. Amaç

Bu araştırma ile bireylerin küresel ısınma konusunda bilinç ve davranış düzeyinde tutumlarını ölçen bir çevresel tutum ölçeği geliştirilmesi ve vakıf ile devlet üniversitesi öğrencilerinin küresel ısınmaya yönelik çevresel tutumlarının belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, Ege Üniversitesi öğrencileri ile Yaşar Üniversitesi öğrencilerinin tutumlarının belirlenmesi ve karşılaştırılması planlanmıştır. Öğrencilerin tutumları ile öğrenim gördükleri fakültelerin sayısal ya da sözel ağırlıklı

olması, ebeveynlerin eğitim durumu, cinsiyetleri vs. konularda geliştirilen hipotezler ile tutumlar arasında bir ilişki olup olmadığı sorularına cevap aranmıştır.

7.3. Hipotezler

Hipotez 1:

“Yaşar Üniversitesi öğrencileri ile Ege Üniversitesi öğrencileri arasında davranışsal açıdan fark vardır.”

Hipotez 2:

“Öğrencilerin sayısal ya da sözel ağırlıklı fakültelerin bölümlerinde eğitim alıyor olması küresel ısınma konusundaki fikirlerinde fark yaratır.”

Hipotez 3:

“Anne-baba eğitim durumu, öğrencilerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarına yansıtacak kadar etkili bir bağımsız değişkendir.”

Hipotez 4:

“Çevre ile ilgili küresel ısınma gibi kalıplaşmış kavramları biliyor olmak bu kavramların gerçek anlamını bilmek demek değildir. Ancak bireylerin fikirleri **varsa bu fikirler** davranışların değişmesine yol açar.”

Hipotez 5:

“Küresel Isınma konusunda kaygı duymak ile davranış arasında doğru bir ilişki vardır.”

Hipotez 6:

“Cinsiyet çevre bilincinin oluşmasında etkindir.”

Hipotez 7:

“Sosyoekonomik durumları daha iyi olan öğrencilerin daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmak istemesi arasında ilişki vardır.”

Hipotez 8:

“Yaşar Üniversitesi öğrencileri ve Ege Üniversitesi öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma hakkındaki öncelikleri farklıdır.”

Hipotez 9:

“Üniversite öğrencileri çevresel sorunlar karşısında örgütlenme faaliyetleri içinde olmak isterler.”

8. MATERYAL VE METOD

Bu araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma yöntemi olarak birincil kaynak araştırması yöntemi ile veriler anket çalışması ile toplanmıştır. Araştırma uygulamasının Ege ve Yaşar Üniversitelerinin İktisadi ve İdari Bilimler ve Fen Fakültelerinden eşit sayıda ve tesadüfi olarak seçilen öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın ana materyalini 2008–2009 eğitim–öğretim yılı bahar dönemine ait veriler oluşturmaktadır. Veriler, amaçlara uygun olarak hazırlanmış çevresel tutum ölçeği kullanılarak öğrencilerle karşılıklı görüşme ve anketin uygulanması yoluyla elde edilmiştir.

8.1. Veri Toplama

Anket 2008- 2009 eğitim–öğretim yılı bahar yarısında Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırma evreni 1982 ile 1990 yılları arasında doğan bireylerden oluşmaktadır. Örneklem grubu devlet üniversitesinde okuyan 60 ve vakıf üniversitesinde okuyan 60 kişiden meydana gelmiştir. Her üniversite için, fen ve sosyal bilimler fakültelerini temsilen 30 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi ile 30 Fen Fakültesi öğrencileri tesadüfi olarak seçilmiştir.

Ön uygulamada kullanılmak üzere literatür taraması yapılarak hazırlanan taslak anket, 10'u demografik olmak üzere çevre konusunda düşünsel ve davranışsal tutumları ölçen toplam 41 sorudan oluşmuştur. Ankette Beşli Likert Ölçeği kullanılmıştır. Anketin ön uygulaması 25 öğrenci üzerinde uygulanmıştır.

8.2. Ön alışma ve Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi anket çalışmalarında sonuçların tekrar edilebilirliğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Araştırmalarda, aynı süreçlerin izlenmesi ile aynı sonuçların alınabilmesi istenmekte, aksi halde, hangi sonucun "güvenilir" olduğuna karar verilememektedir. Bu anlamda güvenilirlik, teknik bir sorun olup, bilimsel çalışmanın ilk koşullarından kabul edilmektedir. Özellikle toplumbilimlerde yapılan çeşitli ölçmelerde, ölçülen kavramın hemen her boyutu ile ilgili çok sayıda ölçüt

kullanılmaya çalışılmakta ve bu bir test ya da tutum ölçeği ise, madde sayısı artırılmaktadır. Böylece, yansız hataların birbirini dengelemesine ve benzer sonuçların alındığı indeks değerler elde edilmesine çalışılmıştır (SPSS kullanım klavuzu).

Güvenilirlik, bir korelasyon katsayısı (r) ile belirlenmektedir ve sıfır ile bir arasında değişen değerler almaktadır. Değer bir (1.00)'e yaklaştıkça güvenilirliğin yüksek olduğu kabul edilmektedir.

Tüm değişkenlerin olduğu ön araştırmada Cronbach's Alpha değeri dikkate alınmaktadır. Anlamli istatistiki çalışmalarda bu değer 0.7'den büyük olması beklenmektedir (<http://faculty.chass.ncsu.edu>).

Gerçekleştirilen pilot çalışmada konsantre olunan Cronbach's Alpha değeri 0.689 olarak hesaplanmıştır. Değerlendirme yapılırken Likert ölçeği kullanılmayan 16. Soru analiz dışında tutulmuştur.

Çizelge 1: Ön araştırmanın güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,689	30

Güvenilirlik analizlerinde "Reliability Statistics" Çizelgesundan faktörün güvenilirliğinin α değeri 0.8'den büyük bile olsa bu katsayı yalnız başına yeterli değildir. Sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için faktördeki her bir sorunun bu katsayıya katkısının incelenmesi gerekmektedir.

Cronbach Alpha'nın düşük çıkmasına neden olan değişkenleri saptamak içinde aynı şekilde toplam istatistik değerleri göz önünde bulundurulup elemeler soruların tek tek incelenmesi yoluyla

gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada değeri 0.7'nin üzerine çıkartmak için Çizelge 2'deki skalanın en son sütundan yararlanılmaktadır.

Çizelge 2: Ön araştırmanın soru bazında güvenilirlik değerleri

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
S11	66,28	63,742	,524	.	,667
S12	66,56	69,673	-,114	.	,697
S13	66,94	68,056	,035	.	,692
S14	65,17	63,676	,292	.	,675
S15	65,11	65,399	,170	.	,685
S17	65,83	66,382	,154	.	,686
S18	67,06	62,879	,515	.	,664
S19	66,39	66,722	,252	.	,682
S20	66,39	66,958	,222	.	,683
S21	66,17	67,088	-,013	.	,714
S22	66,61	65,781	,263	.	,679
S23	65,67	72,118	-,227	.	,725
S24	66,44	69,203	-,064	.	,699
S25	66,11	69,399	-,089	.	,709
S26	65,50	71,088	-,181	.	,717
S27	66,61	61,193	,631	.	,655
S28	65,50	66,382	,162	.	,685
S29	65,94	61,820	,529	.	,660
S30	65,67	62,471	,402	.	,667
S31	66,39	57,546	,663	.	,640
S32	65,89	69,163	-,066	.	,702
S33	66,17	58,735	,646	.	,645
S34	66,56	65,438	,228	.	,681
S35	65,94	59,585	,554	.	,652
S36	65,83	57,912	,727	.	,639
S37	65,33	73,647	-,332	!	,726
S38	66,50	67,206	,148	.	,686
S39	65,39	58,487	,527	.	,650
S40	66,61	65,428	,194	.	,683
S41	66,72	60,683	,578	.	,654

Çizelge'da ilk elenen soru 37. sorudur. Söz konusu sorunun Cronbach's Alpha değeri 0.726 olan en yüksek değer ile diğer sorulardan daha güvensiz bulunmuştur. Soru çıkarılıp güvenilirlik analizi tekrarlandığında bu kez Cronbach's Alpha değeri 0.753 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3: Ön araştırmanın ikinci güvenilirlik analizi

Güvenilirlik İstatistikleri

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,726	,753	29

Cronbach's Alpha değeri bu kez 0.7'nin üzerinde hesaplanmış ve anket güvenli bulunmuştur. Toplam istatistiki değerleri barındıran Çizelge aşağıda verilmektedir.

Çizelge 4: Ön araştırmanın ikinci soru bazında güvenilirlik değerleri

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
S11	63,22	68,418	,507	.	,708
S12	63,50	74,382	-,113	.	,733
S13	63,89	73,163	-,001	.	,732
S14	62,11	67,399	,346	.	,711
S15	62,06	69,585	,197	.	,722
S17	62,78	70,654	,181	.	,722
S18	64,00	67,294	,523	.	,704
S19	63,33	71,176	,273	.	,719
S20	63,33	71,412	,244	.	,720
S21	63,11	73,281	-,072	.	,756
S22	63,56	70,732	,230	.	,720
S23	62,61	76,016	-,183	.	,755
S24	63,39	73,899	-,062	.	,735
S25	63,06	73,938	-,078	.	,744
S26	62,44	74,967	-,133	.	,748
S27	63,56	66,144	,585	.	,700
S28	62,44	70,614	,193	.	,722
S29	62,89	66,340	,524	.	,702
S30	62,61	66,134	,461	.	,704
S31	63,33	61,412	,693	.	,683
S32	62,83	73,324	-,028	.	,736
S33	63,11	62,693	,674	.	,687
S34	63,50	70,618	,183	.	,722
S35	62,89	63,987	,552	.	,695
S36	62,78	61,948	,748	.	,682
S38	63,44	72,261	,106	.	,725
S39	62,33	63,765	,473	.	,699
S40	63,56	69,908	,202	.	,721
S41	63,67	65,059	,582	.	,697

9. VERİ ANALİZİ VE BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER

Anket çalışmasından elde edilen sonuçların betimleyici istatistiklerinin sunulacağı bu kısımda anketi yanıtlayan öğrencilerin demografik özellikleri ve genel olarak ankete verilen yanıtların merkezi eğilimleri ve dağılım ölçütleri Çizelgeler ve grafikler yardımı ile özetlenecektir. Bu kısımda veri SPSS yardımı ile analiz edilmiştir.

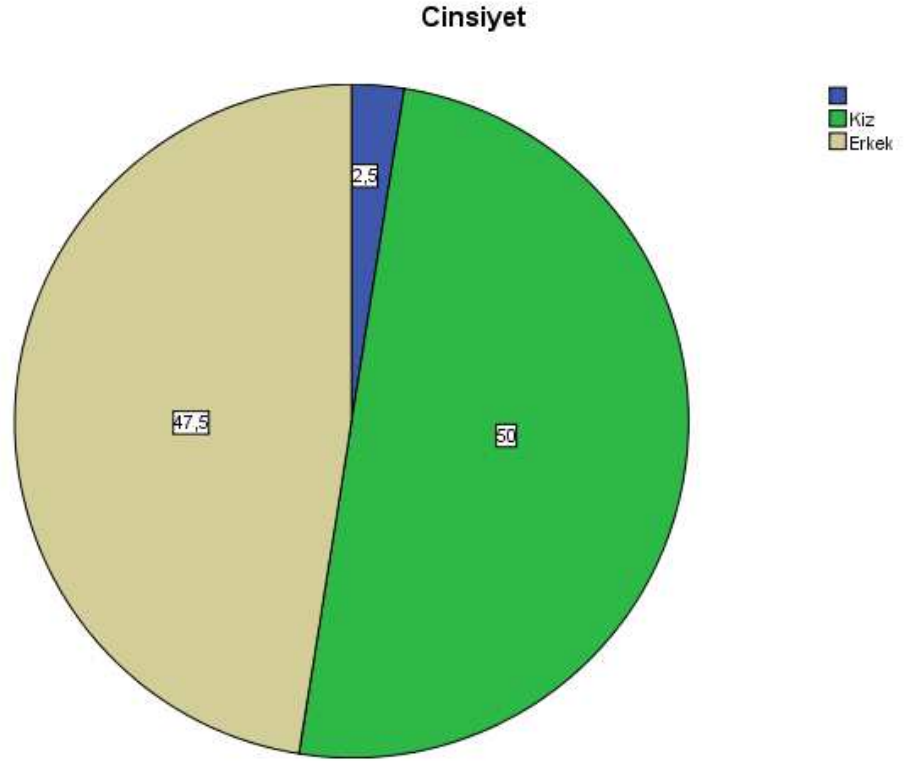
9.1. Öğrencilerin Demografik ve Sosyal Özellikleri

Çevresel tutum değerlendirme anketi Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitelerinin Fen-Edebiyat ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde okuyan rastgele seçilmiş öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Uygulanan 120 anketten bir tanesi geçersiz olmak üzere toplam olarak 119 anket analize tabii tutulmuştur. Bu 120 anketin üniversite ve fakülteye göre dağılımı Çizelge 5’de verilmiştir. Örneklem üniversitelerden eşit sayıda ve her üniversiteye denk düşen ilgili fakültelerden yine eşit sayıda öğrenciden oluşmaktadır.

Çizelge 5. Üniversite / Fakülte Çapraz Çizelgesi

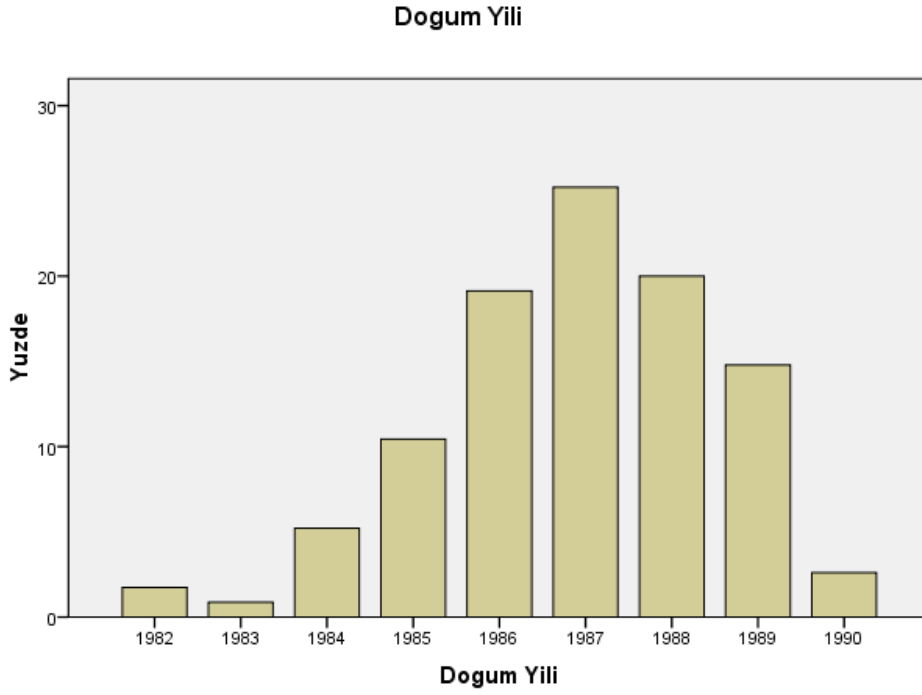
		Fakülte		
		Fen	İktisadi ve İdari	Toplam
Üniversitenin Adı	Ege Üniversitesi	30	30	60
	Yaşar Üniversitesi	30	30	60
Total		60	60	120

Örneklemdaki öğrencilerin cinsiyet dağılımı Şekil 1’deki pasta grafiğinde gösterilmiştir. Buna göre deneklerin %50’si kızlardan, %47,5’i erkeklerden oluşmaktadır. Deneklerin % 2,5’i cinsiyetini bildirmemiştir.

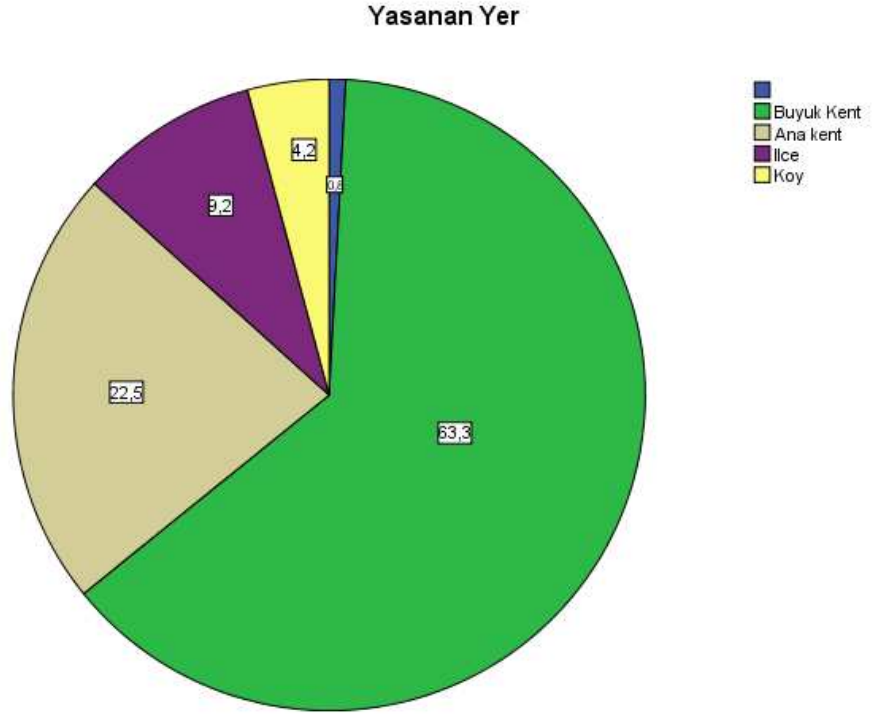
Şekil 5: Cinsiyet Dağılımı

Örneklemdaki öğrencilerin doğum yılı dağılımı Şekil 5’deki sütun grafiğinde gösterilmiştir. Buna göre deneklerin %24,2’si 1987, % 19,2’si 1988, % 18,3’ü 1986, % 14,2’si 1989 ve geri kalan öğrenciler bütün örneklemin % 19,9’unu oluşturmaktadır. Öğrencilerin % 4,2’si doğum yılını belirtmemiştir. Öğrenciler 1982 ve 1990 yılları arasında doğmuşlardır. Dolayısıyla öğrenci örneklemini 19-27 yaş grubundan oluşmaktadır.

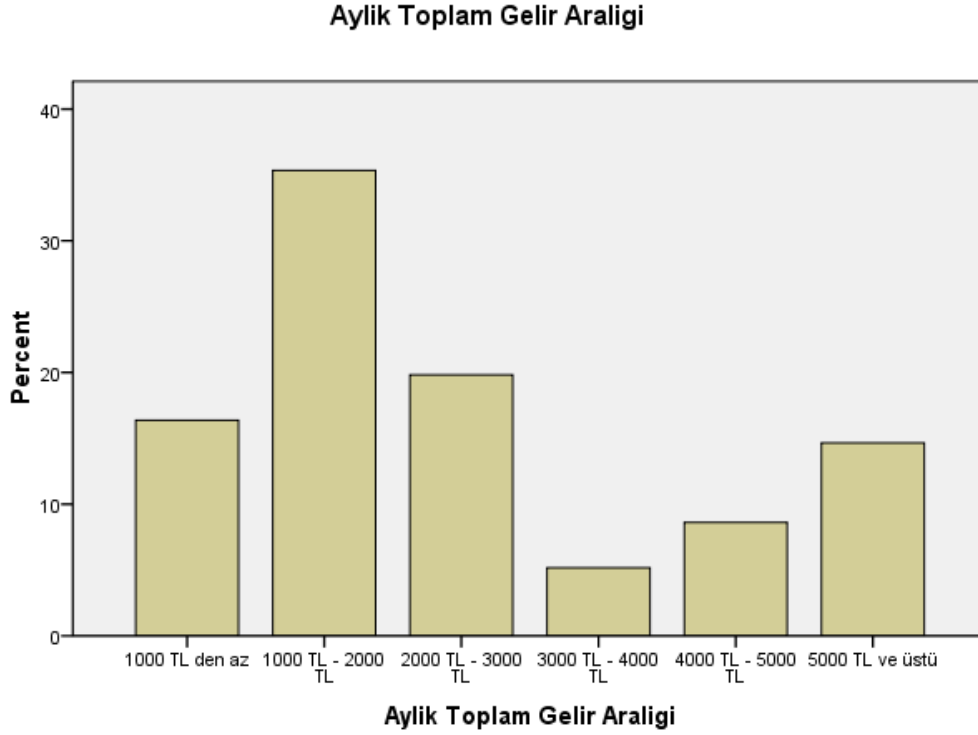
Şekil 6: Doğum Yılı Dağılımı

Çevresel tutum değerlendirme anketinde öğrencilerin aileleri ile birlikte yaşadıkları yer bilgisi sorgulanmıştır. Şekil 6'da görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı (%63,3'ü) ; Ankara-İstanbul-İzmir gibi büyük bir kent merkezinde yaşamaktadırlar. Deneklerin % 22,5'i bir kent merkezinde, % 9,2'si ilçede ve % 4,2'si köylerde yaşamaktadırlar.

Şekil 7: Aile ile Birlikte Yaşanılan Yer Dağılımı

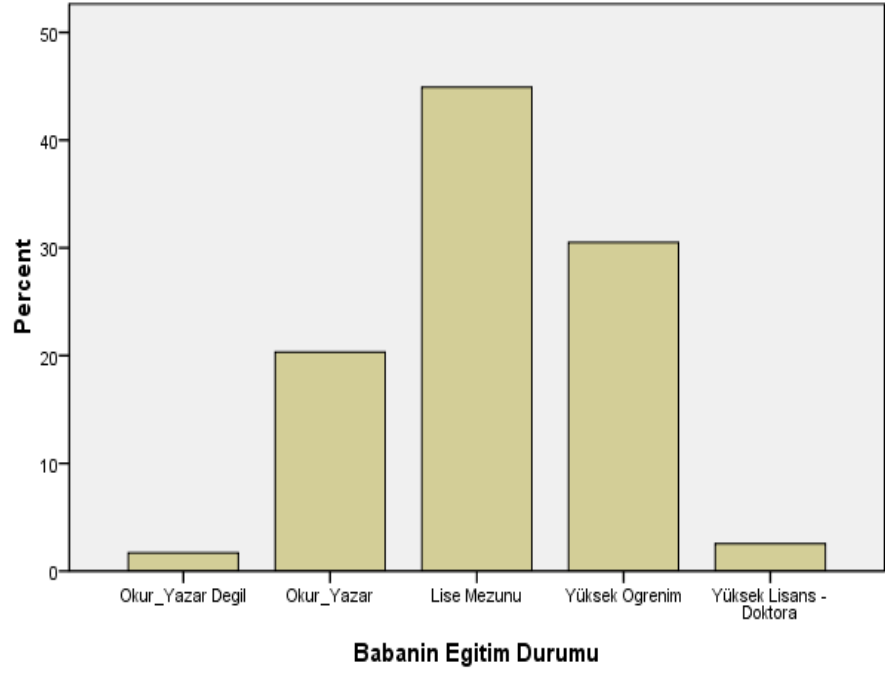
Ankette Yaşar Üniversitesi ve Ege Üniversitelerinin farklı kurumsal tanımlarından ötürü öğrenci profilini belirleyen önemli bir unsurun aylık toplam gelir olduğu düşünüldü. Bu amaçla öğrencilere ailelerinin 1.000 TL'den az – 5.000 TL ve üstü olmak üzere altı gelir grubundan hangisine dahil oldukları soruldu. Şekil 8'de gösterilen sütun grafiği öğrencilerin ailelerinin gelirinin büyük kısmının 1.000 – 2.000 TL aralığında olduğunu göstermektedir. Gelir dağılımı grafikleri genel olarak sağa eğiktir. Bu grafik son sütundaki yüksek frekans ile genellemenin dışında kalmaktadır. Öğrencilerin % 14,2'sinin ailesinin gelir aralığı 5.000 TL ve üstüdür. Ailesi bu grupta olan öğrencilerin % 82,4'ü Yaşar Üniversitesi öğrencisidir.

Şekil 8: Aile Gelir Dağılımı

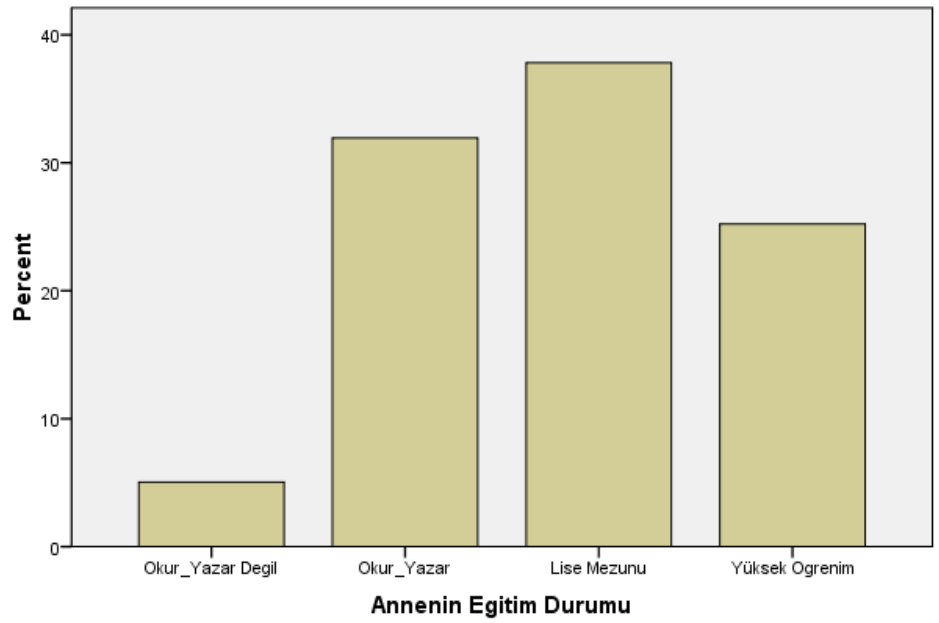
Bu tezde ebeveynlerin eğitim durumunun öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesinde önemli bir faktör olduğu öngörülmektedir. Bu amaçla deneklere anne ve babalarının ayrı ayrı eğitim durumları sorulmuştur. Şekil 9 ve Şekil 10'da sırası ile babanın ve annenin eğitim durumlarının dağılımı sütun grafikleri ile gösterilmektedir. Buna göre, ebeveynler ağırlıklı olarak lise mezunudur ve dağılımlar normal dağılıma benzemektedir. Üniversite öğrencilerinin sadece % 1,7'sinin babası ve % 5'inin annesi okur-yazar değildir. Annesi ve babası okur-yazar olmayan yalnızca bir kişi bulunmaktadır. Ebeveynlerin eğitim durumlarının ilişkisi literatürde sıkça rastlandığı üzere birbiri ile doğru ilişkilidir.

Babanin Egitim Durumu

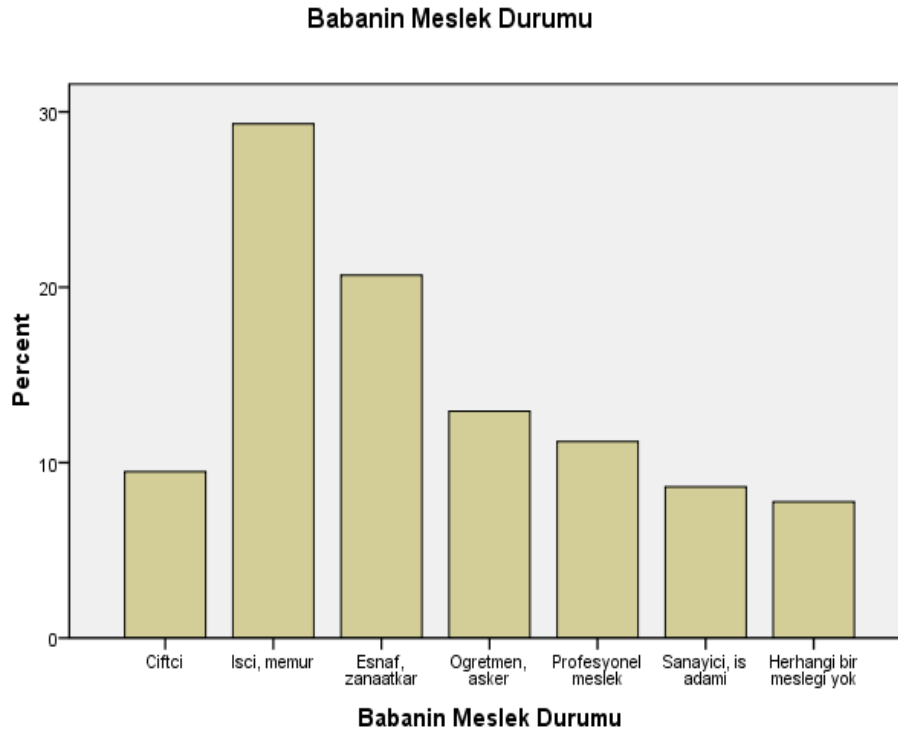
Şekil 9: Baba Eğitim Durumunun Dağılımı

Annenin Egitim Durumu

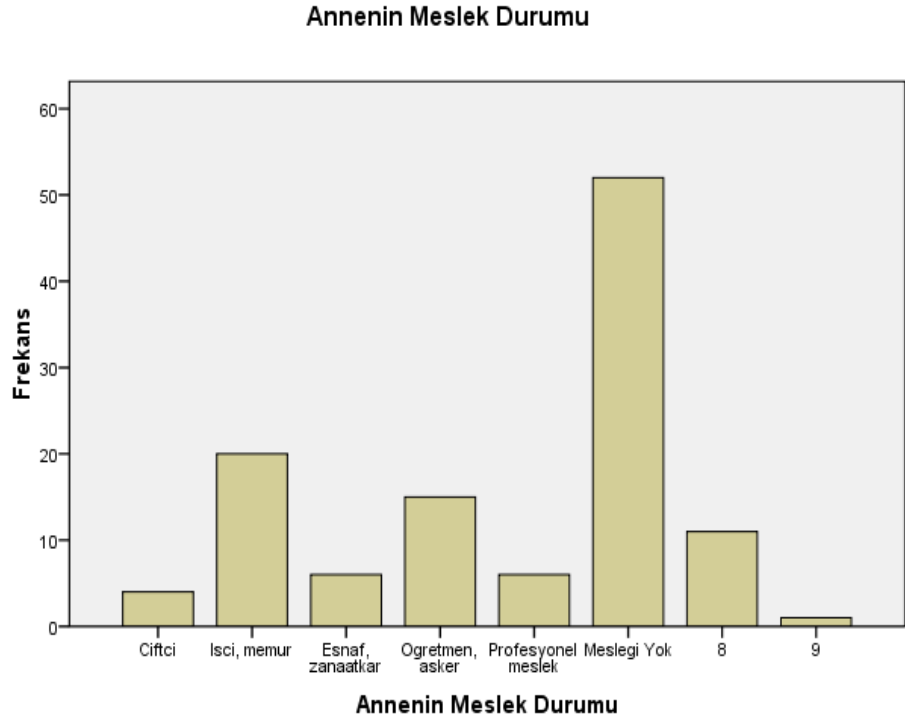

Şekil 10: Anne Eğitim Durumunun Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin çevresel tutumlarını belirleyen diğer önemli bir etkenin ebeveynlerin mesleği olduğu öngörülmüştür. Bu bilgi öğrencilerden iki detayda alınmıştır. İlk olarak ebeveynlerin mesleki durumları, buna ek olarak halen yaptıkları iş sorgulanmıştır. Meslek grupları Şekil 11’de gösterilen sütun grafiklerinin x ekseninde soldan sağa bir artış ifade etmemektedir. Eksendeki meslekler nominal değişkenin değerleridir.Şekil 12’de gösterilen annenin mesleki durum dağılımına göre öğrencilerin % 53,3’ünün annesinin herhangi bir mesleği bulunmamaktadır. Öğrencilerin babaları için bu oran sadece % 7,5’dur. Öğrencilerin babalarının mesleği %28,3’lük bir oran ile işçi-memur sınıfına girmektedir. Anket çalışmasında özellikle maaşlı olarak çalışan ve serbest meslek sahibi ebeveynlerin çocuklarının çevreye karşı tutumlarının farklı olup olmadığı incelenecektir.

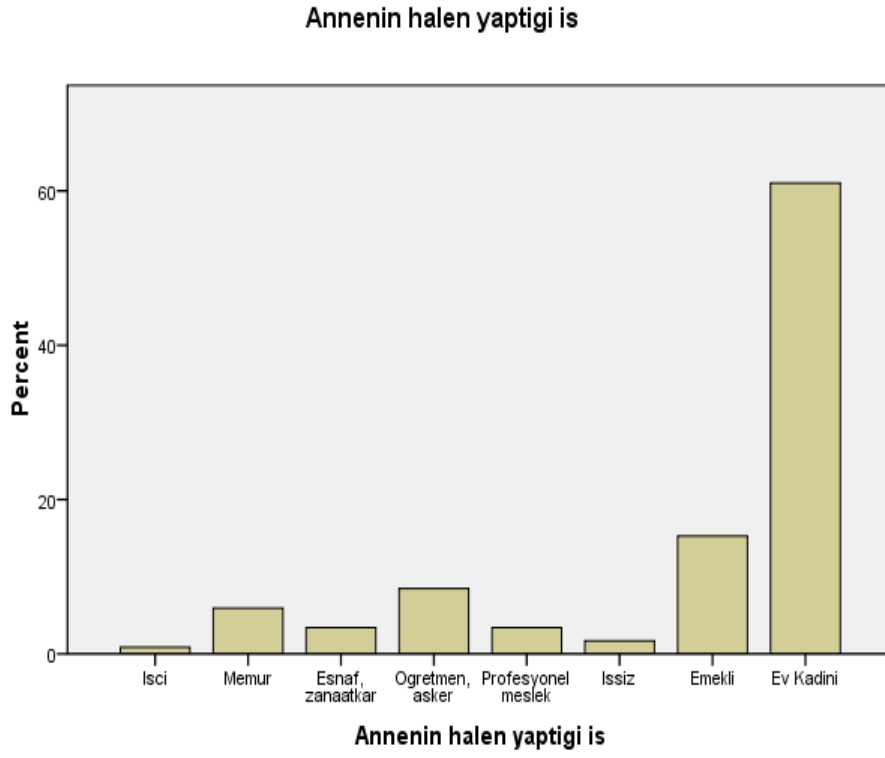

Şekil 11: Babanın Meslek Durumu Dağılımı

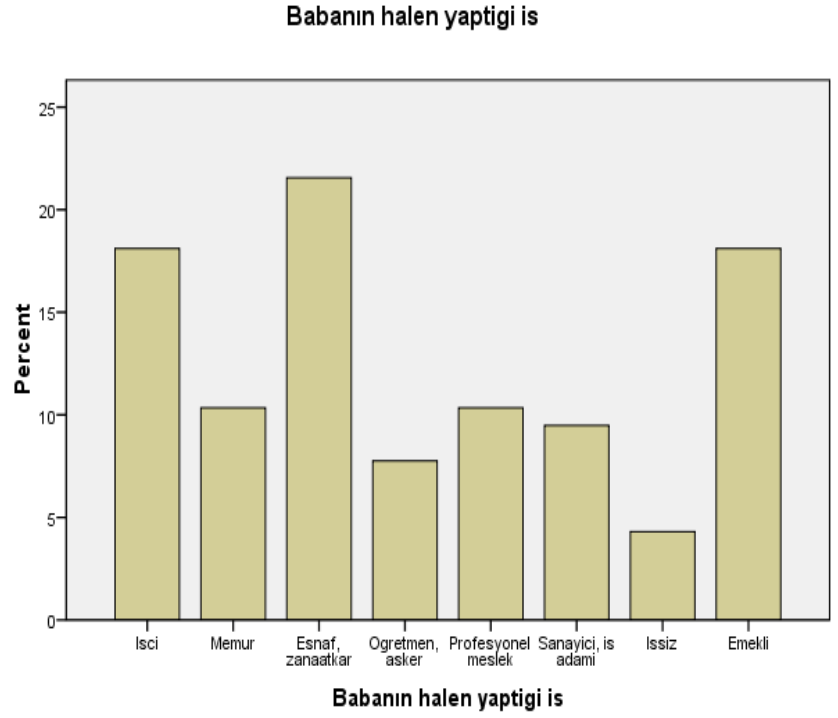

Şekil 12: Annenin meslek durumu

Ebeveynlerin mesleki durumu ile halen yaptıkları işler farklılık gösterebilir. Özellikle emekli statüsünde bulunan ebeveynlerin çocuklarının çevre ile ilgili tutumlarına ulaşabilmek için ebeveynlerin halen yaptıkları işler ayrıca sorulmuştur. Şekil 10 ile uyumlu olarak Şekil 12’de öğrencilerin annelerinin büyük bir kısmının (% 60,0) ev kadını olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin annelerinin % 15’i (Şekil 13) ve babaların % 17,5’i (Şekil 14) emeklidir.

Şekil 13: Annenin Halen Yaptığı İş Dağılımı

Şekil 14: Babanın Halen Yaptığı İş Dağılımı

9.2. Faktör Analizi

Faktör analizi deneklerin ankette sorulan sorulara bakış açılarının boyutlarını tespit etmek için kullanılmaktadır. Bu sayede sorular kendi içlerinde gruplandırılarak asal boyutların oluşması sağlanır. Bu asal boyutlar sayesinde farklı grupların birbirlerinden hangi açılardan farklı oldukları, hangi açılardan benzer oldukları tespit edilebilir. Faktör Analizi için ankette sorulan 11–40 numaralı sorular (16. Soru hariç) değerlendirilmiştir. İlk 10 soru demografik sorular sınıfına girmektedir ve anketörlerin tabii gruplarını belirtir. Faktör Analizi 29 boyutlu anket cevapları uzayını azaltmaya çalışır. Bu sayede bazı sorular birbirlerine yaklaşır, bazı sorularsa uzaklaşır. Boyutlar bu kümelenmelerden oluşur.

Faktör analizindeki optimum boyut sayısını belirlemek için temel olarak iki yöntemden faydalanılır. Birinci yöntem ankette ulaşılan varyansın

belli bir yüzdesini açıklayabilen en düşük boyut sayısı, ikinci yöntem ise göreceli olarak boyut artırımı ile kazanılan varyanstaki düşüştür.

Açıklanan toplam varyans yöntemine göre minimum varyansın % 70'ini açıklayabilen boyut sayısı faktör boyutlarını belirler. İstatistikî olarak SPSS'de bu yöntem aşağı yukarı karakteristik köklerin 1'den büyük olmasına denk gelir. Çizelge 6: Açıklanan Toplam Varyans Çizelge 6'da ilgili boyut sayısının 9 olması gerektiği elde edilmiştir.

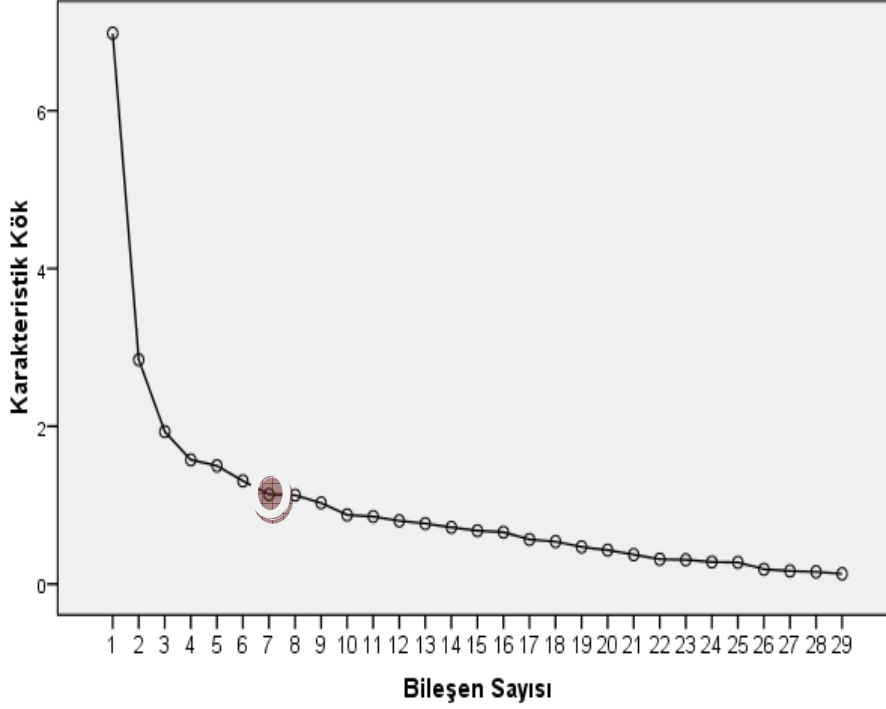
Faktör Analizinde optimal boyut sayısını elde etmek için ikinci yöntem döküntü grafiği yoluyla eklenen her bir boyutun katkısının görsel analizidir. Araştırmacı görsel olarak katkısı düşük olan boyut için bir durma kriteri belirler. Şekil 15'de anket için döküntü grafiği gösterilmiştir. Grafikten de görüleceği üzere ilk birkaç boyutun açıklayıcılığı çok yüksektir. Özellikle dördüncü boyuttan sonra eklenen ekstra boyutların katkısı düşmektedir. Ancak grafik dikkatlice incelendiğinde dördüncü boyuttan sonra beşinci ve altıncı boyutların açıklayıcılığında bir artış olmuş bu artış nihayet yedinci boyutun eklenmesi ile son bulmuştur.

Çizelge 6: Açıklanan Toplam Varyans

Bileşen	Başlangıç Karakteristik Kökleri			Karelerin Toplamının Yüğü		
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	6,982	24,077	24,077	3,853	13,288	13,288
2	2,844	9,807	33,884	2,663	9,183	22,471
3	1,933	6,667	40,550	2,471	8,522	30,994
4	1,575	5,431	45,982	2,276	7,847	38,840
5	1,500	5,174	51,156	1,986	6,849	45,689
6	1,308	4,511	55,667	1,710	5,896	51,585
7	1,137	3,921	59,588	1,637	5,646	57,231
8	1,127	3,887	63,475	1,464	5,047	62,277
9	1,030	3,550	67,025	1,377	4,748	67,025
10	,877	3,024	70,049			
11	,857	2,956	73,005			
12	,802	2,766	75,771			
13	,768	2,648	78,419			
14	,720	2,482	80,901			
15	,678	2,336	83,237			
16	,658	2,269	85,507			
17	,566	1,951	87,458			
18	,539	1,858	89,317			
19	,472	1,628	90,945			
20	,431	1,485	92,430			
21	,374	1,289	93,719			
22	,315	1,087	94,807			
23	,308	1,061	95,868			
24	,281	,969	96,837			
25	,276	,951	97,787			
26	,188	,650	98,437			
27	,167	,575	99,012			
28	,156	,537	99,549			
29	,131	,451	100,000			

Metot: Asal Bileşen Analizi

Döküntü Grafiği

Şekil 15: Döküntü Grafiği Faktör Analizinde kullanılacak bileşenlerin sayısını tespit etmek için kullanılır.

Tezde her iki yöntemle de faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör analizinin en önemli safhası olan; elde edilen faktörlerin anlamlandırılması sürecinde ilk olarak dokuz boyut çıkarılmış ve incelenmiştir. Birleşerek bir boyut oluşturan bazı soru kümelenmelerinin beklenildiği kadar anlamlı bir sonuç vermemesinden ötürü döküntü grafiğindeki ilk durma noktası olan dört boyut denenmiştir. Ancak dört boyutta da oluşan soru kümelenmeleri çok büyük olmuştur. Son olarak döküntü grafiğindeki ikinci durma noktası olan yedi boyut ile faktör analizi tamamlanmıştır.

Söz konusu dört ve dokuz boyutlu faktör analizlerinin çizelgelerine çok fazla yer kaplayacağından ötürü tezde yer vermiyorum. Yedi boyutlu faktör analizinin sonucunda sorular Çizelge 7

Çizelge 7’de gösterildiği şekilde boyutlarda kümelenmiştir. Faktör analizi her şeyden önce bir veri özetleme yöntemidir ve her soru her zaman bir boyuta mükemmel bir şekilde indirgenemeyebilir. Diğer bir deyişle boyutu oluşturan diğer sorularla tam bir tutarlılık göstermeyebilir. Burada tutarlılığın ölçüsü sorulara verilen yanıtların ilişkisidir.

Faktör Analizinin en önemli safhası istatistikî olarak elde edilen boyutların anlamlandırılmasıdır.Çizelge 7’den görüldüğü üzere:

- Birinci Boyut: Bu boyut 21, 22, 27, 31, 36 ve 39 (EK 1) numaralı sorulardan oluşmaktadır. Bu soruların ortak özelliği deneklerin çevre ve küresel ısınma konusunda kaygı veya kaygısızlıklarını göstermesidir. Dolayısıyla bu soruların kümeleşerek oluşturduğu birinci boyuta **Kaygı – Kaygısızlık** boyutu adı verilebilir.
- İkinci Boyut: Bu boyut 17, 28, 29, 30, 32 ve 38 numaralı soruların kümeleşmesi sonucu oluşmuştur. Sorular incelendiğinde ortak temanın çevre ve küresel ısınma konusunda politik bakış açısı veya önlemlere verilen önem olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu ikinci boyuta **Politik Çevrecilik – Politik Anti Çevrecilik** adı verilebilir.
- Üçüncü Boyut: Bu boyut 11, 12, 19, 20 ve 37 numaralı sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulara verdikleri yanıtlar ile denekler çevre ve küresel ısınma konusundaki aktivist veya pasivist yönlerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu boyuta **Aktivizm – Pasifizm** boyutu adı verilebilir.
- Dördüncü Boyut: Bu boyut 14, 15 ve 33 numaralı sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulardaki ortak unsur çevre konusunda bir grup psikolojisinin bireyler üzerindeki etkisidir. Bu nedenle dördüncü boyuta **Toplumsal Bilinç – Bireysel Duyarsızlık** adı verilebilir.
- Beşinci Boyut: Bu boyut 34 ve 35 numaralı sorulardan oluşmaktadır. Denekler bu sorulara verdikleri yanıtlar ile çevre ve küresel ısınma disiplininin yaptırımlar ile sağlanabileceği konusundaki tercihlerini vurgulamışlardır. Negatif boyutu da dikkate alarak bu boyuta **Yaptırım – Hukuksuzluk** adı verilebilir.

- Altıncı Boyut: Bu boyut 13, 18 ve 40 numaralı sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulardaki ortak tema çevre ve küresel ısınma konusundaki sorumluluk hissidir. Altıncı boyuta **Sorumluluk – Sorumsuzluk** adı verilebilir.
- Yedinci Boyut: Bu boyut 25 ve 26 numaralı sorulardan oluşmaktadır. Bu sorularda deneklerin ekonomik getiri ile çevre ikilemi durumundaki tercihleri sorulmuştur. Denekler verdikleri yanıtlar ile beklenildiği gibi bu soruları kümelendirmişlerdir. Faktör analizindeki son boyuta **Rasyonellik – İdealistlik** adı verilebilir.

Çizelge 7: Çevrilmiş Bileşenler Matrisi^a

	Bileşenler						
	1	2	3	4	5	6	7
S11	-,040	,079	,663	,135	,026	-,114	,170
S12	,082	,185	,612	,169	-,118	-,095	,021
S13	,464	,259	-,026	,006	,222	,352	,072
S14	,140	,085	,281	,742	,128	,237	,040
S15	,136	,230	,124	,738	,037	,088	,166
S17	,284	,329	,046	,298	,038	,236	-,246
S18	,340	-,055	-,020	-,001	,409	,495	-,095
S19	-,241	,162	,576	,239	,206	,233	-,027
S20	,279	,067	,555	,076	,088	,081	,313
S21	,810	,028	,101	,183	,211	,125	-,079
S22	,822	,141	,154	,233	,069	,072	,113
S23	,246	-,413	,277	,225	-,062	,420	-,088
S24	,388	,029	,101	,253	,494	,070	-,146
S25	,202	,000	-,085	,325	,046	,324	,517
S26	-,074	-,028	,191	-,113	-,037	-,106	,822
S27	,855	,027	,070	,161	,074	,031	,078
S28	-,071	,703	,258	,004	,191	,186	-,122
S29	,210	,782	,227	,159	,083	,010	-,024
S30	,303	,746	,204	,213	-,115	-,057	-,060
S31	,595	,185	-,012	,225	,330	,333	,066
S32	-,077	,422	-,360	,272	-,248	,004	,127
S33	,182	,113	,017	,626	,206	,013	-,161
S34	,112	,070	,071	,148	,791	,007	,070
S35	,167	-,026	-,051	,025	,732	,027	-,001
S36	,422	,189	,192	,222	,046	,262	-,079
S37	,128	,125	,664	-,197	-,040	,320	-,270
S38	,147	,545	,042	,150	-,057	,380	,188
S39	,592	,030	-,243	-,251	,125	,045	-,087
S40	,121	,176	,023	,160	,001	,765	,023

Metot: Asal Bileşen Analizi.

Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalizasyonu ile Varimax.

a.Çevrim (Rotasyon) 8 adımda yakınsamıştır.

10. BULGULAR VE HİPOTEZ TESTLERİ

Bir önceki bölümde açıklanan araştırma hipotezleri bu bölümde istatistikî testlere tabi tutulacaktır. Bu nedenle hipotezler boş hipotez ve araştırma hipotezi formatına uygun olacak şekilde tekrar yazılacaktır. Hipotezlerin testinde kullanılacak uygun yöntemin tespiti için bir ön analiz gereklidir.

Hipotez testlerinde kullanılacak istatistikî yöntemler kabaca iki gruba ayrılmaktadır. İlk grup parametrik yöntemler, ikinci grup ise parametrik olmayan yöntemlerdir. Parametrik yöntemler ile elde edilecek sonuçlar bu sınıfa giren metotların zenginliğinden ötürü daha güvenilirdir, ancak bu yöntemleri kullanabilmek için gerekli olan varsayımların yerine getirilmesi şarttır. Parametrik yöntemleri kullanabilmek için aşağıdaki üç şartın hepsi yerine getirilmelidir. Herhangi birinin yerine getirilmediği durumda parametrik yöntemler kullanılamaz.

1. Veri sayısının 30'dan fazla olması gereklidir. Bu tezde yapılan anket çalışmasına toplam 120 denek katılmıştır. Bu nedenle birinci şart yerine getirilmiştir.

2. Normallik varsayımı: İstatistikteki pek çok yöntem ama özellikle parametrik yöntemler verinin yaklaşık olarak normal dağıldığı varsayımı üzerine geliştirilmiştir. Eğer örneklemden elde edilen veri normal dağılıma sahip değilse, parametrik yöntemler kullanılamaz. Anket sonuçlarına verilen yanıtların normallik varsayımına uyup uymadığına Kolmogorov – Smirnov Testi'ne göre karar verilmektedir. Kolmogorov – Smirnov Testi parametrik olmayan bir test olduğu için her anket verisine uygulanabilmektedir. Çizelge 8'de anket verisine uygulanan test sonucu listelenmiştir. Testin boş hipotezi anketin her sorusu için verilen yanıtların normal dağıldığıdır. Bu hipotez testinin sonucuna son sütündeki değere bakılarak karar verilir. Eğer testin varsayımı doğruysa bu varsayım ışığında elde edilen normallik olasılığının mutlaka % 5'den (0,05) büyük olması beklenir. Çizelgede görüldüğü üzere bütün sorular için Kolmogorov – Smirnov Testi'nin boş hipotezini diğer bir deyişle varsayımı reddedilmiştir. Çünkü her satırda Asimptotik Anlamlılık ya da varsayımına denk gelen olasılık 0,05'den düşüktür.

3. Homojenlik: Bu varsayım varyansın anket sorularına verilen yanıtlar içinde homojen olarak dağılması gerektiğini söyler. Ancak anket sorularına verilen yanıtlar normallik varsayımını sağlamadığı için bu testi yapmaya gerek yoktur.

Anket verisi parametrik testlerle incelenemeyeceği için parametrik olmayan testleri kullanmak mecburiyetinde kalınmıştır.

Çizelge 8: Tek Örneklem İçin Kolmogorov – Smirnov Testi

	N	Normal Parametreler ^a		En Ektrem Farklar			Kolmogorov-Smirnov Z	Asimptotik anlamlılık
		Ortalama	Std. Deviasyon	Mutlak	Positif	Negatif		
S11	117	2,31	,905	,385	,225	-,385	4,162	,000
S12	119	2,65	,708	,472	,309	-,472	5,153	,000
S13	117	1,25	,571	,488	,488	-,332	5,283	,000
S14	118	2,48	,737	,267	,236	-,267	2,901	,000
S15	119	2,50	,758	,285	,206	-,285	3,108	,000
S17	119	2,03	1,057	,244	,244	-,164	2,659	,000
S18	119	1,14	,437	,519	,519	-,372	5,659	,000
S19	119	1,91	,291	,532	,375	-,532	5,806	,000
S20	119	1,75	,436	,466	,282	-,466	5,087	,000
S21	119	1,50	,735	,350	,350	-,246	3,821	,000
S22	119	1,54	,722	,335	,335	-,228	3,652	,000
S23	118	2,36	,967	,206	,206	-,185	2,240	,000
S24	119	2,05	,779	,248	,248	-,222	2,711	,000
S25	119	2,14	1,044	,294	,294	-,160	3,206	,000
S26	119	2,99	1,218	,216	,162	-,216	2,360	,000
S27	119	1,49	,662	,341	,341	-,231	3,715	,000
S28	117	2,97	1,004	,185	,185	-,163	1,996	,001
S29	117	2,50	1,047	,292	,292	-,178	3,156	,000
S30	117	2,56	1,054	,268	,268	-,168	2,898	,000
S31	119	1,69	,686	,272	,258	-,272	2,962	,000
S32	117	2,92	1,052	,237	,237	-,189	2,567	,000
S33	117	2,02	,754	,304	,304	-,260	3,287	,000
S34	117	1,70	,746	,262	,262	-,220	2,836	,000
S35	117	1,79	,839	,263	,263	-,190	2,842	,000
S36	117	2,09	,900	,277	,277	-,202	2,992	,000
S37	118	2,65	,755	,499	,323	-,499	5,424	,000
S38	118	2,67	1,046	,256	,256	-,159	2,779	,000
S39	118	1,38	,666	,437	,437	-,283	4,747	,000
S40	117	1,42	,685	,422	,422	-,271	4,562	,000

Hipotez 1:

H₀: “Yaşar Üniversitesi öğrencileri ile Ege Üniversitesi öğrencileri arasında davranışsal açıdan fark yoktur.”

H₁: “Yaşar Üniversitesi öğrencileri ile Ege Üniversitesi öğrencileri arasında davranışsal açıdan fark vardır.”

Anketteki çevre ve küresel ısınma konusundaki davranış tercihleri ile ilgili sorular son dört soru olan 37, 38, 39 ve 40 numaralı sorulardır. Yaşar ve Ege Üniversitelerindeki öğrencilerin bu sorulara verdikleri yanıtlar bakımından farklarının olup olmadığını test etmek için, Mann-Whitney Testinden faydalanıyoruz. Yukarıda açıklandığı gibi bu test parametrik olmayan bir testtir, dolayısıyla sorulara verilen yanıtların dağılımı konusunda herhangi bir varsayımda bulunulmamaktadır. Çizelge 9Çizelge 9’da bu testin sonuçları görülmektedir. Hipotez ile ilgili karar vermemizi sağlayan son kolondaki boş hipotez varsayıldığında verinin bu hipotez ile tutarlılığını gösteren olasılık değerleridir. Eğer bu değerler 0,05’den düşük olurlarsa tezin boş hipotezi reddedilir. Bu durumda, alternatif hipoteze destek sağlanmış olunur. Hipotez testinde asla ne boş, ne de alternatif hipotez kabul edilmez. Ya boş hipotez reddedilir ve alternatif hipoteze destek sağlanır ya da boş hipotez red edilemez.

Çizelgeden elde edilen veriler ışığında her dört soru için Yaşar ve Ege Üniversiteli öğrencilerin verdikleri yanıtlarda istatistikî olarak anlamlı denecek bir fark gözlenmemiştir. Dolayısıyla tezin boş hipotezi reddedilmemiştir. Bir önceki kısımda ve bu kısımda hipotezlerin yazımlarındaki farklılıklardan dolayı bir uyarı yapmakta fayda bulunmaktadır. Tezde öne sürülen her iddia bu kısımda alternatif hipotezdedir. Dolayısıyla ancak boş hipotezin reddedilmesi durumunda tezde bir önceki kısımlarda geçen iddialara istatistikî destek sağlanmış olur. Tezdeki sonuçların açık bir şekilde ifade edilmesi için her hipotez testinde bu durumun altı çizilecektir.

Çizelge 9: Birinci Hipotez için Mann-Whitney Testi

Test İstatistiği^a

	S37	S38	S39	S40
Mann-Whitney U	1656,500	1725,000	1644,500	1555,000
Wilcoxon W	3426,500	3495,000	3414,500	3266,000
Z	-,682	-,088	-,656	-1,047
Asymp. Anl. (2- kuyruklu)	,495	,930	,512	,295

a. Gruplama Değişkeni: Üniversitenin Adı

Hipotez 2:

H₀: “Öğrencilerin sayısal ya da sözel ağırlıklı fakültelerin bölümlerinde eğitim alıyor olması küresel ısınma konusundaki fikirlerinde fark yaratmaz.”

H₁: “Öğrencilerin sayısal ya da sözel ağırlıklı fakültelerin bölümlerinde eğitim alıyor olması küresel ısınma konusundaki fikirlerinde fark yaratır.”

Öğrencilerin çevre ve küresel ısınma bilinci ve kaygıları ile ilgili tercihlerinin sorulduğu 11-36ncı sorular için Çizelge 10’da işaretlendiği gibi 15, 19, 23, 25, 28 ve 33 numaralı sorularda fakülteler arası istatistikî olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu sorular için boş hipotez reddedilmekte ve alternatif hipoteze destek sağlanmaktadır. Diğer sorular için boş hipotez reddedilmemiştir.

Yukarıda yapılan faktör analizi ışığında Mann-Whitney Testi sonuçları incelendiğinde 15, 19, 25 ve 28 numaralı sorularda İİBF öğrencilerinin FEF öğrencilerine oranla negatif yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir. Örneğin 15. Soruda öğrencilere günlük hayatlarında çevre sorunlarını ne sıklıkla konuştukları sorulmuştur. Bu soruya verdikleri yanıtlar açısından FEF öğrencilerinin İİBF öğrencilerinden daha fazla

konuştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Çizelge 10 fakülteler bazında farklılığı işaretlerken, Çizelge 11 bu farklılığın hangi fakülte yönünde olduğunu göstermektedir. 15 numaralı soru için, öğrenciler verdikleri yanıtlara göre sıralandığında FEF öğrencilerinin ortalama sırası 54,96 iken, İİBF öğrencilerinin ortalama sırası 65,13'tür. Bu soruya verilen yanıtlar için: Sürekli →1, Sıklıkla →2, Nadiren →3 ve Hiçbir zaman →4 olarak kodlanmıştır. Dolayısıyla soruya verilen ortalama yanıtın yüksekliği çevre sorunları hakkında daha az sıklıkla konuşulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sorulara verilen yanıtları faktör analizi ile elde edilen boyutlar bağlamında incelemekte fayda vardır.

Çizelge 10: İkinci Hipotez için Mann-Whitney Testi

		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Anl. (2-kuyruklu)
Test İstatistiği^a	S11	1623,000	3276,000	-,548	,584
	S12	1647,500	3477,500	-,903	,366
	S13	1645,000	3356,000	-,539	,590
	S14	1675,000	3445,000	-,384	,701
	S15	1467,500	3297,500	-1,752	,080
	S17	1553,500	3383,500	-1,214	,225
	S18	1744,500	3574,500	-,250	,802
	S19	1564,500	3394,500	-2,177	,029
	S20	1539,500	3369,500	-1,629	,103
	S21	1708,500	3538,500	-,378	,706
	S22	1639,000	3469,000	-,791	,429
	S23	1287,500	2998,500	-2,569	,010
	S24	1756,000	3586,000	-,080	,936
	S25	1431,000	3261,000	-1,921	,055
	S26	1765,000	3535,000	-,027	,978
	S27	1673,000	3503,000	-,595	,552
	S28	1416,000	3186,000	-1,677	,093
	S29	1669,500	3439,500	-,241	,810
S30	1531,000	3301,000	-1,035	,301	
S31	1742,500	3512,500	-,165	,869	
S32	1568,000	3279,000	-,816	,414	
S33	1361,000	3131,000	-2,128	,033	
S34	1608,000	3378,000	-,619	,536	
S35	1598,500	3309,500	-,670	,503	
S36	1601,000	3371,000	-,644	,519	

Çizelge 11: Hipotez iki için Mann-Whitney Testi sonucu fakülteler bazında farklılıkların görüldüğü sorular için değer Çizelgesu

Değerler				
Fakülte	N	Ortalama Değer	Toplam Değer	
S15	FEF	60	54,96	3297,50
	IIBF	59	65,13	3842,50
	Total	119		
S19	FEF	60	56,58	3394,50
	IIBF	59	63,48	3745,50
	Total	119		
S23	FEF	60	67,04	4022,50
	IIBF	58	51,70	2998,50
	Total	118		
S25	FEF	60	54,35	3261,00
	IIBF	59	65,75	3879,00
	Total	119		
S28	FEF	59	54,00	3186,00
	IIBF	58	64,09	3717,00
	Total	117		
S29	FEF	59	58,30	3439,50
	IIBF	58	59,72	3463,50
	Total	117		
S33	FEF	58	65,03	3772,00
	IIBF	59	53,07	3131,00
	Total	117		

- 15 numaralı soru toplumsal bilinç- bireysel duyarsızlık boyutuna denk gelmektedir; buna göre FEF öğrencilerinin toplumsal bilinci İİBF öğrencilerine göre daha yüksektir.
- 19 numaralı soru aktivizm-pasifizm boyutuna denk gelmektedir ve FEF öğrencilerinin çevre ve küresel ısınma konusunda aktivist olmaya daha meyilli olduğu görülmüştür.
- 25 numaralı soru rasyonellik-idealistiklik boyutuna denk gelmektedir. Bu soru bazında FEF öğrencilerinin çevre sorunlarının çözümünde bilim ve teknolojiye olan güvenlerinin İİBF öğrencilerin oranla daha yüksek olduğunu görülmektedir.
- 28 numaralı soru politik çevrecilik- politik anti çevrecilik boyutuna denk gelmektedir. Bu soruya verdikleri yanıtlar bakımından İİBF öğrencilerinin FEF öğrencilerine oranla daha bilinçsiz olduğu gözlemlenmiştir. Soruda bahsedilen konunun sosyal içerikli olması nedeniyle gözlemlenen sonuç

şaşırtıcıdır. “Sürdürülebilir Kalkınma” konusunda FEF öğrencileri daha bilgilidir.

- 33 numaralı soru 15 numaralı soru gibi toplumsal bilinç boyutuna denk gelmektedir. Ancak 15 numaralı sorunun tersine bu soruda İİBF öğrencilerinin FEF öğrencilerine oranla zaman ve masrafa rağmen küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmaya daha istekli oldukları görülmektedir.
- 23 numaralı soru anketi yanıtlayan öğrencilerin çevre ve küresel ısınma konusundaki terminolojiye olan hâkimiyetini ölçmektedir. Öğrencilerin davranışsal veya düşünsel tercihlerini sorgulamamaktadır. Bu soruya FEF öğrencileri İİBF öğrencilerine oranla daha doğru yanıt vermiştir.

Hipotez 3:

H_0 : “Anne-baba eğitim durumu, öğrencilerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarına yansıtacak kadar etkili bir bağımsız değişken değildir.”

H_1 : “Anne-baba eğitim durumu, öğrencilerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarına yansıtacak kadar etkili bir bağımsız değişkendir.”

Bu hipotezde kontrol altında tutulan değişkenin ikiden fazla değere sahip olmasından dolayı (eğitim durumu 5 seviyede verilmiştir) Mann-Whitney Testi yerine Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Çizelge 12 test sonuçlarını göstermektedir. En alttaki satırdaki değerler kullanılarak boş hipotezi reddedip etmeme kararı verilir. Buna göre 14. soru haricindeki tüm sorular için boş hipotez reddedilmiştir. 14 numaralı soru ise sınıra oldukça yakın olduğu için daha detaylı incelenmeye değer bulunmuştur.

Çizelge 12 : Hipotez üç için baba eğitim durumu Kruskal-Wallis Testi Sonucu

Test İstatistiği^b

	S14	Aile	S37	S38	S39	S40
Chi-Square	8,466	2,666	5,452	2,870	1,554	7,407
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	,076	,615	,244	,580	,817	,116

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: Babanın Eğitim Durumu

Çizelge 13'e göre, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ailede çevre sorunları ve küresel ısınmanın konuşulma sıklığı artmaktadır. Bu soru kapsamında hipotez üç değerlendirildiğinde alternatif hipoteze destek bulunmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi söz konusu destek diğer sorulardan gelmemiştir.

Çizelge 13: 14. Sorunun hipotez üç kapsamında baba eğitim durumunun detaylı analizi

Değer

Babanın Eğitim Durumu	N	Ortalama Değer
S14 Okur_Yazar Degil	1	114,00
Okur_Yazar	24	69,00
Lise Mezunu	53	59,26
Yüksek Öğrenim	36	51,90
Yüksek Lisans - Doktora	3	41,17
Toplam	117	

Hipotez üç annenin eğitim durumu kontrol değişkeni olarak teste tabi tutulduğunda babanın eğitim durumunda ulaşılan sonucun aynısı elde edilmiştir. Bu nedenle yorum tamamen aynıdır ve tekrarlamaya gerek bulunmamaktadır.

Çizelge 14 : Hipotez üç için anne eğitim durumu Kruskal-Wallis Testi Sonucu

Test İstatistiği ^b						
	S14	Aile	S37	S38	S39	S40
Chi-Square	6,878	4,051	,270	1,468	1,434	4,095
df	3	3	3	3	3	3
Asymp. Anl.	,076	,256	,966	,690	,698	,251

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: Annenin Eğitim Durumu

Hipotez 4:

H₀: “Çevre ile ilgili küresel ısınma gibi kalıplaşmış kavramları biliyor olmak bu kavramların gerçek anlamını bilmek demek değildir. Bu bağlamda bireylerin fikirleri olsa da bu fikirler davranışların değişmesine yol açmaz.”

H₁: “Çevre ile ilgili küresel ısınma gibi kalıplaşmış kavramları biliyor olmak bu kavramların gerçek anlamını bilmek demek değildir. Bu bağlamda bireylerin fikirleri olsa da bu fikirler davranışların değişmesine yol açar.”

Bu hipotezi test etmek için sırasıyla 22, 23 ve 24 numaralı sorular kontrol edilerek 32, 33, 36, 37, 38 ve 40 numaralı soruların yanıtları karşılaştırılacaktır. Uygulanan yöntem hipotez 3 için kullanılanın aynıdır.

22 numaralı soru kontrol edildiğinde dördüncü hipotez 33, 36, 38 ve 40 numaralı sorular için reddedilip, 32 ve 37 numaralı sorular için reddedilmemiştir. Genel olarak hipotezin reddedildiği yorumu yapılabilir. Sıralama çizelgesine bakıldığında ozon tabakasındaki incelme konusundaki bilinç düzeyi bireylerin davranışlarının değişeceğine dair söylemi güçlendirir.

Çizelge 15: 22 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği ^b						
	S32	S33	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	2,369	19,420	20,114	1,559	10,084	14,690
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Anl.	,668	,001	,000	,816	,039	,005

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 22 numaralı soru

23 numaralı soru kontrol edilerek hipotez teste tabii tutulduğunda bir öncekine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre 33, 36 ve 40 numaralı sorular için boş hipotez reddedilmiş ve alternatif hipoteze destek çıkmıştır. Diğer sorular için boş hipotez reddedilmemiştir.

Çizelge 16: 23 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği ^b						
	S32	S33	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	6,458	14,602	13,058	7,392	1,375	8,826
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Anl.	,167	,006	,011	,117	,849	,066

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 23 numaralı soru

24 numaralı soru 23 numaralı soru gibi sera etkisi teriminin anlamını sorgulamaktadır. Bu nedenle iki testte alınan yanıtlar hemen hemen birbirinin kopyasıdır. 24 numaralı soru kontrol edildiğinde dördüncü hipotez 33, 36 ve 40 numaralı sorular için reddedilmekte diğer sorular için reddedilmemektedir.

Çizelge 17: 24 numaralı soru kontrol edilerek dördüncü hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği^b

	S32	S33	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	1,548	9,669	8,769	1,607	1,102	6,810
df	3	3	3	3	3	3
Asymp. Anl.	,671	,022	,033	,658	,777	,078

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 24 numaralı soru

Hipotez 5:

H_0 : “Küresel Isınma konusunda kaygı duymak ile davranış arasında doğru bir ilişki yoktur.”

H_1 : “Küresel Isınma konusunda kaygı duymak ile davranış arasında doğru bir ilişki vardır.”

Bu beşinci hipotez için kontrol değişkenleri sırasıyla 27, 31 ve 32 numaralı sorulardır. Deneklerin davranış tercihlerini belirleyen sorular olarak 36, 37, 38 ve 40 numaralı sorular tespit edilmiştir. Bu testte hipotez üç ve hipotez dörtte kullanılan yöntem kullanılacaktır.

27 numaralı soru sabit tutulduğunda beş numaralı hipotezde varsayılan küresel ısınma konusunda kaygılı olmak ile davranış arasındaki ilişkisizlik 36 ve 40 numaralı sorular için reddedilmektedir. Diğer sorular için boş hipotez reddedilmemiştir.

Çizelge 18: 27 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği ^b				
	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	13,889	1,660	4,923	9,790
df	4	4	4	4
Asymp. Anl.	,008	,798	,295	,044

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 27 numaralı soru

31 numaralı soru sabit tutulduğunda beş numaralı hipotez için elde edilen sonuçlar 27 numaralı soru sabit tutulduğunda elde edilen ile aynıdır.

Çizelge 19: 31 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği ^b				
	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	23,220	1,853	6,372	21,449
df	4	4	4	4
Asymp. Anl.	,000	,763	,173	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 31 numaralı soru

32 numaralı soru sabit tutulduğunda hipotez beşteki alternatifte diğer değişkenlere oranla daha fazla destek çıkmaktadır. Test sonuçlarına göre 36, 37 ve 38 numaralı sorular ışığında boş hipotez reddedilmektedir.

Çizelge 20: 32 numaralı soru kontrol edilerek beşinci hipotezi Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği^b

	S36	S37	S38	S40
Chi-Square	12,281	8,839	9,122	5,671
df	4	4	4	4
Asymp. Anl.	,015	,065	,058	,225

a. Kruskal Wallis Test

b. Gruplama Değişkeni: 32 numaralı soru

Hipotez 6:

 H_0 : “Cinsiyet çevre bilincinin oluşmasında etken değildir.” H_1 : “Cinsiyet çevre bilincinin oluşmasında etkindir.”

Cinsiyet değişkeni sadece iki değerden oluştuğu için bu hipotezi test etmek amacıyla Mann-Whitney Testi uygundur. Bu testte cinsiyet değişkeni kontrol edilerek çevre bilincinin oluşmasında etkin olan kaynakların dağılımı karşılaştırılmıştır. Çizelge 21

Çizelge 21'den görüldüğü gibi sadece internet için boş hipotez reddedilmekte, dolayısıyla cinsiyetin çevre bilincinin oluşması konusunda interneti bir kaynak olarak kullanmada etken olduğu görülmektedir. Sıralama çizelgesine bakıldığında erkek öğrenciler çevre konusunda bilgilenmede interneti daha üst sıralarda göstermişlerdir. İnternet dışındaki kaynaklar için cinsiyet bazında bir ayırım tespit edilmemiştir, dolayısıyla boş hipotez reddedilmemektedir.

Çizelge 21: Altıncı hipotez için cinsiyetin çevre bilincinin oluşmasında etken olan kaynakların dağılımı üzerindeki rolü

Test İstatistiği^a

	TVMedya	Internet	Okul	Aile	STK
Mann-Whitney U	1290,000	777,000	604,500	581,500	392,000
Wilcoxon W	2886,000	1638,000	1424,500	1484,500	692,000
Z	-1,294	-2,110	-,644	-1,037	-,071
Asymp. Anl. (2- kuyruklu)	,196	,035	,520	,300	,944

a. Gruplama Değişkeni: Cinsiyet

Hipotez 7:

H_0 : “Sosyoekonomik durumları daha iyi olan öğrencilerin daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmak istemesi arasında ilişki yoktur.”

H_1 : “Sosyoekonomik durumları daha iyi olan öğrencilerin daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmak istemesi arasında ilişki vardır.”

Bu hipotezin testi için iki değişkenin arasındaki ilişkinin yönünün tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Çizelge 22'nin son sütununda olasılıkların 0,05'den düşük olması lineer ilişkinin olduğuna dair boş hipotezin reddedilmesini gerektirmektedir. Hipotez 7 açısından değerlendirildiğinde ilişki olduğuna dair istatistikî bir kanıt elde edilmemiştir, dolayısıyla boş hipotez reddedilmemektedir. Özellikle gelir aralığı en yüksek sınıf olan kesim ile ilgili veri azlığı bu hipotez testinin sonucuna olan güvenilirliği zedelemektedir.

Çizelge 22: Hipotez 7 için gelir durumu ile çevre konusunda fedakârlık arasındaki ilişkinin ölçümü

Ki-Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Anl. (2-sided)
Pearson Ki-Kare	27,145 ^a	15	,028
Olabilirlik Oranı	29,663	15	,013
Lineer İlişki	,197	1	,657
Geçerli durumların sayısı	114		

Hipotez 8:

H_0 : “Yaşar Üniversitesi öğrencileri ve Ege Üniversitesi öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma hakkındaki öncelikleri farklı değildir.”

H_1 : “Yaşar Üniversitesi öğrencileri ve Ege Üniversitesi öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma hakkındaki öncelikleri farklıdır.”

Hipotezi test etmek için Mann-Whitney Testi kullanılacaktır. Bu amaçla üniversite kontrol değişkeni olarak kullanılmış, 26 numaralı soruya verilen yanıtlar karşılaştırılmıştır.

Çizelge 23’de Ege Üniversitesi öğrencilerinin küresel ısınmaya ekonomik sorunlardan daha büyük bir öncelik tanıdıkları, Yaşar Üniversitesi öğrencileri için ise bu durumun ters olduğu görülmektedir. Ancak bu farkın istatistikî olarak anlamlı olup olmadığını Mann-whitney testi sayesinde tespit edilebilir. Üniversite öğrencileri arasındaki bu farkın istatistikî olarak anlamlı olmadığı Çizelge 24’de görülmektedir.

Çizelge 23: Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi Öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma bağlamındaki öncelikleri

Sıralama

Universitenin Adı	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra
S26 Ege Üniversitesi	59	61,02	3600,00
Yasar Üniversitesi	60	59,00	3540,00
Toplam	119		

Çizelge 24: Sekizinci hipotez için Mann-Whitney Testi sonucu

Test İstatistiği^a

	S26
Mann-Whitney U	1710,000
Wilcoxon W	3540,000
Z	-,329
Asymp. Anl. (2-kuyruk)	,742

a. Gruplama Değişkeni: Üniversitenin Adı

Hipotez 9:

H_0 : “Üniversite öğrencileri çevresel sorunlar karşısında örgütlenme faaliyetleri içinde olmak istemezler.”

H_1 : “Üniversite öğrencileri çevresel sorunlar karşısında örgütlenme faaliyetleri içinde olmak isterler.”

Bu hipotez için 40 numaralı soruyu kendi şıkları arasında karşılaştırmak gerekmektedir. Eğer boş hipotez doğru ise öğrencilerin örgütlenme faaliyetleri içinde olma konusunda istatistikî olarak anlamlı bir öncelikleri bulunmamalıdır. Bu amaçla 40 numaralı sorudan elde edilen veri üzerinde Ki-Kare Testi uygulanacaktır.

Çizelge 25’e göre üniversite öğrencilerinin örgütlenme faaliyetleri içinde olma tercihleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir farklılık vardır. Ancak bu Çizelge sadece farklılığın olduğunu söyler; farklılığın ne yöne doğru olduğunu tespit etmek için Çizelge 26’dan faydalanmak gerekmektedir. Buna göre örgütlenme faaliyeti içinde bulunma isteğine verilen “evet” yanıtı “hayır” ve “kararsızım” yanıtlarına oranla fazladır. Bu

durumda boş hipotez reddedilmekte ve öğrencilerin örgütlenme faaliyetleri içinde bulunma tercihleri yönündeki alternatif hipotez desteklenmektedir.

Çizelge 25: Dokuzuncu hipotez için Ki-Kare testi sonucu

Test İstatistiği

	S40
Ki-Kare	69,128 ^a
df	2
Asymp. Anl.	,000

Çizelge 26: 40 numaralı soruda öğrencilerin örgütlenme faaliyetleri kapsamında tercihlerinin yönünün belirlenmesi

S40

	Gözlemlenen N	Beklenen N	Fark
Evvet	81	39,0	42,0
Kararsızım	23	39,0	-16,0
Hayır	13	39,0	-26,0
Total	117		

11. TARTIŞMA VE YAPISAL ANALİZ

Araştırmanın birinci bölümde sunulan teorik alt yapı ve ikinci bölüm başında anlatılan yöntemsel model dışında, araştırma kapsamında düşünce, duyu ve davranış boyutlarında farklı bağımsız değişkenler kullanılarak istatistikî testler yapılmıştır. Çevresel tutumun üç boyutundan düşünce boyutu, bireylerin çevre sorunları ve özellikle küresel ısınma konusundaki bilişsel düzeyleri, çalışmanın genel olarak dışında tutulan duyu boyutu yalnızca çevresel kaygı ve davranış boyutu bireylerin küresel ısınma ve çevre sorunları karşısında taahhüt ettikleri ve daha önce yapmış oldukları davranışlar ile kavramsallaştırılmıştır. Sorular ağırlıklı olarak çevresel tutumun düşünce(bilişsel) boyutunu ölçmeye yönelik olmakla birlikte, davranış boyutları da ölçülmeye çalışılmış, genel olarak duyu boyutu konunun dışında bırakılmıştır. Buradaki ana varsayım ülkemizde çevrecilik eğilimlerinin henüz düşünce ve bilgi aşamasında olmasıdır. Çevrecilik eğilimleri düşünce ve duygunun ardından davranışa dönüşebilen kişisel süreçleri ifade etmektedir. Buradan yola çıkıldığında bireylerin genelinde henüz çevreciliğin davranışa dönüşmüş olması beklenmemektedir. Duygu boyutunda ise çevresel kaygının pek dışına çıkılmamasının sebebi konunun ağırlıklı olarak psikoloji kapsamında değerlendirilmesi gereğidir.

Anket soruları genel olarak 5’li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçeklendirilmiştir. Buna göre 1’den 5’e doğru “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde kodlanmıştır. Yanı sıra “evet”, “kararsızım”, “hayır” şeklinde kodlanan sorular da bulunmaktadır.

Anket çalışmasının sonuçlarının tekrar edilebilirliğinin gösterilmesi açısından teknik bir sorun olan ve bilimsel çalışmanın ilk koşullarından kabul edilen “güvenilirlik”, geliştirilen çevresel tutum ölçeğinin 25 kişi üzerinde uygulanan ön araştırma verilerinde test edilmiştir. Tüm değişkenlerin bulunduğu ön araştırmada dikkate alınan Cronbach’s Alpha değeri ile her bir sorunun bu katsayıya olan katkısı incelenmiştir. Değerlendirme sonucunda bir soru anketten çıkarılmış ve tekrar edilen güvenilirlik istatistiği ile tutum ölçeği güvenilir bulunmuştur.

Araştırma hipotezlerinin testlerinde kullanılacak istatistikî yöntemin belirlenmesi için gerekli şartlar olan veri sayısı, normallik varsayımı ve homojenlik incelenmiş ve verilerin normallik varsayımını sağlayamamasından ötürü parametrik olmayan testler kullanılmak mecburiyetinde kalınmıştır.

Hipotez testleri ve verilerden elde edilen betimleyici frekans ve yüzde değerlerinin dışında ileri istatistikî model kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, demografik sorular dışında kalan sorular birbirine yakınsanma değerlerine göre yedi boyutta konumlanmıştır. Faktör analizi ile 29 boyutlu anket cevapları uzayı azaltılmaya çalışılmış ve çevresel tutumun üç boyutu dışında soru kümelenmeleri sonucu oluşan boyutlar sorular göz önünde bulundurulurken anlamlandırılmıştır. Bu boyutlanmalar bireylerin çevresel eğilimlerini ortaya çıkardığı düşünülen çevresel tutumlarını tanımlamaya yöneliktir;

- **Kaygı – Kaygısızlık:** 6 adet sorunun yakınlığı ve öğrencilerin çevre ve küresel ısınma konusunda kaygı ve kaygısızlıklarını gösteren boyut.
- **Politik Çevrecilik – Politik Anti Çevrecilik:** Yine 6 adet sorunun yakınlığı ve ortak temanın çevre ve küresel ısınma konusunda politik bakış açıları ya da önlemleri gösteren boyut.
- **Aktivizm – Pasivizm:** 5 adet sorunun yakınlığı ve verilen yanıtlar gereği bireylerin çevre sorunları ve küresel ısınma konusunda aktif ya da pasif olduklarını gösteren boyut.
- **Toplumsal Bilinç – Bireysel Duyarsızlık:** 3 adet sorunun yakınlığı ve ortak unsuru çevre konusundaki grup psikolojisinin bireyler üzerindeki etkisini gösteren boyut.
- **Yaptırım – Hukuksuzluk:** 2 adet sorunun yakınlığı ve bireylerin çevre sorunları ve küresel ısınma konusundaki disiplinin hukuki yaptırımlar ile sağlanabileceği fikrine olan yatkınlığı ile ilgili boyut.

- **Sorumluluk – Sorumsuzluk:** 3 adet sorunun yakınlaştığı ve çevre ve küresel ısınma konusunda bireylerin duyduğu sorumluluk hissini gösteren boyut.
- **Rasyonellik – İdealistlik:** 2 adet sorunun yakınlaştığı ve bireylerin ekonomi ve çevre ikilemi karşısındaki tercihlerini gösteren boyut.

Faktör Analizi sonucu anlamlandırılan bu boyutlar, istatistikî modeller kullanılarak gerçekleştirilen analizlerde özel olarak değişken olarak kabul edilmeyip, ilgili hipotezde öğrencilerin eğilimlerinin yönünü tayin etmek üzere kullanılmıştır.

Hipotezlerde iki üniversitenin öğrencilerinin, yanı sıra sayısal-sözel bölümlerde okuyan öğrencilerin karşılaştırılması hedeflendiği gibi anne-baba eğitim durumları gibi farklı değişkenler kullanılarak çevresel tutumlar ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda araştırmanın hipotezleri şu şekilde formüle edilmiştir:

Hipotez 1:

“Yaşar Üniversitesi öğrencileri ile Ege Üniversitesi öğrencileri arasında davranışsal açıdan fark vardır.”

Hipotez 2:

“Öğrencilerin sayısal ya da sözel ağırlıklı fakültelerin bölümlerinde eğitim alıyor olması küresel ısınma konusundaki fikirlerinde fark yaratır.”

Hipotez 3:

“Anne-baba eğitim durumu, öğrencilerin küresel ısınma konusundaki çevresel tutumlarına yansıtacak kadar etkili bir bağımsız değişkendir.”

Hipotez 4:

“Çevre ile ilgili küresel ısınma gibi kalıplaşmış kavramları biliyor olmak bu kavramların gerçek anlamını bilmek demek değildir. Ancak bireylerin fikirleri varsa bu fikirler davranışların değişmesine yol açar.”

Hipotez 5:

“Küresel Isınma konusunda kaygı duymak ile davranış arasında doğru bir ilişki vardır.”

Hipotez 6:

“Cinsiyet çevre bilincinin oluşmasında etkindir.”

Hipotez 7:

“Sosyoekonomik durumları daha iyi olan öğrencilerin daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmak istemesi arasında ilişki vardır.”

Hipotez 8:

“Yaşar Üniversitesi öğrencileri ve Ege Üniversitesi öğrencilerinin ekonomik sorunlar ve küresel ısınma hakkındaki öncelikleri farklıdır.”

Hipotez 9:

“Üniversite öğrencileri çevresel sorunlar karşısında örgütlenme faaliyetleri içinde olmak isterler.”

Araştırma hipotezlerinin istatistikî testi için önermeler boş ve alternatif hipotezler şeklinde ifade edilmelidir. Hipotezler bu şekilde test edilirken boş hipotezin reddedilmesi durumunda alternatif hipoteze istatistikî destek sağlanmış olur.

İlk hipotez davranış soruları ile test edildiğinde elde edilen sonuç iki üniversitenin öğrencileri arasında davranışsal açıdan fark olmadığı yönündedir. Türkiye’de yaşayan kişilerin çevre sorunları ve küresel ısınma konusunda henüz bilinçlenme aşamasında olduğu düşünülürse daha önce gerçekleştirilen çalışmalarda da belirtildiği üzere davranış değişiklikleri

gerçekleşmiş olması beklenmemektedir. Öğrencilerde henüz yeterli davranış değişiklikleri şekillenmediğinden iki üniversitenin öğrencileri arasında da davranışsal açıdan bir fark görülmemesi beklenen bir sonuçtur. Öğrencilerin üniversite öncesinde yaklaşık %60 ve ders dışı etkinliklerde yaklaşık %77 oranında çevre konusunda herhangi bir eğitim almadığı da düşünülürse davranış değişikliğinin gerçekleşmemesi pek şaşırtıcı bir sonuç olarak görülmemelidir.

İkinci hipotez, öğrencilerin eğitim gördükleri alanların sayısal ya da sözel bölüm olmasının küresel ısınma konusundaki fikirlerinde fark yaratıp yaratmayacağını test eden hipotezdir. Bu hipotez davranış soruları dışındaki tüm sorular dikkate alınarak test edilmiş ve bazı sorular için anlamlı farklılıklar görülmüştür. Buna göre toplumsal bilinç - bireysel duyarsızlık boyutuna denk gelen günlük hayatta çevre sorunları konuşma sıklığında FEF öğrencilerinin toplumsal bilincinin İİBF öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde aktivizm – pasifizm boyutundaki bir soruya verdikleri yanıtta göre FEF öğrencileri aktivist olmaya daha meyilli görülmüştür. Rasyonellik - idealistlik boyutuna denk gelen ve çevre sorunlarının çözümünde bilim ve teknolojiye güvenlerinin sorulduğu soru için yine sayısal bölümlerde okuyan öğrencilerin güvenlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Politik çevrecilik-politik anti çevrecilik boyutuna denk gelen “Sürdürülebilir Kalkınma” ile ilgili soruda ise FEF öğrencilerinin daha bilinçli olması konunun sosyal içerikli olması nedeniyle şaşırtıcı bir sonuçtur. Ancak başka bir sorunun sonucuna göre İİBF öğrencileri daha fazla zaman ve masrafa rağmen küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmaya daha isteklidirler. Öğrencilerin davranışsal ve düşünsel durumlarının sorgulanmadığı ancak çevre ve küresel ısınma konusundaki terminolojiye hâkimiyetlerinin ölçüldüğü soruda yine FEF öğrencileri daha doğru yanıtları vermiştir. Sonuçta FEF ve İİBF öğrencileri arasında ölçülen değerler ele alındığında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir.

Üçüncü hipotez, birçok diğer çalışmanın referans bağımsız değişkeni kabul edilen ve bireylerin eğitim durumu aynı olsa da ailelerin durumunun çevre konu ve sorunlarına tutumunu etkileyen aile eğitimidir. Bu hipotez anne ve baba eğitim durumları ayrı ayrı test edildiğinde boş hipotez red

edilmiştir. Buna göre anne ve babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ailede çevre sorunlarının konuşulma sıklığı dikkate değer ölçüde artmaktadır.

Dördüncü hipotez kapsamında bilinç soruları ile davranış sorularının yanıtları karşılaştırılmıştır. Buna göre genel olarak bilinç düzeyinin davranış değişikliğinde etkili olduğuna dair söylemi güçlendirir nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Bireylerin sera etkisi ve ozon tabakasının incilmesi hakkındaki bilinç düzeyi ile davranış sorularına verdikleri yanıtlar ilişkilidir.

Öğrencilerin küresel ısınma konusunda duydukları kaygı ile davranışlarının arasında bağlantı olup olmadığını ölçen beşinci hipotez için kaygı soruları sırasıyla sabit tutularak davranış soruları ile test edilmesi yöntemi kullanılmıştır. Buna göre küresel ısınmanın gelecek kuşakların ve canlıların yaşamını tehdit ettiğini düşünen öğrenciler, doğayı korumak için yaşam standartlarında yapılacak kısıntıyı kabul etme ve çevresel örgütlenme faaliyetlerinde bulunmak konusunda isteklidirler. Ancak daha önce çevre kuruluşlarına maddi destekte bulunmadıkları ve oy verirken politikacıların çevresel tutumlarını dikkate almadıkları görülmektedir. Aynı şekilde küresel ısınma konusunda ciddi kaygıları olduğunu belirten öğrenciler için sonuç aynıdır; yaşamlarında kısıntıyı kabul edip çevresel örgütlenme faaliyetleri içinde bulunmayı isterken, çevre kuruluşlarına destek olmadıkları ve oy verirken bu konuları dikkate almadıkları görülmektedir. Hipotezin test edildiği bir diğer soru, öğrencilerin küresel ısınmayı önlemede bireysel faydalarına olan inançlarını ölçen sorudur. Buna göre alternatif hipoteze daha fazla destek sağlanmakta ve bireyler en azından oy verirken bireysel olarak çevre sorunlarına faydalı olabileceklerini düşünmekte ve çevresel örgütlenmeler içinde yer alarak davranışlarını değiştirmek konusunda istekli görünmektedirler.

Çevre bilinci oluşması ile cinsiyet arasında bir bağlantı olup olmadığının test edildiği altıncı hipotezde ise yalnızca internet kaynaklarını kullanarak bilgi edinme konusunda erkek öğrencilerin daha etkin olduğu görülmüştür. Buna göre erkek öğrenciler bilgi edinmede enformatik sistemleri kaynak olarak daha üst sıralarda tercih etmekte iken, kız öğrenciler TV, medya, okul ve aileyi internete oranla daha fazla tercih etmektedir.

Sosyoekonomik durumları daha iyi olan öğrencilerin küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yapmak konusundaki isteklerini sorgulayan yedinci hipotezde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anket verilerinde geliri yüksek olan kesimin sayıca az olmasından dolayı bu durum veri azlığı olarak kabul edilmiş ve hipotez testinin sonuçlarının güvenilirliği zedelediği düşünülmüştür.

Yine sosyoekonomik durum farklılıkları nedeniyle iki üniversite öğrencilerinin ekonomik sorunlar ile küresel ısınma önceliklerinin farklı olabileceğinden yola çıkılarak oluşturulan sekizinci hipoteze göre, Ege Üniversitesi öğrencilerinin küresel ısınmaya daha fazla öncelik tanıdıkları ortaya çıkmış ancak bu farkın istatistikî olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Son hipotez öğrencilerin çevresel örgütlenme faaliyetleri içinde olmak isteyip istemediklerini test etmeye yöneliktir. Sonuçlara göre öğrenciler genel olarak bu tür faaliyetler içinde bulunmak istediklerini dile getirmişlerdir.

12. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevresel sorunlar giderek artan oranda insanlığı ve yaşamı tehdit eder hale gelmiştir. Tarım ve Sanayi Devrimleri ile artan üretim ve tüketim süreçleri insanoğlunun bilmeden fiziksel çevreye zarar vermesine yol açmış ve sonuçta büyük ölçüde insan etkinliklerinin sonucu olarak ortaya çıkan çevresel sorunlar ile karşı karşıya kalınmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyıl bu bağlamda çevresel sorunların küresel boyutlarının farkına varıldığı ve beraberinde çözüm arayışlarının giderek arttığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevre sorunlarının küresel ölçekte insan yaşamını etkilediği bu sürecin tüm dünyada ortak bir kaygı oluşturmasına yol açan en önemli etken kuşkusuz küresel ısınma ve iklim değişikliğidir. Küresel ısınmanın büyük ölçüde insan etkinliklerinin sonucu olarak meydana geldiği bilim dünyasında giderek artan ölçüde kabul gören bir savdır. Dolayısıyla her türlü çözüm toplumların yaşam ve tüketim alışkanlıkları ile doğrudan ilişkilidir. Küresel ölçekteki diğer çevre sorunları ve özellikle küresel ısınma ve etkilerinin farkına varılması ile birlikte çevre konu ve sorunları giderek toplumların ilgisini çeker duruma gelmiştir. Bu kapsamda çevre sorunlarına karşı genel bir duyarlılığı ifade eden bir kavram olarak çevrecilik tüm dünyada hızla yaygınlaşmaktadır. Toplumun çevreyi algılama ve değerlendirme ölçütü olarak değerlendirilebilecek “çevrecilik”, içinde bulunduğumuz yüzyılda gelişen ve egemen toplumsal paradigmalarının değiştiği bir dönemin ürünüdür.

Çevre sorunları karşısında geliştirilebilecek her türlü teknik ve ekolojik çözümün toplumsal değer yargılarındaki değişim olmaksızın yetersiz kalacağı gerçeğinin anlaşılması ile birlikte, yeni çevresel paradigmaların oluşmasının beklendiği günümüzde en etkin araç olarak bireyler yer tutmaktadır. Çevre sorunları karşısında yeterli toplumsal değerlerin oluşması ancak bireylerin tutumlarının doğru şekillenmesi ile mümkün olabilir. Bu gelişmeler bağlamında oluşan çevre sosyolojisi, ekososyoloji gibi disiplinler ile birlikte toplumsal değer ve eğilimlerin araştırılması süreci başlamıştır.

Çevresel değer ve eğilim araştırmalarına gelişmiş toplumlarda sıklıkla rastlanırken, diğer toplumlarda henüz yeterince yaygın değildir. Türkiye’de de yeterince ilgi olmayan çevresel tutum araştırmaları değerlendirildiğinde, bu çalışmanın temelini oluşturan özellikle küresel ısınma konulu bir çevresel tutum ölçeği geliştirilmesi ve üniversite öğrencilerine uygulanması ulusal düzeyde olmasa da gerçekteştirilen ilk ya da çok az sayıda araştırmadan biridir.

2008-2009 eğitim-öğretim yılı bahar yarısında bir vakıf ve bir devlet üniversitesi öğrencilerini kapsayan bir örneklem üzerine uygulanan çalışmada eşit sayıda ve rastgele olarak seçilmiş sayısal ve sözel bölüm öğrencileri yer almaktadır. Araştırma genel olarak çevresel tutumun düşünce ve davranış boyutlarını içeren ve özel olarak genel çevre bilgisi ile küresel ısınma konulu sorulardan oluşmaktadır. Örnekleme ilişkin olarak değinilmesi gereken husus, çalışma yerel niteliktedir ve sonuçları hakkında ulusal düzeyde genellemeler yapmak mümkün değildir.

Anket sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin üniversite ya da öncesinde çevre konusunda herhangi bir eğitim almadığı görölmektedir. Bununla birlikte öğrenciler büyük ölçüde çevre derslerinin gerekliliğine inanmaktadırlar; ancak herhangi bir çevre kuruluşuna üyelik ya da aktivitelere katılma sıklığına bakıldığında, öğrencilerin çoğunluğunun aktif olarak çevreci eylemlerde bulunmadığı görölmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının iklim değişikliğinin önümüzdeki yıllarda dünyanın en ciddi sorunu olacağına ilişkin düşünceleri son derece yüksek iken, küresel ısınmanın bilim ve teknoloji sayesinde çözüleceğine olan inançları da son derece yüksektir. Ekonomik sorunların küresel ısınmadan daha fazla önem taşıdığına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar, öğrencilerin yaklaşık yüzde 40’ının küresel ısınmanın daha önemli olduğunu, yaklaşık yüzde 35’inin ekonomik sorunların daha önemli olduğunu düşündüklerini ve yüzde 20’sinin de kararsız olduğunu göstermektedir.

Araştırmadan çıkan önemli sonuçlardan biri öğrencilerin çevreci eğilimlerinin ailenin eğitim düzeyi ile olan ilişkisidir. Ailenin eğitim düzeyi ile çevre sorunlarını konuşma sıklığı arasındaki ilişkinin öğrencilerin çevre bilinci edinmesi konusunda son derece önemli bir bağımsız değişken olduğu söylenebilmektedir. Bu çıktılar doğrultusunda aile eğitimi, bireylerin çevre

eğitimi ve kamuoyunda konuşulma sıklığı toplumlarda oluşması hedeflenen çevre bilinci açısından son derece özel öneme sahip konulardır.

Araştırmada çevreciliğin göstergesi olarak kabul edilen çevresel dünya görüşü, çevresel kaygı ve çevresel taahhüt boyutlarında kavramsallaştırılan sorular çevresel değerleri anlamamızı sağlayan değişkenler olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda bulgular değerlendirildiğinde genel olarak farklı toplumsal grupların yaklaşık olarak aynı çevresel duyarlılığa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda çevresel değer ve eğilim araştırmalarının çok boyutluluğunun en önemli yöntemsel sorunlardan olduğu söylenebilmektedir. Araştırma sonucunda, çevreciliğin en yaygın formunun çevresel dünya görüşü ve çevresel kaygı boyutlarında en yüksek değgerlere sahip olduğu, çevresel taahhüt yani davranışa dönüşmüş bilinç formunun ise düşük ortalama değerlere sahip olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Çalışma ulusal düzeyde genişletilebilir, bölgesel farklılıklar ya da yine vakıf ve devlet üniversiteleri arasındaki karşılaştırmalardan elde edilecek sonuçlar değerlendirilebilir; böylece sonuçlar ulusal düzeyde çözüm için kullanılabilir nitelik kazanabilir. Araştırma başka bir bakış açısıyla, aynı bireyler üzerinde çevre eğitimi verilmeden önce ve verildikten sonra çevresel değer araştırması yapılarak uygulanabilir ve toplumsal kalkınma projesi niteliği taşıyabilir. Böylece bireylerin çevre eğitimi alması sağlanmış olacağı gibi, çevre eğitimi alan bireyler ile almayan bireyler arasındaki farklar sorgulanabilir. Aynı şekilde farklı ülkelerdeki üniversite öğrencilerinin yaklaşımlarının karşılaştırılması ulusal politikalar için akılcı sonuçlar doğurabilir. Nitekim gelişmekte olan ülkelerin toplumları için bir yandan daha fazla kalkınma, ekonomik büyüme ve refah seviyesinin yükselmesi talepleri ağır basarken, bu durum çevresel kaygılara tercih edilebilmektedir.

Son olarak çevreye ilişkin yasal düzenlemeler ve yönetsel yapılar belirlenirken, toplumun beklentilerine ve düşüncelerine uymayan yaptırımların uygulama şansının olamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumların sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel değerleri dikkate alınarak yapılacak düzenlemeler çevresel eğilimlerin değişmesine katkı sağlamanın gereğidir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Bilgin A., Öktem K., Sanin S.**, 2007 “*Çağdaş Yaşamda Çevre Bilinci ve Çevresel Riskin Yeri*”, 7. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, 24-27 Ekim 2007, İzmir.
- Brundtland Raporu**, “*Çevre ve Kalkınma üzerine Dünya Komisyonu*”, 1987, II. Bölüm, Syf; 54.
- Çevre Bilimi – Sürdürülebilir Dünya**, Miller T.(ilk editör), 2000 (yayımlayan) Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, , No:1, Syf; 13, 22-27, İzmir.
- Çepel, N.**, 2003, “*Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri*”. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 180. Aydoğdu Matbaası, Ankara.
- Çevre Bakanlığı (Yayımlayan)**, 1993, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED). Yeşill Seri 3, Ankara.
- Dunn, S. And C. Falavin.**, 2002“*İklim Değişikliğini Gündemin Ön Sıralarına Taşımak*”. Dünyanın Durumu Raporu 2002, TEMA Yayın No. 37. İstanbul, 2002.
- Ek N., Kılıç N., Öğdüm P. Ve Düzgün G.**, 2009, “*Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları*”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:17, No:1, S:125-136
- Erinç S.**, 1969,“*Klimatoloji ve Metodları*”. İ.Ü. Yayın No.994, İstanbul.
- Erdem Ü., Erdoğan, N., Selim, S., Şengür, Ş.**, “*Belediyeler ve Kentlilik Bilinci*”, “Kent, Çevre ve Belediyecilik” Paneli, Sözlü Sunum, Narlıdere Belediyesi, 23.05.2008,Narlıdere/İZMİR.
- Erkan H.**, 1998, “*Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*”.4b, Türkiye İş Bankası Yay. No: 326. Bilim Dizisi, No 8, Ankara
- Eymen E.U.**,” *SPSS 15.0 Veri Analiz Yöntemleri*”, İstatistik Merkezi Yayın No: 1 Ekim 2007.
- Flavin, C.**, 1997, “*İklim Değişikliğinin Yol Açtığı Risklerle Mücadele*”. Dünyanın Durumu Raporu 1996, TEMA-TÜBİTAK Yayını, Ankara.

KAYNAKLAR (DEVAM)

Flavin, C. And S. Dunn, 1998, “*İklim Değişikliği Tehlikesini Bertaraf Etmek*”. Dünyanın Durumu Raporu 1998 . TEMA Yayın No.23. İstanbul.

Gündem21, “*Yerel Gündem 21*”, 1999:1

Harper, Charles L., 1996. “*Environment and Society: Human Perspectives on Environmental*”Issues. Printice Hill, New Jersey.

Hertsgaard, M., 2001, “*Yeryüzü Gezini, Çevresel Geleceğimizin Peşinde Dünya Turu*”. TEMA Yayın No. 34. İstanbul.

Isaac Asimov, 2005 “Dün, Bugün, Yarın”, Açık Bilim, Syf; 13-29, İstanbul.

İçli G., 2001, “Eğitim, İstihdam ve Teknoloji”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:9

Keleş R., 1997 “*İnsan Çevre Toplum*”, İmge Kitabevi, Ankara.

Kocacık F., 2003, “*Bilgi Toplumu ve Türkiye*”. Cumhuriyet .Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2003 Cilt : 27 No:1 1-10

Kollmus A., Agyeman J., “*Mind the Gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?*” Tufts University, Medford, USA, Vol. 8, No. 3, 2002.

Ortak Geleceğimiz, “*Birleşmiş Milletler Raporu*”,1987;78

Özdemir İ., “*The Development of Environmental Consciousness in Modern Turkey*”, Environmentalism in the Muslim World, Boston: MIT Press, 2003

Öztunalı Kayır G., 2005, “*Sosyolojiden Ekososyolojiye Doğru Gelişen Kuramsal Temeller*”, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi (9), s:154-176

Tatlıdil E., 1990, “*Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu : Gecekondulaşma*”,(A Way Of Urbanization As A Settling Of "Gecekondu")TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu,Aile Yazıları,TC.Başbakanlık Yayını no:5/2 Ankara 1990.

Tatlıdil E., 1991, “*Urbanization and Shanty-Towns in Turkey:Case Of A Turkish City*”, 1991 Annual Convention,”Central European Societies From The

KAYNAKLAR (DEVAM)

- Perspective of Comparative Social Analysis”,Hungarian Sociological Associations,Budapeşte,Macaristan,Haziran,1991.
- Tatıldil E.**, 2000, “*Globalleşme Sürecinde İnsan Kaynaklarının Değişimi: Türkiye Örneği*”, Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan, Sivas, Önder Matbaacılık.
- Tatıldil E.**, 2004 “*The Effects Of Global Changes On Human Resources And Working Women with In The Concern Of EU And Turkey*“, Edit.Maria Kaila and others,Greek-Turkish Approaches on Revealing Women's socio-Rconomic Role,cilt:3,Atina,2004,Atrapos Yayınları
- Tekeli H.**, 1994, “*Bilgi Çağı*”, Simavi Yayınları, İstanbul.
- Tomlinson J.**, 2004 “*Küreselleşme ve Kültür*”, Ayrıntı Yayınları, Çev.Arzu Eker, İstanbul.
- Tuna M.**, 2006, “*Türkiye’de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler*”, Nobel Yayın Dağıtım.
- Tuna M.**, 2006, “*Çevre Sosyolojisinde Toplumsal Kurgusal Model*”, Nobel Yayın Dağıtım.
- Tuna M.**, 2000, “*Çevre Sorunlarının Küreselleşmesi*”, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Güz 2000, Cilt:1, Sayı:2.
- Türkiye Çevre Vakfı (Yayımlayan).**, 2003, “*Türkiye’nin Çevre Sorunları*”, TÇV yayın no. 163,Önder Matbaası, Ankara.
- Türkes, M.**, 2001, “*Hava, İklim, Şiddetli Hava Olayları ve Küresel Isınma*”. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2000 Yılı Seminerleri, Teknik Sunumlar, Seminerler Dizisi, 1: 187-205, Ankara.
- Türkes, M.**, 2003, “*Küresel İklim Değişikliği ve Gelecekteki İklimimiz*”. 23 Mart Dünya Meteoroloji Günü Kutlaması Gelecekteki İklimimiz Paneli, Bildiriler Kitabı, 12-37. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, 23 Mart 2003, Ankara.
- Türkiye’nin Çevre Sorunları**, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Yayın:163, Syf; 367-382, Ankara, 2003.

Türküm, S.A., 2006, "Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci", Açık Öğretim Fakültesi. Yayınları. e-kutuphane.cmo.org.tr/pdf/416.pdf

Tonta Yaşar, 1999, "Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi" Türk Kütüphaneciliği 13(4): 363-375, Aralık 1999.

Yearly, Steven., 1994. "Social Movement and Environmental Change." Ed: M. Redclift and T. Benton. *Social Theory and the Global Environment*. Routledge, London.

World Conservation Union, BM Çevre Programı ve World Wide Fund for Nature

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1268/unite10.pdf>

<http://www.baktabulum.com/.../113385-insan-cevresi-konferansi-insan-cevresi-konferansi-hakkinda.html>

<http://www.biyoblog.com/bilim-derlemeleri/kulturel-devrimler-ve-surdurulebilir-dunya>

<http://www.biyoblog.com/bilim-derlemeleri/cevre-sorunlarinin-kuresellesmesi-mi-kuresellesmenin-cevre-sorunlari-mi>

<http://www.canberktabakoglu.blogcu.com/2772134/-26k>

<http://www.cevreorman.gov.tr/CevreSorunlarininKaynaklari.html>

<http://www.dogakorumadernegi.org/index.php?option..>

<http://www.ekolojistler.org/marksizm-ve-doga-fevzi-ozluer.html>

http://www.enf.mu.edu.tr/ders_notlari/enf140/5-Ders4.doc

<http://www.forumalev.net/kuresel-icinma/263362-kuresel-iklim-sisteminin-korunmasi-cabalarinin-tarihsel-gelisimi.html>

<http://www.gcgw.org/>

<http://www.globalwarming.org>

<http://www.ibrahimozdemir.com/Makaleler/DevelopmentofEnvironmentalConsciousnessinTurkey.pdf>

http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=S&anahtar=&sayfa=2&id=1237

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf>

<http://www.insankaynaklari.com>

<http://www.istatistikanaliz.com/>

www.istatistikmerkezi.com/icerik_veri-analizi,2@16.html –

<http://www.kuresel-isinma.org/component/option,com.../id,38/>

<http://mitoloji.info/.../cagdas-cevre-bilincinin-gelistirilmesi.nedir>

<http://www.msxlab.org> > ... > Çevre Bilimleri

<http://www.paylastr.org> > Eğitim ve Öğretim Dünyası > Coğrafya –

<http://www.skatmk.itu.edu.tr>

<http://www.sonbaski.com/mart2005ismail.htm>

<http://www.yerelsiyaset.com>

<http://www.yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/.../bby208-9-veri-analizi-ve-istatistik-testler.pdf>

<http://wikipedia.org>

<http://www.worldviewofglobalwarming.org/>

EK 1 ÇEVRESEL TUTUM ÖLÇEĞİ

ÇEVRESEL TUTUM DEĞERLENDİRME FORMU

1. Eğitiminize devam etmekte olduğunuz üniversite:

Ege Üniversitesi

Yaşar Üniversitesi

2. Fakülte:

Fen-Edebiyat Fakültesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

3. Cinsiyetiniz:

Kız

Erkek

4. Doğum yılınız:

.....

5. Aileniz ile birlikte yaşadığınız yer:

Büyük kent(Ankara-İstanbul-İzmir gibi)

Kent

İlçe

Köy

6. Ailenizin aylık toplam gelir aralığı:

1.000 TL'den az

1.000 – 2.000 TL

2.000 –3.000 TL

3.000 – 4.000 TL

4.000 – 5.000 TL

5.000 TL ve üstü

7. Babanızın eğitim durumu:

Okur-yazar değil

Okur-yazar

Lise mezunu

Yükseköğrenim (yüksekokul / fakülte mezunu)

Yüksek lisans / doktora dereceli

8. Annenizin eğitim durumu:

- Okur-yazar değil
- Okur-yazar
- Lise mezunu
- Yükseköğrenim (yüksekokul / fakülte mezunu)
- Yüksek lisans / doktora dereceli

9. Anne ve babanızın mesleki durumu:

AnneBaba

☐	☐ Çiftçi
☐	☐ İşçi, memur
☐	☐ Esnaf, zanaatkâr
☐	☐ Öğretmen, asker
☐	☐ Profesyonel meslek (Avukat, doktor, mühendis, akademisyen vs.)
☐	☐ Sanayici, iş adamı
☐	☐ Herhangi bir mesleği yok.

10. Anne ve babanızın halen yaptığı iş:

AnneBaba

☐	☐ İşçi
☐	☐ Memur
☐	☐ Esnaf, zanaatkâr
☐	☐ Öğretmen, asker
☐	☐ Profesyonel meslek (Avukat, doktor, mühendis, akademisyen vs.)
☐	☐ Sanayici, iş adamı
☐	☐ İşsiz
☐	☐ Emekli
☐	☐ Ev kadını

11. Üniversite öncesi eğitiminizde çevre eğitimi aldınız mı?

- Evet Hatırlamıyorum Hayır

12. Ders dışında çevre konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı?

Evet Hatırlamıyorum Hayır

13. Çevre sorunları ilginizi çekiyor mu?

Evet Kararsızım Hayır

14. Ailenizde çevre sorunları ne sıklıkta konuşulur?

Sürekli

Sıklıkla

Nadiren

Hiçbir zaman

15. Günlük hayatınızda çevre sorunları ne sıklıkta konuşulur?

Sürekli

Sıklıkla

Nadiren

Hiçbir zaman

16. Küresel Isınma ve iklim değişikliği ile ilgili fikirlerinizi en çok nereden edindiniz? 1'den itibaren (varsa) önem sırasına göre numaralandırınız.

TV, medya (haber, belgesel..)

İnternet

Okul

Aile – arkadaş çevresi

Sivil Toplum Kuruluşları

Diğer

17. Çoğunlukla duygu ve inançlarıma değil, bilime güvenirim.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

18. Çevre dersleri hakkında görüşleriniz nelerdir?

Gerekli Fikrim yok Gereksiz

19. Herhangi bir çevre kuruluşuna üye misiniz?

Evet Hayır

20. Herhangi bir çevre kuruluşunun aktivitesine katıldınız mı?

Evet

Hayır

21. Küresel Isınma ve iklim değişikliği önümüzdeki yıllarda dünyanın en ciddi sorunu olacaktır.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

22. Ozon tabakasındaki incelme tüm insanlığı tehdit etmektedir.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

23. Sera etkisi, dünyanın atmosferindeki bir delikten kaynaklanır.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

24. Kömür, petrol ve gaz kullanarak sera etkisine yol açarız.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

25. Küresel Isınma bilim ve teknoloji sayesinde çözülebilir.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

26. Ekonomik sorunlar küresel ısınmadan daha fazla önem taşımaktadır.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

27. Küresel ısınma gelecek kuşakların ve canlı türlerinin yaşamını tehdit etmektedir.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

28. “Sürdürülebilir Kalkınma “ kavramı hakkında bilgi sahibiyim.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

29. Küresel ısınma karşısında oluşturulan ulusal ve uluslararası politikalarla haberdarım.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

30. Çevre konusunda çalışan Sivil Toplum Kuruluşları konusunda bilgim ve fikrim var.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

31. Küresel ısınma konusunda ciddi kaygılarım var.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

32. Bireysel olarak küresel ısınma karşısında faydalı olabileceğim çok az şey vardır.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

33. Daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yaparım.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

34. Gelişmiş ülkeler küresel ısınmayı önlemek konusunda daha fazla çaba sarfetmelidir.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

35. İnsanların küresel ısınmaya sebep olan faaliyetlerini engellemek için sert yaptırımları olan çevresel kurallar çıkartılmalıdır.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

36. Doğayı korumak için yaşam standartlarınızda yapılacak kısıntıyı kabul etme konusunda ne kadar gönüllüsünüz?

Kesinlikle gönüllüyüm

Gönüllüyüm

Kararsızım

Gönüllü değilim

Kesinlikle gönüllü değilim

37. Herhangi bir çevre kuruluşuna maddi destekte buldunuz mu?

Evet

Kararsızım

Hayır

38. Oy verirken politikacıların çevresel tutumlarını dikkate alırım.

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

39. Kyoto Protokolü, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içinde imzalanmış ve mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeve anlaşmasıdır. Kyoto Protokolü'nün gerekli olduğuna inanıyorum.

Evet

Kararsızım

Hayır

40. Çevresel tutumlar toplumsal olarak ortaya çıkan olgulardır. Bu çerçevede örgütlenme faaliyetleri içinde olmayı isterim.

Evet

Kararsızım

Hayır

EK 2 ANKET VERİLERİNİN İSTATİSTİKLERİ

11. Öğrencilerin üniversite öncesi eğitimlerinde çevre eğitimi alıp almadığını araştıran sorunun istatistikleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 27: 11. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	35	29,2
	Hatırlamıyorum	11	9,2
	Hayır	71	59,2
	Toplam	117	97,5
Kayıp	Sistem	3	2,5
Toplam		120	100,0

12. Öğrencilerin ders dış etkinliklerinde çevre konusunda herhangi bir eğitim alıp almadığını araştıran sorunun istatistikleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 28: 12. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	16	13,3
	Hatırlamıyorum	10	8,3
	Hayır	93	77,5
	Toplam	119	99,2
Kayıp	Sistem	1	,8
Toplam		120	100,0

13. Öğrencilerin çevre konuları ve sorunları bağlamında ilgilerini araştıran sorunun istatistikleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 29: 13. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	96	80,0
	Kararsızım	13	10,8
	Hayır	8	6,7
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem		3	2,5
Toplam		120	100,0

14. Öğrencilerin aileleri ile çevre sorunlarını konuşma sıklıklarını istatistikleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 30: 14. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Surekli	10	8,3
	Sıklıkla	48	40,0
	Nadiren	53	44,2
	Hicbir zaman	7	5,8
	Toplam	118	98,3
Kayıp Sistem		2	1,7
Toplam		120	100,0

15. Öğrencilerin günlük hayatlarında çevre sorunlarını konuşma sıklıkları ile ilgili frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 31: 15. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Sürekli	12	10,0
	Sıklıkla	43	35,8
	Nadiren	57	47,5
	Hiçbir zaman	7	5,8
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem	1	,8	
Toplam		120	100,0

16. Küresel Isınma ve iklim değişikliği ile ilgili fikirlerinizi en çok nereden edindiniz? 1'den itibaren (varsa) önem sırasına göre numaralandırınız. Bu doğrultuda elde edilen Çizelgeler sırası ile verilmiştir.

Çizelge 32: 16. sorunun TV bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

TVMedya

		Frekans	Yüzde
Geçerli	0	1	,8
	1	90	75,0
	2	11	9,2
	3	7	5,8
	Toplam	109	90,8
Kayıp Sistem	11	9,2	
Toplam		120	100,0

Çizelge 33: 16. sorunun İnternet bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

İnternet

		Frekans	Yüzde
Geçerli	0	1	,8
	1	14	11,7
	2	55	45,8
	3	16	13,3
	4	4	3,3
	5	1	,8
	Toplam	91	75,8
Kayıp	Sistem	29	24,2
Toplam		120	100,0

Çizelge 34: 16. sorunun Okul bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

Okul

		Frekans	Yüzde
Geçerli	0	1	,8
	1	4	3,3
	2	8	6,7
	3	28	23,3
	4	22	18,3
	5	10	8,3
	6	1	,8
	Toplam	74	61,7
Kayıp	Sistem	46	38,3
Toplam		120	100,0

Çizelge 35: 16. sorunun Aile bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

Aile

	Frekans	Yüzde
Geçerli 0	1	,8
1	5	4,2
2	10	8,3
3	21	17,5
4	30	25,0
5	8	6,7
Toplam	75	62,5
Kayıp Sistem	45	37,5
Toplam	120	100,0

Çizelge 36: 16. sorunun STK bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

STK

	Frekans	Yüzde
Geçerli 0	1	,8
1	3	2,5
2	7	5,8
3	9	7,5
4	6	5,0
5	31	25,8
6	1	,8
Toplam	58	48,3
Kayıp Sistem	62	51,7
Toplam	120	100,0

Çizelge 37: 16. sorunun Diğer bileşeni için frekans ve yüzde değerleri

Diğer16

	Frekans	Yüzde
Geçerli	101	84,2
4	2	1,7
5	2	1,7
6	15	12,5
Toplam	120	100,0

17. Öğrencilerin her türlü konu hakkında duygu ve inançlarına mı yoksa bilime mi ağırlıklı güvendikleri sorulmuş ve ilgili Çizelge aşağıda verilmiştir.

Çizelge 38: 17. soru için frekans ve yüzde değerleri

	Frekans	Yüzde
Geçerli Kesinlikle katılıyorum	45	37,5
Katılıyorum	42	35,0
Kararsızım	17	14,2
Katılmıyorum	13	10,8
Kesinlikle katılmıyorum	2	1,7
Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem	1	,8
Toplam	120	100,0

18. Öğrencilerin çevre dersleri hakkında görüşlerini belirten Çizelge aşağıda verilmiştir.

Çizelge 39: 18. soru için frekans ve yüzde değerleri

	Frekans	Yüzde
Geçerli Gerekli	106	88,3
Fikrim yok	9	7,5
Gereksiz	4	3,3
Total	119	99,2
Sistem	1	,8
Kayıp		
Toplam	120	100,0

19. Öğrencilerin herhangi bir çevre kuruluşuna üye olup olmadığını araştıran sorunun frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 40: 19. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	11	9,2
	Hayır	108	90,0
	Total	119	99,2
Kayıp	Sistem	1	,8
Toplam		120	100,0

20. Öğrencilerin herhangi bir çevre kuruluşunun aktivitesine katılıp katılmadığını araştıran sorunun değerleri aşağıdaki Çizelgede verilmiştir.

Çizelge 41: 20. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	30	25,0
	Hayır	89	74,2
	Total	119	99,2
Kayıp	Sistem	1	,8
Toplam		120	100,0

21. Küresel Isınma ve iklim değışikliği önümüzdeki yıllarda dünyanın en ciddi sorunu olacaktır.

Çizelge 42: 21. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	71	59,2
	Katılıyorum	40	33,3
	Kararsızım	5	4,2
	Katılmıyorum	2	1,7
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem		1	,8
Toplam		120	100,0

22. Ozon tabakasındaki incelme tüm insanlığı tehdit etmektedir.

Çizelge 43: 22. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	67	55,8
	Katılıyorum	43	35,8
	Kararsızım	7	5,8
	Katılmıyorum	1	,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem		1	,8
Toplam		120	100,0

23. Sera etkisi, dünyanın atmosferindeki bir delikten kaynaklanır.

Çizelge 44: 23. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	23	19,2
	Katılıyorum	43	35,8
	Kararsızım	42	35,0
	Katılmıyorum	6	5,0
	Kesinlikle katılmıyorum	4	3,3
	Toplam	118	98,3
Kayıp	Sistem	2	1,7
Toplam		120	100,0

24. Kömür, petrol ve gaz kullanarak sera etkisine yol açarız.

Çizelge 45: 24. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	30	25,0
	Katılıyorum	56	46,7
	Kararsızım	30	25,0
	Katılmıyorum	3	2,5
	Toplam	119	99,2
Kayıp	Sistem	1	,8
Toplam		120	100,0

25. Küresel Isınma bilim ve teknoloji sayesinde çözülebilir.

Çizelge 46: 25. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	34	28,3
	Katılıyorum	54	45,0
	Kararsızım	14	11,7
	Katılmıyorum	14	11,7
	Kesinlikle katılmıyorum	3	2,5
	Toplam	119	99,2
Kayıp	Sistem	1	,8
Toplam		120	100,0

26. Ekonomik sorunlar küresel ısınmadan daha fazla önem taşımaktadır.

Çizelge 47: 26. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	17	14,2
	Katılıyorum	27	22,5
	Kararsızım	25	20,8
	Katılmıyorum	40	33,3
	Kesinlikle katılmıyorum	10	8,3
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem		1	,8
Toplam		120	100,0

27. Küresel ısınma gelecek kuşakların ve canlı türlerinin yaşamını tehdit etmektedir.

Çizelge 48: 27. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	68	56,7
	Katılıyorum	47	39,2
	Kararsızım	2	1,7
	Katılmıyorum	1	,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem		1	,8
Toplam		120	100,0

28. “Sürdürülebilir Kalkınma “ kavramı hakkında bilgi sahibiyim.

Çizelge 49: 28. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	6	5,0
	Katılıyorum	35	29,2
	Kararsızım	39	32,5
	Katılmıyorum	30	25,0
	Kesinlikle katılmıyorum	7	5,8
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem		3	2,5
Toplam		120	100,0

29. Küresel ısınma karşısında oluşturulan ulusal ve uluslararası politikalarla haberdarım.

Çizelge 50: 29. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	16	13,3
	Katılıyorum	55	45,8
	Kararsızım	21	17,5
	Katılmıyorum	21	17,5
	Kesinlikle katılmıyorum	4	3,3
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem		3	2,5
Toplam		120	100,0

30. Çevre konusunda çalışan Sivil Toplum Kuruluşları konusunda bilgim ve fikrim var.

Çizelge 51: 30. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	15	12,5
	Katılıyorum	51	42,5
	Kararsızım	26	21,7
	Katılmıyorum	20	16,7
	Kesinlikle katılmıyorum	5	4,2
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem		3	2,5
Toplam		120	100,0

31. Küresel ısınma konusunda ciddi kaygılarım var.

Çizelge 52: 31. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	48	40,0
	Katılıyorum	63	52,5
	Kararsızım	6	5,0
	Katılmıyorum	1	,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	119	99,2
Kayıp Sistem		1	,8
Toplam		120	100,0

32. Bireysel olarak küresel ısınma karşısında faydalı olabileceğim çok az şey vardır.

Çizelge 53: 32. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	6	5,0
	Katılıyorum	44	36,7
	Kararsızım	27	22,5
	Katılmıyorum	33	27,5
	Kesinlikle katılmıyorum	7	5,8
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem	3	2,5	
Toplam		120	100,0

33. Daha fazla zaman ve masraf olsa bile küresel ısınmanın önlenmesi için doğru olanı yaparım.

Çizelge 54: 33. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	27	22,5
	Katılıyorum	66	55,0
	Kararsızım	19	15,8
	Katılmıyorum	5	4,2
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem	3	2,5	
Toplam		120	100,0

34. Gelişmiş ülkeler küresel ısınmayı önlemek konusunda daha fazla çaba sarf etmelidir.

Çizelge 55: 34. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	51	42,5
	Katılıyorum	53	44,2
	Kararsızım	11	9,2
	Katılmıyorum	1	,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	117	97,5
Kayıp	Sistem	3	2,5
Toplam		120	100,0

35. İnsanların küresel ısınmaya sebep olan faaliyetlerini engellemek için sert yaptırımları olan çevresel kurallar çıkartılmalıdır.

Çizelge 56: 35. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	48	40,0
	Katılıyorum	53	44,2
	Kararsızım	10	8,3
	Katılmıyorum	5	4,2
	Kesinlikle katılmıyorum	1	,8
	Toplam	117	97,5
Kayıp	Sistem	3	2,5
Toplam		120	100,0

36. Doğayı korumak için yaşam standartlarınızda yapılacak kısıntıyı kabul etme konusunda ne kadar gönüllüsünüz?

Çizelge 57: 36. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle gönüllüyüm	30	25,0
	Gönüllüyüm	56	46,7
	Kararsızım	23	19,2
	Gönüllü Değilim	6	5,0
	Kesinlikle gönüllü değilim	2	1,7
	Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem	3	2,5	
Toplam	120	100,0	

37. Herhangi bir çevre kuruluşuna maddi destekte buldunuz mu?

Çizelge 58: 37. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	20	16,7
	Kararsızım	1	,8
	Hayır	97	80,8
	Toplam	118	98,3
Kayıp Sistem	2	1,7	
Toplam	120	100,0	

38. Oy verirken politikacıların çevresel tutumlarını dikkate alırım.

Çizelge 59: 38. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	12	10,0
	Katılıyorum	49	40,8
	Kararsızım	28	23,3
	Katılmıyorum	24	20,0
	Kesinlikle katılmıyorum	5	4,2
	Toplam	118	98,3
Kayıp	Sistem	2	1,7
Toplam		120	100,0

39. Kyoto Protokolü, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içinde imzalanmış ve mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeve anlaşmasıdır. Kyoto Protokolü'nün gerekli olduğuna inanıyorum.

Çizelge 60: 39. soru için frekans ve yüzde değerleri

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	85	70,8
	Kararsızım	21	17,5
	Hayır	12	10,0
	Toplam	118	98,3
Kayıp	Sistem	2	1,7
Toplam			100,0

40. Çevresel tutumlar toplumsal olarak ortaya çıkan olgulardır. Bu çerçevede örgütlenme faaliyetleri içinde olmayı isterim.

Çizelge 61: 40. soru için frekans ve yüzde değerleri

	Frekans	Yüzde
Geçerli Evet	81	67,5
Kararsızım	23	19,2
Hayır	13	10,8
Toplam	117	97,5
Kayıp Sistem	3	2,5
Toplam		100,0

ÖZGEÇMİŞ

Esen Fatma KABADAYI 1984, İzmir doğumludur. Lise eğitimini Çeşme Ertan Y.D.A. Lisesi'nde almıştır. Lisansını, Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'nde yapmıştır. Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksek Okulunda yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.